Kupovina O2 i Prve TV

DVE TELEVIZIJE I SVE SAME NEPOZNANICE

Regionalna bezbednost

KOME TREBA VOJSKA KOSOVA

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

01420 9 770353 802002

VREME

broj 1458

13. decembar 2018.

PROTESTI U SRBIJI

DUH MILOŠEVIĆEVOG VREMENA

GAUMONT PREDSTAVLJA
PRODUKCIJA RADAR FILMS - EPITHETE FILMS
FÉLIX BOSSUET
TCHÉKY KARYO
CLOVIS CORNILLAC
Bela i Sebastijan 3
NAJBOLJI PRIJATELJI
POSLEDNJE POGLAVLJE
REŽIJA CLOVIS CORNILLAC
THIERRY NEUVIC MARGAUX CHATELIER ANDRÉ PENVERN
SCÉNARIO, ADAPTATION ET DIALOGUES JULIETTE SALES & FABIEN SUAREZ
SINHRONIZOVANO
U BIOSKOPIMA OD 27. DECEMBRA

VREME
BROJ 1458
13. decembar 2018.

04 Zoom: Doletela dva vrana gavrana
06 Protest "Stop krvavim košuljama": Duh Miloševićevog vremena
10 Lokalni izbori: Dani Pančeva u Lučanima
13 Nuspojave: Druga strana gadljivosti
14 **Slučaj Šarić: Podvlačenje kokainske crte**
18 Biznis i mediji: Dve televizije i sve same nepoznanice
22 Kosovska Mitrovica: Strah po receptu
24 Regionalna bezbednost: Kome treba vojska Kosova
28 Podrška porodicama sa decom: Mame su ljute
30 Intervju: Filipe Markeš, Evropski magistrati za demokratiju i slobodu
33 TV Manijak: Koreni bez Kunte Kintea
34 Lični stav: Izgaranje za novom istorijom
36 Povodom nagrade Vitez poziva: Nemamo prava da odustanemo od budućnosti

KULTURA

38 **Intervju: Andrej Nosov, reditelj i direktor Hartefakta**
42 Plesna scena: Tiho i uporno propadanje
44 Knjiga: Deseti život
45 Filmska kritika: Crvene godine Klanja
46 Pozorište: O smeni generacija

SVET

48 **Francuska: Četvrti čin "žutih prsluka"**
51 Nemačka: Pobeda Angele Merkel
54 Španija: Duga senka Fransiska Franka

MOZAIK

58 Politička klima: Nenaplaćeni zdravstveni računi
61 Navigator: Izveštaj sa fronta
62 Vreme uživanja: Moja Amerika

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jelena Popović

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Vladimir Milovanović, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Olga Babić;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica
ISSN 0353-8028,
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

Skoro deceniju nakon što je javnost Srbije i regiona saznala da je najmoćniji kriminalni klan onaj iz Pljevalja, srpsko pravosuđe donelo je presudu u "slučaju Šarić". Konačnu reč daće Apelacioni sud, ali je i sada jasno da je jedna era u istoriji kriminala na Balkanu završena

PIŠE: SLOBODAN GEORGIJEV

"Niko neće promeniti ovu kulturnu sredinu osim nas samih. I ako tražim da me Ana Brnabić čuje, da donese određene odluke, moram da budem spreman da dam konkretne predloge i da pomognem da se pojasni kako da se te odluke sprovedu"

RAZGOVARALA: SONJA ĆIRIĆ

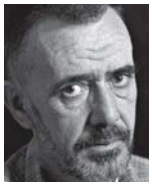

Protesti "žutih prsluka" iznedrili su dva ključna pitanja oko kojih se lome koplja: kupovna snaga niže i srednje klase i poreska pravda. Makron, uzdizan kao predsednik nade, nadalje će vladati kao predsednik dugoročne krize

PIŠE: MILAN MILOŠEVIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: **Marija Janković**

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Doletela dva vrana gavrana: O guslarskoj tradiciji, najavi izbora i najavi bojkota, i pravim razlozima za navlačenje "žutog prsluka"

Kako upravljati procesom sporazumevanja između ljudi koji moderan svet još doživljavaju u guslarskoj tradiciji opevanja ko je kome glavu odsekao, a o tome izveštavaju dva vrana gavrana kao izveštači s lica mesta

KULTURNA POLITIKA: ZAJEDNIŠTVO I RAZMIRICE

Ne znam da li su Mogerini, Han i drugi evrobirokrati ikada imali zadovoljstvo da čuju pevanje uz gusle, mada bih im savetovao da toj temi posvete malo pažnje pošto bi im bilo jasnije kako se na Zapadnom Balkanu od pretpostavljenog zajedništva u kulturnom identitetu prave političke razmirice. Moguće je da bi onda i pregovore između Srbije i kosovskih Albanaca vodili s više sluha.

Naime, nakon što je Unesko odlučio da gusle uvrsti na Reprezentativnu listu nematerijalnog kulturnog nasleđa čovečanstva, kao deo kulturnog nasleđa Srbije, ambasadori Albanije, Hrvatske, Crne Gore, BiH i, kako se navodi, nekih drugih zemalja, podneli su toj organizaciji zajednički zahtev za postizanje konsenzusa o tome da li ovaj instrument pripada vizantijskoj ili arapskoj kulturi, piše prištinska Koha. Sve, sve, samo da ne bude srpska.

Albanci tvrde, piše portal, da su gusle njihov tradicionalni instrument i oni ga zovu lauta. U nekom francuskom časopisu, ako me sećanje ne vara, pre par godina gusle su opisane kao "violina sa jednom strunom", a gle zanimljivosti, sve dalje ka zapadu broj žica raste. Već u Dalmaciji i Krajini gusle imaju dve strune, a Lužički Srbi koriste instrument sa tri strune.

Toliko od mene kao amatera za etnomuzikologiju. Ali, pre neki dan na prištinskoj televiziji neki guslar, pardon lautar, bukvalno se rasplakao u programu tvrdeći da su Albanci pokradeni i da su za to krive kosovske institucije.

Zvaničnici se vade tvrdnjom da su Albanija i tzv. Kosovo još pre nekoliko godina pokušali da ovaj muzički instrument registruju u Unesku kao baštinu svog kulturnog nasleđa, ali je taj zahtev odbijen jer Kosovo nije član Uneska. A zna se ko je kriv – Srbi. Eto osnova da se na onih 100 odsto taksi doda barem još deset procenata.

Pa, ti sad budi Mogerini i upravljaj procesom sporazumevanja između ljudi koji moderan svet još doživljavaju u guslarskoj tradiciji opevanja ko je kome glavu odsekao, a o tome izveštavaju dva vrana gavrana kao izveštači s lica mesta.

SLIČNO DEVEDESETIM: IZBORI, ALI FER

O izborima ne bih imao šta da dodam u odnosu na ono što sam na istom ovom mestu napisao prošle nedelje ("Vreme" br. 1457). Sad to postade glavna tema i množe se vesti koje prenose uglavnom već pominjani gavrani da će Vučić već na proleće iduće godine raspisati vanredne parlamentarne izbore.

Ako opozicija šarena kao devojački letnji haljetak želi da izbegne poraz epskih razmera, koji bi se posle opevao na violini s jednom žicom, moj im je savet da te izbore bojkotuju i da napuste Skupštinu Srbije. Naravno, uvek bi se našlo onih koji bi na izbore izašli, ali to im ne bi dalo ozbiljan, verodostojan legitimitet.

Opoziciona borba mora, nažalost, kao i devedesetih, da se vodi oko fer izbornih uslova i to je taj politički zahtev koji moraju stalno da ističu tim pre ukoliko nameravaju da organizuju proteste. Ti protesti moraju da imaju neku jasnu političku ideju, a u Srbiji nema prečeg posla, kad je o politici reč, od jasnih i argumentovanih zahteva da se ne uništi jedna, možda i jedina tekovina petooktobarskog prevrata – fer i slobodni izbori.

Uostalom, predsedavajući Saveza za Srbiju Nebojša Zelenović izjavio je da neće biti novih izbora bez korenitih promena izbornih uslova i slobodnih medija i najavio da će kao

Foto: Marija Janković

ujedinjena opozicija izaći sa zajedničkim zahtevima za fer i poštene izbore.

Zelenović je to poručio u saopštenju upućenom javnosti i predsedniku Srbije Aleksandru Vučiću, za koga je kazao da je "jedino izbore mogao da smisli kao reakciju na veliki narodni protest u Beogradu".

"Od kada je Vučić došao na vlast, izbori su prestali da budu način izražavanja demokratske volje građana. Izbori su za diktatora postali način upravljanja Srbijom – kad ne znaš šta drugo da radiš, kada te siromaštvo i nesloboda u Srbiji priteraju u ćošak, pozoveš na izbore", navodi se u izjavi Zelenovića.

SIROTINJSKI MODEL: PRODUBLJIVANJE NEJEDNAKOSTI

Nejednakost građana po visini dohotka (dohodovna nejednakost) u Srbiji je najveća u Evropi i merena "džini koeficijentom" poslednje tri godine iznosi 38 (što veći koeficijent, veća nejednakost), rečeno je na simpozijumu "Nejednakost u Srbiji" u organizaciji Srpske akademije nauka i umetnosti.

Ova nadasve važna tema ostala je nekako prećutana (osim u par medija) što je šteta za ukupne odnose u društvu, pa, ako hoćete, i za izbore.

Kod nas 20 odsto najimućnijih imaju devet puta veća primanja od 20 odsto stanovništva sa najmanjim prihodima.

Za takvu situaciju, prema mišljenju Mihaila Arandarenka, profesora na Ekonomskom fakultetu u Beogradu, zaslužni su slabi efekti poreskog sistema i socijalnih transfera.

Da su sa stanovišta jednakosti poreski i sistem socijalne zaštite neadekvatni, pokazuje i to što je nejednakost u Srbiji pre poreza i socijalnih transfera slična kao i u EU, a nakon njih veoma visoka. Jedno od čestih objašnjenja je da je u Srbiji siva ekonomija velika, da se ne plaća porez pa ni država nema para za socijalu. Međutim, Arandarenko otkriva da Srbija kroz poreze u odnosu na BDP prikuplja koliko i stare članice EU, a više nego nove članice.

"Recimo, Slovenija i Slovačka imaju 'džini koeficijent' 25, među najmanjima u Evropi, a prikupljaju isti iznos sredstava kroz poreze u odnosu na BDP kao Srbija. Očigledno da nešto nije u redu sa poreskim sistemom i socijalnim transferima", napominje on dodajući da je poreski sistem Srbije kreiran početkom 2000-ih na tadašnjim neoliberalnim načelima da poreska osnovica bude što šira, odnosno da svi, bogati i siromašni, plaćaju porez, da bude jednostavan za naplatu i da se što više prikuplja porezima na potrošnju. Prema rečima Arandarenka, to je bio klasičan izbor za siromašne zemlje u koje je Srbija tada klasifikovana i umesto da se poredi sa evropskim, poređena je sa afričkim i azijskim zemljama. Otuda danas raskorak između poreskog sistema Srbije i sistema u EU. U Srbiji 52 odsto ukupnih poreskih prihoda dolazi od PDV-a, koji je regresivan, više opterećuje siromašne od bogatih, dok u EU PDV daje 34 odsto poreskih prihoda. S druge strane, direktni porezi, kao što su porezi na rad, dobit, imovinu, koji su progresivni, više opterećuju bogate nego siromašne, u Srbiji daju 16 odsto ukupnih prihoda, a u EU 33 odsto.

Takođe, socijalni transferi u Srbiji su izuzetno niski, a najčešći izgovor države je da se nema para.

Neko ko nije zabavljen guslama već bi navukao "žuti prsluk". ¶

DUH MILOŠEVIĆ

Zamišljena kao protest protiv nasilja, subotnja šetnja u Beogradu je uspeh opozicije, jer su se brojem okupljenih iznenadili, čini se, i organizatori i vlast. Predsednik Aleksandar Vučić se toliko iznervirao da je implicitno priznao da ima diktatorske sklonosti

O nima koji prate ono malo preostalih medija verovatno će se učiniti da je sve što sledi opštepoznato. U subotu, 8. decembra, na Platou ispred Filozofskog fakulteta u Beogradu održan je opozicioni protest "Stop krvavim košuljama", kao reakcija na prebijanje lidera Levice Srbije Borka Stefanovića u Kruševcu pre tri nedelje. Protest je otvorio glumac Branislav Trifunović, a nakon njegovog govora učesnici protesta krenuli su u protestnu šetnju od Platoa do Doma Narodne skupštine i Radio-televizije Srbije. Procenu broja prisutnih niko se nije usudio da da, iako pošteni medijski izveštaji kažu da je Plato bio popunjen, a fotografije protestne kolone svedoče da je bila podugačka. Ministar policije Nebojša Stefanović stavio se u ulogu geometra, pa je izveo, gostujući na Televiziji Pink neku računicu – površinu Platoa nije znao, ali se ponudio da ga premeri, pa se pozvao na procenu da na jedan metar kvadratni staje troje ljudi, jer je zima, a zimi se ljudi deblje oblače (!), ali nije održao reč, pa niko nije otišao da meri kvadraturu i množi sa tri.

Zamišljena kao protest protiv nasilja, subotnja šetnja u Beogradu je uspeh opozicije, jer su se brojem okupljenih iznenadili, čini se, i organizatori i vlast. Opozicija je, inače, označena kao glavni krivac za fizičke napade i verbalno nasilje. Međutim, mnoge stvari koje su protestu "Stop krvavim košuljama" prethodile pokazuju da i vlast i opozicija u ovom trenutku nižu neuspehe. Pre svega, protest je trebalo da počne obraćanjima Branislava Trifunovića, Mirjane Karanović i Duška Vujošević.

ZABRANJENI I UĆUTKANI

Potonje dvoje, međutim, ispali su nekim čudom sporni za deo pristalica opozicije. Zašto nije govorio na protestu, Vujošević je objasnio u telefonskoj izjavi za TV N1: "Čim smo seli tamo počela je priča da od policije imaju informacije da će biti ubačene dve grupe. Jedna su neki navijači, druga, ne znam sad, nešto vezano za Kosovo i da je posebna agresija okrenuta prema meni i Mirjani. Ja sam insistirao da pričam jer sam i došao da pričam upravo zato što se dešavaju takve situacije. Znači, pod jedan, da li su to lažne vesti ili tačne, verovatno su i tačne, ali policija ako ima takve informacije, treba da sprečava i da obezbeđuje red na tim skupovima, a ne da signalizira i na taj način onemogućava da se nastupi. Ja sam pet-šest puta insistirao da pričam, baš zbog takve situacije i zbog takvih situacija koje se ovde često dešavaju, međutim, organizator skupa Stefan Pavlović je doneo odluku da ne želi da taj prvi skup protekne u nekoj tuči, svađi, krvavih košulja i glava, nego da prođe mirno. Mi nismo ljudi koji izazivaju nered, ni po čemu, imamo svoje kritičko mišljenje o stvarima koje se dešavaju u našem društvu. Nismo bili u prilici da ga iznesemo, nije nam dozvoljeno, to je još jedan od pokazatelja u kakvom je stanju danas društvo."

Mirjana Karanović je u danima pre protesta razvlačena na društvenim mrežama, deljeni su nekakvi linkovi sa njenim, navodno, "antisrpskim" govorima, iako je reč o snimku na kom žena, po profesiji glumica, upravo u svojstvu glumice izgovara tuđ tekst. Ali ni to što tekst nije došao iz njene glave nije sporno, jer iako na tom snimku Mirjana Karanović izgovara da je Srbiju trebalo bombardovati, reč je o ironiji, što je svakom dobronamernom jasno čak i iz tog malog videoisečka, istrgnutog iz konteksta. No, Mirjana Karanović je za deo ovdašnje javnosti "dežurna veštica" koju bi svako malo spaljivali: usudila se da igra Muslimanku koju su silovali Srbi u filmu *Grbavica*, ima jasan i beskompromisan stav prema ratnim zločinima, uvek je dobrodošla u Sarajevo, skidala se u predstavama i filmovima, navodno je u vezi sa mnogo mlađim muškarcem od sebe, i tako dalje, nek dopiše šta je kome volja. Jednog dana će joj se ovo društvo izviniti, sigurno.

Za dnevni list "Danas" rekla je da nije govorila zato što su joj organizatori rekli da ima grupa "koje neće doći na protest ukoliko ona na tamo bude govorila" i da njeno prisustvo na protestu nisu želele stranke koje su "učestvovale u protestu, a ne vlast". Inače, na dan održavanja protesta, predsednik DSS Miloš Jovanović izjavio je da ta stranka baš zbog nje neće učestvovati na protestu. Karanovićeva je rekla da su joj "mladi ljudi koji su organizovali građanski protest protiv nasilja" predočili da postoje grupe koje "prema njoj imaju otpor": "Rekla sam: 'U redu, ako sam problem, neću doći', a oni su uzvratili kako žele da dođem, pa sam se na kraju složila i obećala da ću doći." Ipak, protest je napustila, kako je rekla, kada je videla stranačke funkcionere. I ona je potvrdila ono što je ispričao Vujošević: da su organizatori dobili informaciju da postoje pretnje i da je opasno ukoliko njih dvoje govore na skupu, odnosno da će grupe izazvati incidente i da je jedan mladić iz organizacije, "iako mu nije bilo lako", odlučio da oni ne govore.

Organizatori su, dakle, bili neformalna grupa mladih ljudi, a jedina dva imena koja su se pojavila u javnosti jesu Stefan Pavlović i Jelena Anasonović. Ipak, na čelu kolone bili su brojni lideri opozicije, pa je možda malo nekorektno što su teži deo, organizaciju i nošenje sa pritiscima i pretnjama, prepustili mladim

EVOG VREMENA

POČETAK OKUPLJANJA: Plato ispred Filozofskog fakulteta
Foto: Marija Janković

Fotografije: Rade Prelić /Tanjug

PROTEST I ODJECI: B. Trifunović; D. Đilas i B. Stefanović; građani u šetnji i odvratna parodija Ilustrovane politike

ljudima koji nisu umeli drugačije da izađu na kraj sa tim problemom.

RAZOTKRIVANJE DIKTATORA

Sve prethodno navedeno ispalo je na kraju još i najmanji problem u vezi sa protestom "Stop krvavim košuljama". Najveći problem, koji je, bar u trenutku pisanja ovog teksta (utorak popodne) mnogima promakao pred nosom, jeste reakcija, a koga drugog nego predsednika Srbije Aleksandra Vučića.

Dan nakon protesta Vučić je sa tribine SNS-a "Jake žene za jaku Srbiju" poručio da će naprednjaci uvek pobeđivati opoziciju, koju je nazvao "divljacima" i dodao ono što stalno priča kad ne priča o progresu i BDP-u – da neće popuštati pod pritiscima: "To da li će neko nekoga da vređa, da li će neko da se junači 'jao pogledaj nas koliko nas je', a snimaće tobož odozgo, a iz donjeg rakusa i to na uzbrdici da bi to izgledalo kao ne znam... Ej, ljudi, super, bilo je milion ljudi u šetnji – i šta ćemo sad? Hoćete izbore? Dobro. Šta hoćete? Šta je to što hoćete? Ja da vam nešto popuštam, da tim vašim glupostima i time za šta se vi zalažete, ne pada mi na pamet. Šetajte do mile volje, ja nijedan zahtev nikada neću da vam ispunim. Može i pet miliona da vas se skupi", kazao je Vučić.

Opa, opa... Ovo do sad nismo imali. Junačio se predsednik mnogo puta, raznim povodima, gubio živce, drao se na zamišljenog neprijatelja, debatovao sam sa sobom, jer s neistomišljenicima ne izlazi na verbalne duele, ali ovakvu manifestaciju nadmoći do sada sebi nije dozvoljavao. Jer, šta znači "ja nijedan zahtev nikada neću da vam ispunim, može i pet miliona da vas se skupi"? Koliko je zapravo pet miliona? Bez obzira na sve mutljavine sa biračkim spiskovima, Republička izborna komisija iz godine u godinu (pošto svake godine imamo neke izbore), objavljuje koliko je građana Srbije upisano u birački spisak. Taj broj se uglavnom vrti oko 6.700.000 birača. S druge strane, Vučićeva Srpska napredna stranka se hvali članstvom od oko 700.000 "duša" od kojih nijedna sasvim sigurno ne bi izašla na opozicioni protest. Preostaje ovih šest miliona, a predsednik kaže da nikada ne bi ispunio nijedan zahtev sve i da na ulice izađe pet miliona ljudi. U prevodu: sve i da se protiv njegove politike pobuni apsolutna većina, on nikada neće ispuniti nijedan zahtev. Ne pada mu na pamet.

Da je političke pameti, ključno političko pitanje danas bilo bi šta je ova izjava ako ne implicitno Vučićevo priznanje autoritarnosti, samovolje i diktatorskih tendencija. Naravno, na izjavu je odmah reagovao Savez za Srbiju, ali osim te reakcije, nije se dogodilo ništa. Makar ništa direktno povezano sa izjavom.

PSI SU PUŠTENI,
ALI OVOG PUTA STVARNO

Indirektno, osokoljeni predsednikovom osionošću, prorežimski mediji pokazali su da je duh Televizije Beograd iz Miloševićevih devedesetih živ, zdrav, ali malo mutav. RTS je pustio kratku i relativno korektnu vest da je protest održan, većina štampanih medija bliskih vlasti odlučila je da potpuno ignoriše činjenicu da se na ulicama Beograda nešto dogodilo slično Slobodanu Miloševiću, koji je za vreme tromesečnih protesta 1996/97. tvrdio da se na ulicama Beograda ne događa ništa. Poslovično odani Pink i Studio B probali su da dosegnu huškačke domete Mile Štule i Milijane Baletić, ali nije to ta dikcija, artikulisan govor i jasno definisane prljave i pokvarene misli koje se odašilju u etar. Kola su se slomila na jednoj nesrećnoj Barbari Životić (21) koja je unjkavo, polumutavo i nevešto izvolela da se uživo uključi u program Studija B i izgovori gomilu gadosti, počev od notorne budalaštine da su se demonstranti tukli kišobranima, do pokušaja da dezavuiše protest izgovaranjem kontra-

Foto: Marija Janković

diktorne rečenice – da je protest "trenutno" završen, da je bio neuspešan, jer kao što možemo da vidimo iza nje, na Platou – nema nikog. Zamislite, ljudi otišli u šetnju i nema nikog više tamo odakle su krenuli. Još je nešto sirota Barbara, inače ćerka nekog SNS funkcionera, koja tek četiri meseca radi na Studiju B, lupetala o pretnjama nasiljem, ali koliko sutradan ispala je manji zlikovac od onih koje je pokušala da napadne. Mlada, po savremenim uzusima atraktivna, sa Instagram profilom tipičnim za osobu njenih godina, ubrzo je razvučena i rastegnuta po društvenim mrežama kao "droca", "gutačica" i "kontejner za spermu". Nisu je štedeli ni anonimni ni ne tako anonimni protivnici vladajućeg režima. Da govor mržnje rađa govor mržnje, nije ništa novo. Novo, ono što nismo znali, jeste da brojni protivnici vlasti očigledno ne gledaju Studio B, osim u posebnim prilikama. Da gledaju, znali bi da su Barbara i "barbare" tamo svakodnevna pojava i da je Studio B količinom laži i mržnje koju emituje odavno prešišao sve proreżimske tabloide i beskrajno lojalni Pink.

Ono što je Barbara Životić izgovorila u uključenju uživo, uz prateći nepotizam zahvaljujući kom je stigla na Studio B (jer dobrom dikcijom i spretnim izveštavanjem očigledno nije), bilo je sasvim dovoljan materijal da se izveštavanje Studija B kritikuje, pa čak i pljuje, jer kad razbesnite mnogo ljudi, pljuvačina je neminovna posledica. Međutim, kad se skrene u seksizam i mizoginiju, dva se problema javljaju. Jedan je: režimu se daje municija da s punim pravom optuži neistomišljenike za nasilnički rečnik, govor mržnje, seksizam, i šta sve ne. Drugi: protivnici režima izbijaju sami sebi argumente iz ruku. Jer kad jednom pustimo seksizam da podivlja, jedino pitanje je koja je žena sledeća na redu i čime će je pristalice opozicije braniti posle svih gadosti koje su izrekli na račun Barbare Životić.

Ovde više nije reč o agresiji u javnom govoru, nego o apsolutnom verbalnom divljaštvu. Pitanje koja je sledeća dobilo je odgovor brže nego što smo mislili. Na dan pisanja ovog teksta osvanula je naslovna strana "Ilustrovane politike" sa odvratnom parodijom slike italijanskog renesansnog slikara Đampertina, koja se i danas može videti u Muzeju umetnosti u Sao Paolu. Slika se zove "Bogorodica doji dete dok se Jovan Krstitelj divi". No, na mesto Bogorodičine glave namontiran je lik Ljiljane Smajlović koja doji Verana Matića, dok sve to sa divljenjem posmatra američki ambasador Kajl Skot. Dakle, sledeća je Ljiljana Smajlović. I da, javiće se mnogi da pričaju o njenom koketiranju sa režimom Aleksandra Vučića i da kritikuju njen lik i delo. I praviće se ludi da ne znaju zašto se ova, jedna od najodvratnijih u prebogatoj kolekciji odvratnih naslovnih strana u novijoj istoriji pojavila u "Ilustrovanoj politici". A pojavila se jer je Ljiljana Smajlović, nakon sad već istorijske naslovne strane iste te "Ilustrovane politike", sa potpisom "Psi su pušteni", otišla na TV Prvu i sučelila stavove sa autorom teksta o puštenim psima, Đorđem Martićem, istim onim koji je bio urednik "Politike Ekspres" 1999. kada je objavljen tekst "Ćuruvija dočekao bombe", nakon kog je Slavko Ćuruvija ubijen. Taj se duel, koji je trebalo da bude na temu medijskih sukoba i onoga što jeste ili nije dopušteno u javnom a pogotovo medijskom govoru, pretvorio u suđenje za izdaju Slavku Ćuruviji, a Ljiljana Smajlović se, mimo svoje volje, našla u ulozi odbrane. Iz duela je izašla kao pobednica, a ovo sada je ništa drugo do osveta Đorđa Martića. Prljava, gadna i seksistička osveta.

E sad, u kakvoj je sve to vezi sa protestom "Stop krvavim košuljama"? Već smo apsolvirali da je direktnu vezu između verbalnog i fizičkog nasilja teško dokazati. Ali ne treba mnogo pameti da bi se dokazalo da jedan čin verbalnog nasilja rezultira drugim. A mi već šest godina svedočimo verbalnom takmičenju u gađanju fekalijama, svuda, od medija, preko društvenih mreža do parlamenta. I dobro znamo da je vlast prva počela. Sada je samo pitanje da li će pristalice opozicije imati pameti da se prve zaustave. U suprotnom, granica nije nebo, već duboka, mračna i smrdljiva kanalizacija. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Dani Pančeva u Lučanima

Mala varošica u Dragačevu ovih je dana centar političkog života u Srbiji. Lokalni izbori test su za opoziciju koja prvi put na izborima nastupa ujedinjeno, kao i za SNS koji ovde ima dve struje. Dragačevci su sluđeni, u kuće im dolaze Vojvođani i nude svakojaku pomoć, a na ulicama Lučana ovih dana nije neobično sresti ni najviđenije političare

U nedelju, sedam dana pred lokalne izbore u Lučanima zakazane za 16. decembar, ovaj gradić sa leve strane puta koji od Čačka vodi ka Užicu i Zlatiboru, osvanuo je obavijen maglom. I zbilja, magla je možda najbolja reč za stanje u Dragačevu, pred lokalne izbore gde su dve struje Srpske napredne međusobno više suprotstavljene nego što su to vlast i opozicija.

"Ma veće je pitanje da li će Jolović ili Radoš da prevladaju nego da li će SNS ili Savez za Srbiju da osvoji vlast", priča reporteru "Vremena" konobar u lokalnoj kafani, koji ni za živu glavu ne želi da mu se ime pominje u novinama.

Misli na Slobodana Jolovića, aktuelnog načelnika Moravičkog okruga, imenovanog nedavno na drugi četvorogodišnji mandat i ranijeg dugogodišnjeg predsednika opštine u Lučanima u nekoliko mandata od dvehiljadite godine, i Radoša Milovanovića, generalnog direktora fabrike "Milan Blagojević – Namenska", koji se na toj funkciji nalazi oko tri decenije. Aktuelna predsednica opštine Lučani Vesna Stambolić važi u Dragačevu za Milovanovićev kadar, dok je njen zamenik Milivoje Dolović uz Slobodana Jolovića, kažu Lučanci. Oni, inače, kažu u šali za sebe da, od kada su raspisani lokalni izbori, više nemaju pravo da se nazivaju po imenu svog mesta, već da su – Pančevci. Aludiraju na ogroman broj registarskih tablica iz Pančeva, Vršca, Kovina i još nekih vojvođanskih mesta koji se u poslednje vreme sreću po dragačevskim selima.

NOSILAC LISTE U LUČANIMA – ALEKSANDAR VUČIĆ

Lider Dveri Boško Obradović izjavio je ranije da su u hotelu Park u Ivanjici smešteni aktivisti SNS-a, uglavnom iz Banata, mada se u Lučanima ovih dana pominju i Novi Sad i Šid, to jest većinom zaposleni po lokalnim javnim preduzećima u Vojvodini zaduženi da o trošku države agituju po Dragačevu za SNS. Pominju i ženu iz Kragujevca zaposlenu u filijali Nacionalne službe zapošljavanja izmeštenoj u Lučane koja se u kancelariji pojavila samo jedan dan. Navodno, zbog povećanog obima posla, iako ovde odavno niko nije zaposlen, jer posla i nema. Obradović je još rekao i da su građanima nudili pakete sa životnim namirnicama, cepanje drva, prevoz do lekara...

"Dođu u kuću, i kažu da ti vozim majku sutra do lekara. Pa, ponižavaju narod, bre! Kakav sam ja čovek ako neko iz Vojvodine mora da dođe da mi majku vozi lekaru? Najbolju nam i kampanju oni rade", kaže za "Vreme" Mile Jaćimović, opozicioni aktivista na skupu Saveza za Srbiju u selu Lis, nedaleko od Lučana.

U malenom Lisu skupio se prošle nedelje gotovo čitav vrh Saveza. Došli su Boško Obradović, Borko Stefanović, Nebojša Zelenović, Milan Stamatović, Srđan Milivojević, Janko Veselinović i Radoslav Milojičić Kena. Svi su stali iza nosioca liste Saveza za Srbiju u Lučanima, Milana Radičevića, dosadašnjeg opozicionog odbornika u lokalnoj skupštini. Za Radičevića kažu da je Dragačevac, čovek rođen ovde koga svi znaju, i da je prirodno da on bude nosilac liste i da građani za njega glasaju. Za razliku od SNS-a, čiji je nosilac liste i u Lučanima, i u Kladovu, i u Vrbasu i gde god – Aleksandar Vučić.

"Bavio sam se u skupštini onim od čega narod ovog kraja živi – lokalnim temama. Tako ćemo i dalje. Neću ni o kom loše da pričam i do sada smo bili konstruktivna opozicija, prethodnih godina smo pokušavali da se izborimo za veći budžet za poljoprivredu, u čemu smo na kraju i uspeli. Problem je samo što taj budžet nije realizovan", poručio je Radičević meštanima Lisa.

On je rekao i da će konkretnu pomoć imati od Nebojše Zelenovića, gradonačelnika Šapca, i Milana Stamatovića, predsednika opštine Čajetina.

"Stvar je prosta. Ili hoćete, ili nećete. Znate ili ne znate. Najgore je kad nećete, a nećete jer ne znate, kao ovi danas. Nema šta da nam opraštate. Mi tražimo vašu podršku za politiku koju nudimo, i ako mi ne budemo valjali vama, vi nas menjajte", poručio je Stamatović meštanima Lisa.

Njih pedesetak, od oko dve stotine koliko ih živi u ovom selu, skupilo se u sali Mesne zajednice, ispod koje se nalazi jedina seoska prodavnica. Zabravljena, zapuštena, vidi se da godinama nije ni otključana.

"Nema, sine, ko ni da kupuje. Svi mladi odoše", kaže vremešna meštanka.

Ona je sa svojom prijateljicom došla da čuje svog lidera, kako kaže. Na pitanje ko je lider, odgovara:

"Pa Boško, naravno. Ali, rekli nam, sine, da je to u podne, mi došli, kad ono Šešelj. Posle nam rekoše da će ovi naši u dva", kažu bake uglas.

LAKO DO POSLA

U istoj toj sali, malo pre lidera Saveza za Srbiju, sa svojim pristalicama, sastao se i lider radikala Vojislav Šešelj. Dragačevo su javno pohodili u predizbornoj kampanji i funkcioneri aktuelne vlasti, pominje se i Bratislav Gašić. Lučancima i nije baš najjasnije u kom svojstvu je on ovde bio. Da l' zbog izbora, da l' zbog Namenske.

"Spremaju se da prodaju Namensku. Zakon su već pripremili, pola vas će da ostane bez posla. A obećavali su vam pred izbore da će otvoriti 1000 radnih mesta. Umesto toga, dve hiljade se iz Dragačeva iselilo", kaže Borko Stefanović.

Njegove navode potvrdila je državna sekretarka MUP-a Dijana Hrkalović, u saopštenju izdatom 11. novembra. Tu se, taksativno po godinama, od 2013. do danas kaže da je iz Lučana zvanično odjavljeno 1369 osoba. Na taj broj bi trebalo dodati i one koji se nisu zvanično

TEST ZA VLAST I OPOZICIJU: Lideri SzS u selu Lis i redovni predizborni radovi na infrastrukturi (desno)
Fotografije: P. Jeremić

odjavili. Za malu opštinu, od oko šesnaest hiljada upisanih u birački spisak, zaista prilično veliki broj. Istine radi, u saopštenju Dijane Hrkalović se navodi i da je u istom periodu u Lučanima prijavljen 821 novi stanovnik; ona je ove podatke objavila odgovarajući na pitanje Boška Obradovića koliko je novoprijavljenih birača u Lučanima ove godine. Taj broj je, prema njenim tvrdnjama, ove godine 119, i ne odstupa bitno od prethodnih godina.

Inače, uz pitanje o broju novoprijavljenih, Obradović je postavio i pitanje o identitetu osobe za koju se u Lučanima tvrdi da je, prošlog petka, fizički napala kandidatkinju za odbornicu SNS-a Nadu Jovanović, za šta su naprednjaci bržebolje optužili Savez za Srbiju. To pitanje je ostalo bez odgovora, ali je Obradović na skupu u Lisu saopštio i ime osobe, za koju tvrdi da je član SNS-a, i da ga je nedavno na društvenim mrežama javno pohvalila i predsednica opštine Vesna Stambolić, kao vrednog aktivistu.

Meštane, osim političkih, muče i druge muke, opet tesno vezane sa politikom. Kako to biva u Srbiji, pred izbore se otvaraju gradilišta, koja nekim građanima zadaju ozbiljne muke. Put koji povezuje Lučane i Guču tako je zatvoren zbog rušenja stene opasno nadvijene nad jednom krivinom.

"Nije sporno da se ruši stena, davno je i trebalo da je ruše. Ali mene niko ne obaveštava kad je miniranje, kamenice mi bombarduju kuću i dvorište, jedna je proletela i kroz krov. Prekinuli su mi i internet, a vode nemam već dvadesetak dana jer su oštetili cevi. Reku ispod kuće su zatrpali, skrenula je prirodni tok, pa osim što su mi zatvorili put do njive, oni su je i poplavili", ozlojeđen je Saša Vasiljević, iz sela Puhovo, čija se kuća nalazi na stotinak metara od gradilišta.

Vasiljević se žalio izvođaču radova, preduzeću Štrabag i opštini odakle su, na jedvite jade kako kaže, poslali radnike Vodovoda da mu saniraju kvar. Ali, uz radnike iz Vodovoda poslat mu je i račun za materijal. Sad se uzda u lidere opozicije da će u Skupštini Srbije postaviti pitanje o njegovom slučaju ne bi li u dvadeset prvom veku imao – vodu!

Meštani ove opštine tako, zabavljeni svojim svakodnevnim jadima, sada još trpe i agresivnu kampanju. Posla nema, narod se iseljava, čeka se privatizacija Namenske gde svako malo po neko pogine, a čeka se i nedelja, 16. decembar. Za to vreme dobijaju i pakete u kojima su brašno, ulje, šećer, ratluk... Opozicija tvrdi da se sve to kupuje državnim parama, od biznismena bliskih vlastima. Neko dobije i besplatnu pomoć u kući, u štali, na drvljaniku... Svi zajedno dobijaju obećanja. Od opozicije – da će biti drugačije, da će se poštovati zakon, da neće biti zastrašivanja, da će budžetski novac biti iskorišćen za dobrobit građana. Od vlasti o zaposlenju.

Dragačevci ovih dana po društvenim mrežama dele audio-snimak gde jedan opštinski zvaničnik kandidatu za odbornika opozicije nudi bolje radno mesto i tri puta veću platu. Uz napomenu da mora javno da se ogradi od opozicije. ¶

PETAR JEREMIĆ

ŠTA POSLE USPEŠNOG SKUPA ODRŽANOG U SUBOTU

gosti: **BORKO STEFANOVIĆ**, SzS i **VESNA MALIŠIĆ**, NIN
voditelj: FILIP ŠVARM

ČETVRTAK od 18h

ZUMIRANJE

POLITIČKA EMISIJA U PRODUKCIJI NEDELJNIKA **VREME**

gosti: **NEVENA NIKOLIĆ**, Beogradski centar za ljudska prava i
LUKA BOŽOVIĆ, Inicijativa mladih za ljudska prava voditelj: JOVANA GLIGORIJEVIĆ

LJUDSKA PRAVA, MLADI I SOLIDARNOST

PETAK OD 20h
SPECIJAL

gledajte nas na **www.vreme.com**
i na **TV Šabac, TV Sandžak, T1 Zaječar, Telemark Čačak, TV Valjevo Plus, KATV Kraljevo, TV Forum Prijepolje** i na portalima **Južne vesti** i **Užička nedelja**

TEOFIL PANČIĆ

Druga strana gadljivosti

De facto prinudna ćutnja Mirjane Karanović je simptom. Odgovorni ljudi ga ne bi tek tako ignorisali

Eto stare, dobre zamke ili paradoksa liberala: liberalna demokratija i njeni zagovornici teže što je god moguće širem i sveobuhvatnijem tolerisanju – što nije isto što i: prihvatanje, posvajanje, inkorporiranje etc. – svega i svih, uključujući i one netolerantne. Lepo zvuči, međutim, šta? Netolerantni imaju tu osobinu ili osobenost da im nije ni na kraj pameti da uzvrate tu vrstu ljubaznosti, kad se nađu *tako u mogućnosti*. Neke koji su tolerisali netolarantne ovakva "nevaspitanost" silno iznenadi i uvredi, ali zapravo je to jeftina i malograđanska reakcija, a uvređeni filistri načelno zaslužuju sve što ih snađe: netolerantni, naime, uopšte nisu ni krili da u njihovoj viziji društva suštinski nema mesta – ili ima samo ekstremno potlačenog i brutalno skrajnutog mesta – za one koji se od njih bitno razlikuju ideologijom, svetonazorom, načinom življenja i mišljenja, ili pukim poreklom. Drugim rečima: to što ti nisi gadljiv na ekstremiste, siledžije i političke smutljivce (pa još umišljaš da je tvoj kratkovidi oportunizam obeležje tvoje duhovne širine ili barem lukavog pragmatizma) uopšte ne znači da oni nisu gadljivi na tebe. Tu će gadljivost možda i susprezati dok si im potreban i dok su u društveno inferiornom položaju, ali samo li se dočepaju makar i male vlasti, videćeš za šta su sve sposobni, na šta su sve spremni i čega ih sve nije sramota.

Da, pogodili ste: govorim o "slučaju" Mirjane Karanović. Taj slučaj, dakako, ne postoji. Slučaj su oni drugi, oni zbog kojih se glumica na kraju nije obratila okupljenima na građanskom protestu poluudružene opozicije, iako je bila najavljena.

Navodno, njen lik i delo nekima su sporni, pa bi moglo doći do nezadovoljstva i osipanja okupljenih (*and we don't want it, do we*?). Još navodnije, nekima građanka M. K. i njeni stavovi toliko aktivno idu na ganglije da bi moglo doći do nereda i nasilja. Ozbiljna i odgovorna osoba, suočena s takvom implicitnom moralnom ucenom, neće imati drugog izbora nego da se povuče u ćutnju i anonimnost u masi: zar da nosi nekoga na duši "ako se nešto desi?".

Bitno je, međutim, razabrati ovo: nije se radilo o izrečenoj ili neizrečenoj pretnji iz "režimskog" miljea, nego iz redova onih koji su ove demonstracije organizovali ili u njima sudelovali. Još dan pre, neprijatno nesanirani posmrtni ostaci DSS-a saopštili su da neće učestvovati na skupu, upravo zbog Mirjane Karanović, te velike javne opasnosti, prelesti i napasti. Dveri, koliko znam, nisu saopštile ništa, ali po svemu sudeći iz tog je kruga došao zahtev da Mirjana K. ne govori. Zašto, jel' im se – kao poznatim znalcima dramskih veština – ne sviđa njen glumački stil? Ne, nego zato što im smeta jasno, beskompromisno i dosledno iskazivan i življen antifašizam građanke Karanović. Možemo to zvati i nekim drugim, politički neutralnijim imenima, ali zašto bismo? Radi se o antifašizmu, ne načelno-apstraktnom, nego primerenom mestu i vremenu "radnje", tj. njenog i našeg života. A ako im smeta antifašizam, onda za to može postojati samo jedan razlog. Valjda svi znate koji, i valjda se niko zaista ne čudi?

Kako god bilo: de facto prinudna ćutnja Mirjane K. jeste *simptom*. Odgovorni ljudi ga ne bi tek tako ignorisali. Šta nam taj simptom otkriva? Ništa što ne bismo već odavno znali, ali su mnogi od nas bili odlučili da zažmure i zaborave: ne postoji ni jedna borba na ovom svetu gde je sasvim svejedno ko su i kakvi su tvoji saveznici. Ne zbog neke nadobudne probirljivosti ili navodnog elitizma, nego zato što je bizarna i kontraindikovana već sama ideja da je moguće voditi borbu za demokratsko preoblikovanje društva rame uz rame sa onima koji čak ni deklarativno nisu zagovornici demokratskog društvenog uređenja. Šta je tu, zaboga, nejasno?

Da ne bude nesporazuma: ni jednog trenutka ne gubim iz vida okolnosti u kojima deluje bilo kakva politička opozicija i bilo kakav građanski otpor u Srbiji, zemlji kidnapovanoj i serijski silovanoj od ovih besprizornika, jajara i banalnih nihilista. Otuda nije neko iznenađenje da je mnogima privlačno da svaki "antivučićizam" oduševljeno pozdrave, da ga prime kao drag poklon i da mu u zube ne zagledaju, pozivajući se na to da je opozicije ionako malo i da je slaba i nemoćna, podvrgnuta političkoj i medijskoj presiji i saterana u ćošak od uzurpatorskog režima, pa zato mora da se drži zajedno i da "razlike ostavi po strani". Sve to na prvi pogled zvuči zdravorazumski, zapravo, ne samo na prvi nego i na ostale poglede, ali samo ako ne gubimo iz vida da i ta "zdravorazumskost" na nekoj tački ipak prestaje, a ako tu tačku pređeš, ona se pretvara u svoju suprotnost. E, ta tačka je šurovanje sa zagovornicima ideoloških, nacionalističkih, religijskih i sličnih fundamentalizama, tih i načelnih i konkretnih smrtnih neprijatelja demokratije. Doduše, da: vole i oni da se pozivaju na izvesna demokratska načela i na svoja *neotuđiva prava* – ali samo dok ne dođu u poziciju da ta načela skrše, da ta prava odreknu drugima. Zato se preko ovakvih stvari ne može preći, osim na svoju i sveopštu nepopravljivu štetu.

Osim toga, nikada ne treba da nam dosadi da pojmove i srazmere postavljamo na svoje mesto: Mirjana Karanović je velika srpska (i jugoslovenska) pozorišna i filmska glumica, utoliko je ona i sukreator nacionalnog identiteta i kulture, o kojima njeni osporavaoci toliko trube. S druge strane, Boško Obradović (kao primer i kao metafora) je niko i ništa. Ničiji nacionalni i kulturni identitet ne bi baš ništa izgubio ni da se ovaj nikada nije rodio. Računica bi, dakle, trebalo da bude sasvim laka. ¶

Podvlačenje kokainske crte

Skoro deceniju nakon što je javnost Srbije i regiona saznala da je najmoćniji kriminalni klan onaj iz Pljevalja, srpsko pravosuđe donelo je presudu u "slučaju Šarić". Konačnu reč daće Apelacioni sud, ali je i sada jasno da je jedna era u istoriji kriminala na Balkanu završena

U završnoj sezoni poznate američke televizijske serije *Žica* (*The Wire*, HBO, 2002–2008) notorni kriminalac i najveći narko-diler u gradu postaje investitor na projektu urbanizacije zapuštene zone u Baltimoru, tik uz obalu.

Presvučen u firmirano odelo, navođen od svog advokata, on sklapa dogovore sa vlasnicima parcele gde bi trebalo da uloži u izgradnju. To je njegov put u novi život posle nagodbe između tužilaštva i njegovog advokata. Nema povratka na ulicu, tamo će se pojaviti novi gazda, a on bi ubuduće trebalo da živi kao "normalan građanin". Marlo – to je ime junaka – nije srećan, i dok se šeta ulicama "starog kraja" i seća vremena kada je on tu bio "kralj", nekoliko blokova dalje na njegovo mesto već dolazi novi "bos" i igra kreće iznova.

Da li je Darko Šarić, "narko-bos iz Pljevalja" sa srpskim pasošem, domaća verzija ove televizijske ličnosti iz serije koja je ostala upamćena kao najrealističniji prikaz povezanosti organizovanog kriminala sa vlastima, medijima i njegovog uticaja na život običnih ljudi?

U ponedeljak 10. decembra veće kome je predsedavao sudija Siniša Petrović donelo je novu presudu u "prvom stepenu" po kojoj je Darko Šarić osuđen na 15 godina zatvora, a članovi njegove grupe, pomagači i saborci, na gotovo 300 godina zatvora.

Javnost je bila posebno zainteresovana na koliko će biti osuđen i odbegli kriminalac Rodoljub Raičević zvani Miša Banana – dobio je 11 godina zatvora.

Sudija Petrović je u višesatnoj završnoj reči izneo statistiku ovog maratonskog postupka koji traje još od 2010. godine.

"Sudilo se po pet optužnica. Prva je predata sudu u aprilu 2010. a poslednja u oktobru 2012. godine. U prvom momentu bilo je obuhvaćeno 37 osoba, da bi u međuvremenu njih devetoro sklopilo sporazume o priznanju krivičnog dela. Trojica su dobila status svedoka saradnika. Od septembra 2010. kad je počelo prvo suđenje, pa do juna 2015. kad je okončano, održano je više od 130 glavnih pretresa. Nakon što je Apelacija ukinula prvostepenu presudu, u septembru 2016. godine započelo je novo suđenje, koje je okončano u novembru ove godine. Za to vreme zakazano je 79 pretresa, od kojih su 54 održana, a 25 odloženo. Moram da kažem da su odlaganja uvek bila na zahtev odbrane", rekao je Petrović. Ovim je za sad stavljena tačka na postupke protiv članova "Klana Šarić" vođenih u Sloveniji, Urugvaju, Argentini, Crnoj Gori. Inače, kazne koje je doneo srpski sud za šverc više od pet tona kokaina, niže su od onih koje su doneli drugi sudovi.

Sudsko veće nije prihvatilo predlog zamenika tužioca za organizovani kriminal Saše Ivanića da se od osuđenih oduzme 47 miliona evra, koliko su, kako tvrdi, zaradili trgovinom narkoticima. Sudija je rekao da za to nije bilo osnova jer tužilaštvo nije dalo argumente i dokaze za takvu tvrdnju.

Po izricanju prvostepene, presude Darku Šariću je produžen pritvor u kome se

POBEDA, ALI PRAVDE: Šarić u sudnici 2014. godine
Foto: Vesna Anđić

nalazi od proleća 2014. godine, a on i nije želeo da prisustvuje izricanju presude u sudnici broj 1 Posebnog odeljenja Višeg suda u Beogradu za organizovani kriminal.

DOBRO JE KAKO JE MOGLO

Prve reakcije na dugo čekanu presudu u rangu su očekivanog: javnost je zadovoljna što je Šarić sa svojim pomagačima kažnjen još jednom visokom kaznom, a njegovi advokati najavljuju tužbu i uzdaju se u Apelaciju koja će ovoga puta doneti konačnu presudu. Dakle, još ništa nije gotovo i moguće je da za nekoliko meseci Šarić poput Marloa iz *Žice* išeta iz suda i ode da se bavi ulaganjem u građevinsku industriju, bilo u Srbiji bilo u Crnoj Gori ili na nekom drugom mestu u svetu.

Da će dobiti 15 godina robije, prognozirao je urednik portala Krik Stevan Dojčinović, autor knjige o Šariću i novinar koji je čitav slučaj pratio od samog početka. Posle izricanja presude, on je rekao za TV N1 da je ovo bio težak postupak za ljude iz pravosuđa, da su ga pratile brojne kontroverze, te da se pričalo kako je Šarić napravio neki dogovor sa ljudima iz vla-

sti i da bi na nekom drugom sudu u svetu dobio i veću kaznu, ali da je visina kazne neka vrsta dokaza da dogovor ne postoji.

NOVA SABLJA

Sve u svemu, devet godina nakon što je pokrenuta akcija "Balkanski ratnik", u kojoj su učestvovali delovi srpske BIA i policije pod "upravom" tadašnjeg koordinatora Službi bezbednosti Miodraga Rakića, šefa kabineta predsednika Srbije Borisa Tadića (2004–2012), vođi klana je po drugi put izrečena presuda i sada će se interes pomeriti na neku drugu temu do okončanja postupka pred Apelacionim sudom.

Prva vest o akciji "Balkanski ratnik" pala je u nezgodno vreme: krajem jeseni 2009. beogradska "Politika" je, pozivajući se na izvore bliske Savetu za nacionalnu bezbednost, objavila da je tamo negde u Urugvaju zaplenjena ogromna količina kokaina i da je američkoj Agenciji za borbu protiv narkotika (DEA – Drug Enforcement Administration) u toj akciji pomagala srpska služba bezbednosti. Kažemo u nezgodno vreme jer je baš tih dana, kada se ova vest pojavila, u poseti Srbiji bio tadašnji predsednik Ruske federacije Dmitrij Medvedev, što je pokrilo sve ostale događaje. Tadašnji predsednik Tadić ugovorio je kredit po povoljnim uslovima u visini od milijardu dolara – 200 miliona za pomoć likvidnosti srpskim finansijama, a 800 miliona za obnovu srpskih železnica.

U to vreme, u javnosti nije postojao Darko Šarić niti se iko bavio njegovim klanom. Istina, postojala je u Beogradu priča da "Crnogorci zidaju sve po gradu", ali se na tu temu nije obraćala posebna pažnja. Ipak, u jednom od komentara na tekst iz "Politike" (16. oktobra 2009) u kome autor nije čak ni pomenuo Šarića imenom i prezimenom, to je učinio jedan od čitalaca, napisavši da su to "braća Šarić" i da su oni nedavno, pre zaplene u Urugvaju, proslavili u rodnim Pljevljima zarađeni milijarditi evro – daleko više od onih 47 miliona za koje će ih teretiti srpsko tužilaštvo docnije u procesu.

Ko su ti Šarići saznalo se par meseci docnije, a onda je krenulo da se otvara mnogo toga: da se saznaje koliko je to velika i moćna organizacija, šta sve ima od preduzeća, zemlje, nekretnina, hotela, klubova, fudbalskih klubova... Pred srpskom i regionalnom javnosti ukazao se narko-klan, bogatiji i moćniji od svega do tada viđenog i koji je svoj novac, očevidno, prao "kod kuće", za šta su mu dva polja bila od neizmerne koristi: građevinska industrija i postupak privatizacije.

Kada je podignuta jedna od optužnica, oni su bili optuženi i za pranje više od 20 miliona evra, ali se veruje da je taj iznos, kako to obično bude sa poslovima kriminalaca, mnogo veći.

Do proleća 2010. godine "pao je" veći deo grupe, a pravdi su umakli "glavni bos" – kako je bio predstavljen Darko Šarić, koga, navodno, niko nije znao i Rodoljub Raičević zvani Miša Banana, koga je poznavala cela beogradska čaršija.

Pad pljevaljskog narko-klana, naseljenog u Novom Sadu i Beogradu, sa razgranatom mrežom po celoj Evropi i većem delu Južne Amerike, predstavljao je najozbiljniji obračun sa organizovanim kriminalom još od akcije "Sablja" posle atentata na predsednika Vlade Srbije Zorana Đinđića u martu 2003. godine.

Za razliku od te akcije kada je zbrisan Zemunski klan, sastavljen od gangstera i ubica sa legitimacijom državne bezbednosti, sada je na delu bila međunarodno organizovana grupa. Ona je godinama uspevala da uz pomoć advokata, korumpiranih birokrata i bankara opere silan novac od trgovine narkoticima, a da se o njoj gotovo nikad ne progovori u medijima ili van policijskih krugova.

Srbija je time poslala poruku da neće tolerisati takvo delovanje, ali, to se sada »

vidi, snaga te poruke imala je ograničeno delovanje. Osim što se javnost upoznala sa bogatim i bahatim životom kriminalaca i što su mnogi možda razumeli da je njihov gazda zapravo deo narko-klana, izostalo je ono što uvek ide uz organizovani kriminal, a to je da se pokaže ko je i na koji način pružao njima zaštitu tokom godina u kojima su razvijali svoje poslove. To jest – izostala je veza sa ljudima iz vlasti, policije ili tužilaštva koji su pomagali da klan toliko naraste da pomisli kako su njegovi poslovi legalni i da je rasturanje klana zapravo odmazda onih koji žele da im uzmu poslove i imovinu.

Ni ova, poslednja presuda, ne govori mnogo o tome.

KAKO SU SE SKRIVALI I KO JE PRETEKAO

Dok je Boris Tadić bio na vlasti, dakle, do leta 2012. godine, nije izgledalo da će Šarić ikada biti uhapšen i "priveden pravdi". Sporadično su se pojavljivale priče o tome gde se on krije, da se "izoperisao", da ga je nemoguće naći, da samo što nije pao i slično, ali, ispostavilo se da su to bili samo naslovi za bolju prodaju tabloida.

Ekipa koja je radila na hapšenju klana Šarić skoro da je u potpunosti "penzionisana": ni u policiji, ni u BIA nema ljudi koji su vodili akciju "Balkanski ratnik" i ono što joj je usledilo. Ostao je samo tužilac Saša Ivanić

Šarić kao da je nešto čekao i pojavio se u Beogradu nekoliko dana nakon što je Aleksandar Vučić sa SNS-om ubedljivo pobedio na republičkim izborima u Srbiji u martu 2014, što je trenutak konačnog "ustoličenja" Vučića na mesto najmoćnije političke ličnosti u Srbiji.

Vučić je taj događaj predvideo, najavljivao ga u kampanji, a kada je Darko Šarić "izručen Srbiji", poručeno je iz Crne Gore da je to učinjeno posle izbora kako ne neko bi rekao da Vučić želi da na taj način dobija političke poene.

On je, inače, hvatanje Šarića bio najavio još u zimu 2013, u vreme velike kampanje protiv kriminala i korupcije:

"Ako smem, a nisam poznat po optimizmu ili davanju dobrih izjava koje ukazuju na nešto dobro u budućnosti, ali mislim da ćemo taj posao završiti ove godine ili u prvoj polovini godine", najavio je tadašnji prvi potpredsednik Vlade Srbije.

Docnije, u avgustu 2013. godine, u jeku rekonstrukcije Vlade Srbije:

"Šarić je čovek čijem smo hapšenju maksimalno posvećeni i angažovani i taj posao ćemo obaviti. Više neću postavljati rokove, ali građani Srbije treba da znaju da ćemo mi taj posao obaviti", rekao je Vučić televiziji B92 i dodao da je bio "neiskusan" kada je najavljivao hapšenje Šarića do juna.

Konačno, početkom marta 2014, u finišu trke za mesto predsednika Vlade Srbije:

"Uveravam vas da u nedeljama koje dolaze Šarić više neće biti na slobodi", prorokovao je Vučić 6. marta, a već 16. marta Šarić je bio u pritvoru u Beogradu.

Ovoliko izjava nije bilo kada su se početkom septembra na portalu Krika pojavili snimci na kojima se vidi druženje visokih funkcionera SPS-a i ministarstva unutrašnjih Srbije počevši od samog Ivice Dačića, do Branka Lazarevića i Vanje Vukića sa saradnicima klana Šarić. To nije ni za centimetar pomerilo političku poziciju Dačića i jedino je na sud morao Branko Lazarević, šef kabineta Ivice Dačića u vreme dok je predsednik SPS-a bio na čelu MUP-a, u periodu od 2008–2012. godine.

Tužilaštvo Lazarevića sada tereti da je kao saradnik klana odavao poverljive podatke o tome šta MUP radi na praćenju pojedinih članova klana. Lazarević je posle rada u MUP-u bio premešten u Atinu, u diplomatsku službu, a posle je vraćen na savetničko mesto u Vladi Srbije. Postupak protiv njega trebalo bi da bude okončan u mesecima pred nama.

ŠTA JE DOBRO, A ŠTA NE

Za svako društvo je dobro kada sud donese osuđujuću presudu, posebno protiv onih koji su novac zaradili trgujući drogom i perući novac kroz otkup imovine stvarane decenijama. A upravo ovo poslednje radili su Šarići sa svojim timom preduzetnika od Urugvaja i Kolumbije do Tatarskog brda u Novom Sadu.

Na kraju, uvek se "padne", kako to kažu u svetu kriminala, ali, takođe, kada skinu jednu, dođe druga ekipa – po pravilu mnogo bolje organizovana i moćnija. To se poslednjih godina vidi na primeru druga dva klana iz Crne Gore, Kavačkog i Škaljarskog.

Dok je Šarićev klan radio donekle sofisticirano, pokušavajući da ostane nepoznat široj javnosti, ovi koji su zavladali posle njih više liče na stari Zemunski klan: igraju prljavije, brže potežu pištolje i, uopšte, "pucaju na veliko" i žele da to svima stave do znanja.

Ovakav pristup novih klanova vratio je na ulice mafijaške obračune i sačekuše, što kao da govori da ih niti ko kontroliše, niti se njima bavi. Kriminal se opet estradizovao i teško je razabrati ko je kriminalac, ko pevač, a ko njegova starleta.

Ekipa koja je radila na hapšenju klana Šarić skoro da je u potpunosti "penzionisana": ni u policiji, ni u BIA nema ljudi koji su vodili akciju "Balkanski ratnik" i ono što joj je usledilo. Ostao je tužilac Saša Ivanić, na koga je bilo prilično napada u cilju da ga ocrne i možda nateraju da se sam povuče, ali je on još uvek na poslu i gura slučaj Šarić do kraja.

S druge strane, u poslednjih šest godina nije bilo ozbiljnog postupka protiv organizovanog kriminala. Vučićeva vlast se fokusirala na deklarativnu borbu protiv korupcije, a rezultati te borbe ostaju nevidljivi. Najkrupniji "ulov" bilo je hapšenje Miroslava Miškovića, ali, kako vreme odmiče, pokazuje se da je to bio jednokratni Vučićev potez radi nabijanja potrebnog rejtinga za uspostavljanje dominantne vlasti u Srbiji.

Policija se svake godine hvali rezultatima zaplene narkotika, a ulice Beograda, Novog Sada i gradova u Crnoj Gori sve su krvavije. Kada mafija krene da se tamani međusobno, to ne znači da ih neće biti – to samo govori da se njihovim aktivnostima niko ne bavi i da policija i tužilaštvo ne rade svoj posao kako smo naučili iz TV serije *Žica*.

Ali, to nije realno, zar ne? ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

OD SADA VAŽI

NOVOGODIŠNJI POPUST NA PRETPLATU

NA **VREME**

15% JEFTINIJA PRETPLATA NA ŠTAMPANO IZDANJE
i
20% JEFTINIJA PRETPLATA NA INTERNET IZDANJE!

TAČNE IZNOSE PROVERITE NA STRANI 61

dodatne informacije na 011/3234-774

I PRIPREMITE SE ZA ŠETNJU – NABAVITE KIŠOBRAN!

Dve televizije i sve same nepoznanice

Malo ko se pitao odakle Milovanoviću 180 miliona evra za ovu kupovinu? Jer, od Telekomovih para, 99,45 miliona išlo je poljskom Abrisu, dok je Milovanoviću išlo ostalih 95,55 miliona za 49 odsto učešća u vlasništvu, bez računanja koliki porez su platili na Kipru. Dakle, za kupovinu televizija nedostajalo mu je više od 80 miliona evra

Kada je početkom decembra objavljeno da je Srđan Milovanović, brat blizanac poverenika Srpske napredne stranke za Niš Zvezdana Milovanovića, kupio dve televizije sa nacionalnom frekvencijom – TV Prvu i O2 – reakcije javnosti bile su uglavnom dvojake. Sa jedne strane razvijala se priča da je SNS, odnosno Aleksandar Vučić i formalno postao "glavni urednik" televizija sa nacionalnom frekvencijom, dok se sa druge strane govorilo da su ove televizije kupljene novcem Telekoma.

Svega mesec dana ranije, početkom novembra, objavljeno je da je Telekom Srbija, preduzeće u većinskom vlasništvu države sa 58,11 odsto akcija (ali i sa oko 15 odsto u vlasništvu građana Srbije i još oko 7 odsto u vlasništvu bivših zaposlenih), kupilo firmu Kopernikus Technology, čiji je vlasnik 49 odsto bio Srđan Milovanović. Ove dve struje idealno su bile spojene u samo jednom tvitu Dragana Đilasa, lidera Saveza za Srbiju: "Kao što sam i rekao, Telekom je kupio 02 i Prvu. Formalni kupac je Kopernikus. Ako je do sad bilo bar malo svetla, i ono će se ugasiti."

OTKUD PARE

Novinarke portala "Raskrikavanje" prve su iz dokumentacije sa sajta Agencije za privredne registre (APR) otkrile cenu po kojoj je Telekom Srbija kupio Kopernikus Technology, čiji je većinski vlasnik sa 51 odsto učešća u vlasništvu od 2016. bio poljski investicioni fond Abris. Kako je pisao ovaj portal početkom novembra, prema Ugovoru o prenosu udela, Telekom je Kopernikus Technology kupio za 195 miliona evra od dve ofšor firme registrovane na Kipru – Kopernikus Corporation (Cyprus) Ltd, čiji je vlasnik Milovanović, i KPNK CY Holdings Limited, čiji je vlasnik poljski fond Abris.

Mesec dana kasnije, Milovanović je kupio TV Prvu i O2, zajedno sa šest kablovskih kanala, Plej radiom, Televizijom Crna Gora i portalima prva.rs, o2tv.rs i b92.net – sve zajedno za 180 miliona evra. Sličnost u postignutim cenama izazvala je momentalnu reakciju – eto, od para dobijenih od Telekoma, Milovanović je kupio dve od ukupno pet televizija koje može da vidi cela Srbija – ostale tri su Pink, Hepi i tzv. javni servis tj. Radiotelevizija Srbije.

Malo ko se pitao odakle Milovanoviću 180 miliona evra za ovu kupovinu? Jer, od Telekomovih para, 99,45 miliona išlo je poljskom Abrisu, dok je Milovanoviću išlo ostalih 95,55 miliona za 49 odsto učešća u vlasništvu, bez računanja koliki porez su platili na Kipru. Dakle, za kupovinu televizija nedostajalo mu je više od 80 miliona evra. Ako je suditi po Milovanovićevom intervjuu za list "Danas" od 8. decembra, imao je i više nego dovoljno novca od prodaje polovine svoje kompanije poljskom Abrisu:

"Ako je englesko-poljski investicioni fond pre dve i po godine otkupio mojih 51 odsto za 100 miliona evra, jasno vam je kolika je vrednost Kopernikusa", rekao je Milovanović.

Međutim, to je tek prva od mnogo nelogičnosti koje prate ove dve transakcije. Jer, istog dana, 8. decembra, blizanci Srđan i Zvezdan Milovanović daju zajednički intervju listu "Politika". U tom intervjuu Srđan Milovanović kaže sledeće:

"Pre dve i po godine vrednost Kompanije Kopernikus Technology, koja inače zapošljava oko 1000 radnika, procenjena je na 110 miliona evra. Od celokupnog vlasništva 51 odsto je posle toga prodato poljsko-britanskom investicionom fondu ABRIS grupa."

ČUDESNE RAČUNICE

Iz ovoga se, dakle, može zaključiti da je Abris za većinsko vlasništvo platio 56,1 a ne 100 miliona evra. Koliko je poljski fond zapravo platio svoj deo Kopernikusa nismo uspeli da saznamo, jer Milovanović nije odgovorio na poruku i poziv novinara "Vremena".

Ovde je potrebno uvesti i nove nepoznate. Naime, pre nego što je objavljeno da je Telekom kupio Kopernikus Technology, Komisija za zaštitu konkurencije (KZK) je 22. oktobra donela rešenje kojim se Telekomu u skraćenom postupku odobrava kupovina Milovanovićeve firme. U obrazloženju svog rešenja KZK piše da, prema izveštaju RATEL-a, Kopernikus ima 2,7 odsto tržišta širokopojasnog interneta i tri odsto tržišta distribucije medijskih sadržaja.

Prema tada poslednjem objavljenom izveštaju RATEL-a (za drugi kvartal 2018), Kopernikus je imao učešće od 3 odsto na tržištu distribucije medijskih sadržaja i 3,3 odsto učešća na tržištu usluga širokopojasnog pristupa internetu. Ukupno, prema podacima RATEL-a, računica je govorila da je Kopernikus na kraju drugog kvartala 2018. imao maksimalno oko 100.000 korisnika u zbiru, ali zapravo nešto manje, s obzirom da su mnoga domaćinstva ujedno korisnici i interneta i medijskih sadržaja, ali RATEL ovu statistiku ne vodi – reč je o dva skupa koja se seku, ali veličina tog preseka nam nije poznata.

Ovo rešenje Komisije je, zajedno sa izveštajem RATEL-a, postalo osnov za argumentaciju da je Telekom debelo pre-

PONOSNI VLASNIK:
Srđan Milovanović

platio Kopernikus. Nekoliko dana po kupovini, nakon što je javnost reagovala na cenu koju je platio Telekom, u javnost su izašli direktor ove kompanije Predrag Ćulibrk i ministar Rasim Ljajić da brane ovu odluku.

PETOGODIŠNJI PLAN

"Zaprepašćeni smo što je ovo pitanje ispolitizovano, to smo doživeli kao ničim izazvan sinhronizovani napad na Telekom", rekao je Ćulibrk na RTS-u, dodavši da je reč o strateškoj kupovini, da je izveštaj RATEL-a zastareo, da je Telekom dobio "preko 200.000 korisnika – 145.000 korisnika televizije i 60.000 korisnika interneta", te da je za sve plaćena tržišna cena od oko hiljadu evra po korisniku.

Takođe je rekao i da "poslovodstvo Telekoma na godišnjem nivou očekuje prihod od 23 miliona evra od korisnika televizije i da će dodatni prihod biti 17 miliona evra, što je 40 miliona evra godišnje od ove akvizicije", prenela je "Politika".

"To znači da će za pet godina ova investicija biti isplaćena. Mislim da ne postoji kraći period da se uložena sredstva vrate. Ako možete da isplatite investiciju za pet godina, to je odličan poslovni potez", rekao je Ljajić.

Zanemarićemo ministru Ljajiću što je pomešao prihod sa profitom, i slušamo izjavu Vladimira Lučića, koordinatora za internet i multimediju Telekom Srbija grupe, koju je dao 6. decembra na Pinku: i on kaže da će Telekom ovu investiciju "isplatiti za pet godina", te da će Telekom i dalje da se širi, da će uskoro doći na 800.000, a krajem 2019. i do milion korisnika.

U tom trenutku već je bio objavljen izveštaj RATEL-a za treći kvartal 2018. godine. I, kao kakvom magijom, obistinilo se sve što su državni funkcioneri i zvaničnici Telekoma govorili: nakon što je tržište distribucije medijskih sadržaja praktično stagniralo u poslednjih godinu i po dana, za samo tri meseca ukupan broj korisnika u Srbiji porastao je sa 1,7 na 1,81 milion, a od tih 110.000 novih ili "novih" korisnika, čak 93.800 "osvojio" je Kopernikus Technology – onaj isti Kopernikus čiji je broj korisnika takođe stagnirao u poslednjih godinu i po dana na brojci od oko 51.000, a koji je za samo tri meseca uspeo da poveća svoje učešće na tržištu sa 3,3 na čak osam odsto.

Ujedno, Kopernikus je povećao i broj korisnika interneta za oko 7500, pa su se obistinile reči direktora Ćulibrka – Kopernikus se odjednom našao na oko 145.000 korisnika medijskih sadržaja i na oko 57.000 korisnika širokopojasnog interneta: onih "preko 200.000 korisnika" koje je Ćulibrk pominjao.

VREME EKSPANZIJE

Ovo nas uvodi u nove probleme: najpre, da li Komisija za zaštitu konkurencije mora ponovo da uzme u razmatranje ovaj slučaj, pošto su odlučivali na osnovu, kako reče direktor Ćulibrk, zastarelih podataka RATEL-a?

Iz KZK-a za "Vreme" odgovaraju:

"U skladu sa čl. 2, tačka 16. Uredbe o sadržini i načinu podnošenja prijave koncentracije, koja je objavljena na našem sajtu, u svim postupcima ispitivanja koncentracija, Komisija analizira podatke u vezi s relevantnim tržištem za tri kalendarske godine koje prethode godini u kojoj je koncentracija prijavljena. Tako je postupila i u konkretnom slučaju. Komisija koristi podatke iz pregleda tržišta telekomunikacija RATEL-a kao sektorskog regulatora."

Dakle, teoretski, da je Kopernikus porastao i više, na primer na 15 ili 20 odsto tržišta za tri meseca 2018. godine – a očito je da su takva čuda moguća – KZK bi i »

dalje gledao podatke iz prethodne tri godine, a ne aktuelne.

Odgovaraju i iz RATEL-a: na pitanje novinara "Vremena" otkud toliki skok pretplatnika distribucije medijskih sadržaja za samo tri meseca kad je za toliko povećanje (110.000 pretplatnika) bilo potrebno skoro dve godine (četvrti kvartal 2015. – treći kvartal 2017), i kako se to pogodilo da su skoro svi novi pretplatnici završili kod Kopernikusa, iz RATEL-a kažu da ovlašćena lica operatora garantuju za tačnost dostavljenih podataka.

"Kvartalni izveštaji se sastavljaju na osnovu podataka koje na kvartalnom nivou dostavljaju vodeći operatori, i to putem popunjenih i overenih obrazaca koji su potpisani od strane ovlašćenog lica, čime ovlašćeno lice operatora garantuje za tačnost dostavljenih podataka. Agencija ne preuzima odgovornost za tačnost podataka dostavljenih od strane operatora u kvartalnim i godišnjim upitnicima. Operator Kopernikus Technology je u trećem kvartalu 2018. godine prijavio veći broj pretplatnika distribucije medijskih sadržaja u odnosu na prethodni kvartal, što je operator obrazložio akvizicijom nekoliko kablovskih operatora i masovnom digitalizacijom."

OTIŠLE ZAJEDNO: O2 i Prva TV

ŠTA JE ŠTA

Dakle – sve je čisto, bar za KZK i RATEL. No, opet se ovde otvaraju razna pitanja. Na primer, kako će to Telekom sa 434.000 pretplatnika distribucije medijskih sadržaja da doda Kopernikusovih 145.000 i da dođe na 800.000. Još je teže pitanje sada: a za koliko je Abris kupio pomenutih 51 odsto Kopernikus Technology?

Pre dve godine, na kraju trećeg kvartala 2016, Kopernikus je imao po 3 odsto učešća na tržištima i distribucije medijskih sadržaja i širokopojasnog interneta – ukupno oko 90.000 korisnika (da ne ulazimo u onaj pominjani a nepoznati presek dva skupa ovih korisnika). Ako je tačna niža brojka koju je naveo Srđan Milovanović – 56,1 milion evra – poljski fond je za 51 odsto kompanije, odnosno oko 46.000 korisnika, platio oko 1220 evra po korisniku. Iz ovoga sledi pitanje: zašto je onda fond izlazio iz cele priče prodajući kompaniju – koja očigledno skokovito (i strahovito) raste – za manje od 1000 evra po korisniku?

Još je gora situacija ako je cena koju je Abris platio da uđe u celu priču bila ona viša, 100 miliona za 51 odsto kompanije: u tom slučaju, Abris je plaćao cenu veću od 2170 evra po korisniku, i onda, nakon dve godine, ničim izazvan, iz brzorastuće, digitalizovane i modernizovane kompanije izašao prodajući više nego upola jeftinije ono u šta je uložio resurse.

PITANJA BEZ ODGOVORA

Nažalost, zbog toga što nismo uspeli da dođemo do Srđana Milovanovića, ovo pitanje ostaće bez odgovora. Slično, ostaće bez odgovora zašto je izjavio da je morao da proda svoj deo Kopernikus Technology (pošto je većinski partner odlučio da ga proda), a onda u intervjuu "Danasu" izjavio da je "sa Telekomom imao duge i iscrpne pregovore o prodaji", koji su trajali "više od šest meseci".

Ostaće bez odgovora i pitanje kako to da on, Milovanović, tvrdi da predsednika Aleksandra Vučića "u životu nije upoznao", da su se "možda videli na nekim prijemima", te da misli da ga čak ni njegov brat nije nikada upoznao, a da Aleksandar Vučić kod Dee i Sarape na Pinku obznani da je Srđan Milovanović "fini čovek":

"Ja sam ga molio, tamo 2008. i 2009, kada nigde ništa nije smelo da se pojavi, da nam pomogne, i on je bio korektan i zaista nam dozvolio da se ponekad pojavimo na njegovom KCN 2 ili KCN 3, tako nešto se to zvalo. Ja ga posle toga nisam video nijednom, ili jedanput, slučajno. Dakle, dva puta možda u životu."

Dabome, ostaće nejasna i tvrdnja predsednika Vučića da je vrednost Telekoma odmah uvećana nakon kupovine Kopernikusa:

"I odmah da vam kažem, posle te transakcije, vrednost Telekoma je najmanje za 300 miliona uvećana. Znači, samo da je to urađeno, pa je zaradio Telekom i država 100 miliona, da vam ne govorim sad dalje", objasnio je Vučić Sarapi i Dei.

Takođe, ostaće bez odgovora i brojne tvrdnje da je – bez obzira na izjave da je Kopernikus plaćen po tržišnoj ceni – Telekom debelo preplatio ovu firmu. Ekonomista i nekadašnji državni sekretar Ministarstva trgovine je još 13. novembra u listu "Danas" izneo detaljnu računicu po kojoj je realna vrednost Kopernikusa oko 37,5 miliona evra i zaključio da "ekonomski rezon ove transakcije ne postoji".

Setićemo se da je pred kraj 2015. Vučić sam odlučio da ne proda Telekom Srbije, iako je tvrdio da je dobio ponudu u šestostrukoj vrednosti EBITDA (profit pre odbitka poreza na dobit, amortizacije i kamata), i odbio je. Nakon toga, Telekom je potpuno zaokrenuo pravac u poslovanju, i sada zvaničnici govore da nema ni govora o privatizaciji Telekoma.

Naravno, ostaće bez odgovora i kako to Srđan Milovanović tvrdi da će Antimonopolska komisija sasvim izvesno odobriti kupovinu dve televizije sa nacionalnom frekvencijom "jer Antena nema 40 odsto udela na tržištu", kako je rekao za BIRN, a onda se u zajedničkom saopštenju pominju veliki uspesi i da "osam go-

dina nakon ozbiljnih ulaganja i kontinuiranog širenja delatnosti, medijska kuća ima čak 45 odsto udela u tržištu i jedna je od najzdravijih medijskih kompanija u zemlji". Inače, koliko 7. decembra, Komisija za zaštitu konkurencije, prema pisanju "Insajdera", još uvek nije bila obaveštena o promeni vlasništva dve televizije.

Takođe, ostaće bez odgovora pitanje zbog čega je prethodni vlasnik ove dve televizije otišao: još u januaru prošle godine direktor i vlasnik Antena grupe Teodor Kirjaku izjavio je da je "Antena grupa zadovoljna poslovanjem u Srbiji i namerava da ostane i proširi svoj biznis".

I, na kraju, ostaće i pitanje para: zašto je Milovanović platio medijski biznis 180 miliona evra? Jer, prema ekonomskim pokazateljima, ove dve televizije nipošto ne stoje (toliko) dobro. Neto dobit TV Prve u 2017. bila je oko tri miliona evra, dok je O2 – nekadašnji B92 – bio u minusu od 380.000 evra. I inače, O2 izuzetno loše posluje – od 2014. do 2017. zabeležio je ukupan neto gubitak od 16,55 miliona evra, dok je TV Prva imala za te četiri godine ukupnu neto dobit od 1,65 miliona evra.

Ako ćemo ugrubo, gledajući samo pomenutu vrednost EBITDA prilikom računice, Telekom je Kopernikus platio 26,8 puta vrednosti EBITDA u 2017. godini, što je znatno više od cene koja se dobija u ovoj grani industrije. Ne uzimajući u obzir ostatak medijskog paketa koji je kupio Milovanović, ako uzmemo zbirnu EBITDA TV Prve i B92 u 2017. godini, onda je Milovanović njih platio 69,2 puta EBITDA. Ostaće pitanje – ne zašto, nego da li je sav taj novac otišao na sve ove transakcije, ili je deo odvojen za "crne" partijske fondove.

A kada je reč o mogućem uticaju na programe svojih novih televizija, Srđan Milovanović kaže: "Nikada se nisam mešao u uređivačku politiku na svojim televizijama, pa neću ni sada." Zbilja, i ne mora: podaci BIRODI-ja iz izborne kampanje za ovogodišnje beogradske izbore govore da se po tonu i vremenu posvećenom vlasti, O2 i TV Prva nisu mnogo razlikovali od, na primer, TV Happy. Jedino je Pink bio daleko, daleko ispred. ¶

KATARINA BALETIĆ
RADMILO MARKOVIĆ

Foto: Marija Janković

Priznanje za čovečnost

Pomoćnica glavnog urednika nedeljnika „Vreme" Jovana Gligorijević dobitnica je nagrade za odgovorno izveštavanje i podizanje svesti o značaju poštovanja ljudskih prava u 2018. Ovo priznanje na Dan ljudskih prava dodeljuje pet organizacija civilnog društva okupljenih u Kuću ljudskih prava: Građanske inicijative, Beogradski centar za ljudska prava, Komitet pravnika za ljudska prava (JUKOM), Helsinški odbor za ljudska prava i Centar za praktičnu politiku.

Već duže vreme Jovana Gligorijević profesionalnim ali i ličnim angažmanom daje ogroman doprinos pravilnom razumevanju depresije i značaju podrške i solidarnosti sa obolelima od ove bolesti kako u porodici, tako i u celokupnom društvu.

Njeni tekstovi i javni istupi u kojima je govorila o sopstvenim iskustvima u borbi sa depresijom ohrabrili su mnoge da se suoče sa vlastitim problemima i potraže stručnu pomoć. Takođe i da shvate da, ma koliko im bilo teško, nisu usamljeni i prepušteni sebi samima – uvek postoji bar jedna osoba spremna da ih shvati i pomogne im. Na taj način, Gligorijevićeva je podigla i stepen društvene svesti, te omogućila iskorak u skidanju javne stigme sa osoba suočenih sa različitim psihičkim oboljenjima. Njenu ličnu hrabrost, integritet i rad na ovom planu nije moguće preceniti, pogotovo kada se uzmu tradicionalne, ali i aktuelne prilike u Srbiji.

„Reč koja je za redakciju 'Vremena' i mene lično obeležila ovu godinu jeste solidarnost. Živimo u pasjem vremenu, imamo samo jedni druge. Obratite pažnju na ljude oko sebe, kad pitate kako su, pitajte iskreno a ne reda radi. I nikada, ali nikada ne mešajte nitkovluk, bahatost i bezobrazluk političara na vlasti sa mentalnom bolešću", rekla je Jovana Gligorijević na dodeli nagrade.

Ova nagrada Kuće ljudskih prava našoj koleginici više je od prepoznavanja kvaliteta profesionalnog rada, odnosno, odgovornog izveštavanja i podizanja svesti o značaju poštovanja ljudskih prava. Reč je o priznanju – pre svega – za čovečnost.¶

R. V.

STRAH PO

Foto: Svetlana Dojčinović/ Beta Photo

“Roba srpskog porekla je i dalje svuda: u Prištini, enklavama i na Severu, a cene gotovo iste. Nestašica lekova postoji u državnim apotekama, ali tako je unazad dve godine”, kaže za “Vreme” Ksenija Božović, potpredsednica Građanske inicijative Srbija, demokratija, pravda. “Korist od toga ima uži krug ljudi, veoma blizak sa srpskim i kosovsko-albanskim političarima”, ocenjuje ona i ističe da roba dolazi preko “alternativnih puteva” i da to ne bi moglo “bez saglasnosti Beograda i Prištine”

U izmaglici ledenog decembarskog jutra retko ko pređe sada već legendarni most koji spaja sever i jug Kosovske Mitrovice i prođe pored policijskog vozila. Jedan od izuzetaka je Fehmi Hasani – otkako je Vlada Kosova u ime “reciprociteta” uvela povećanje taksi na uvoz robe iz Srbije i Bosne i Hercegovine, on sa suprugom i ćerkom noći u južnom delu kod rođaka, a preko dana borave u svom stanu na severu.

“Rođen sam u severnoj Mitrovici, takozvanoj Bošnjačkoj mahali, na obali Ibra, kao i moj deda i otac”, kaže za “Vre-

RECEPTU

RED POLITIKE, RED PESME: Svetlana Ceca Ražnatović u Kosovskoj Mitrovici

Foto: Svetlana Dojčinović/ Beta Photo

me" Hasani. "Ovde sam odrastao. Posle sam dobio stan, radio u Zavodu za socijalno osiguranje sve do 1992. kada mi je uručen otkaz. U tom stanu živeo sam tokom rata sve do 2000. godine kada su skoro svi Albanci napustili sever. Vratio sam se prošlog februara kući, kada su mi renovirali stan, a komšije su me mnogo dobro prihvatile. Nije kao pre rata, ali ide nabolje, nema problema za sada. Ima svuda svega i pored povećanja taksi".

Nekoliko stotina metara dalje, na igralištima ispred studentskih domova, analiza situacije je drugačija. Nemanja Bišević, tridesetogodišnjak, postdoktorand srpske književnosti i jedan od organizatora gotovo svakodnevnih protesta, smatra da "nameti od 100 odsto dovode u pitanje spremanje obroka za 2000 studenata koji se hrane u menzi".

"U dvadesetom veku, u srcu Evrope, studenti strahuju da li će ostati gladni", kaže Biševac obrazlažući gotovo svakodnevne protestne "performanse".

Reč je o slanju golubova pismonoša prema evropskim glavnim gradovima sa zahtevom da intervenišu kod kosovskih vlasti ili igranju košarke sa vezanim rukama i povezima preko očiju pod sloganom "Briselski fer plej". Inače, ovaj meč se završio rezultatom 12:44, aludirajući na rezoluciju UN 1244. Publika je bila malobrojna, atmosfera mučna. Jedan od performansa protekle nedelje imao je za neumesan naslov "Kosovošvic – *ograničeno pravo na život, na hleb*". Uglavnom, radilo se o improvizovanom koncentracionom logoru okruženom bodljikavom žicom, a studenti su se kretali u krug sa natpisom na leđima "Srbin je kriv" tobože "kažnjeni" jer su grickali Plazma keks, pili mleko iz Srbije, izašli iz enklava... Za to vreme, druga grupa studenata je pružala ruke kroz rešetke a "čuvari" su im dodavali hleb.

»

Kome treba vojska Kosova

Šta bi se desilo kad bi Srbija, na primer, koristeći odredbe Rezolucije 1244, jedne noći poslala 1000 svojih vojnih specijalaca i pripadnika Žandarmerije i SAJ-a da uđu na sever Kosova, a Kfor dobije signal da se ponaša poput Unprofora kada su hrvatske snage u maju 1995. izvele akciju "Bljesak" u Zapadnoj Slavoniji i postane samo posmatrač? Ideja o razgraničenju tako bi mogla da zaživi

Foto: Tanjug AP Photo

Formiranje Oružanih snaga Kosova, bilo da odluka o tome bude doneta u parlamentu u Prištini 14. decembra ili ne, u suštini neće ništa promeniti, pošto Kosovo praktično već ima svoju vojsku, samo pod formom bezbednosnih snaga, pa čak i ministarstvo odbrane. Ali ta odluka će svakako doprineti jačanju tenzija sa Srbijom, odložiti dijalog i donošenje rešenja za Kosovo, a to je nešto što u ovom trenutku odgovara i Hašimu Tačiju zbog skoro otvorenog sukoba sa premijerom Ramušem Haradinajem i Aleksandru Vučiću usled svega što se dešava na unutrašnjem planu i na Kosovu i u Srbiji.

ZVECKANJE ORUŽJEM

Odlaganju dijaloga već je doprinela odluka Kosova o povećanju taksi od 100 odsto na robu iz Srbije, gde je oko toga napravljena medijska pompa, sa sve Vučićevim "obraćanjem naciji" i teatralnim "srceparajućim" sastancima sa Srbima sa severa Kosova, a potom i "igrokazom" sa protestima u Kosovskoj Mitrovici. Jer, praktično nikakve odluke na tim sastancima nisu donete, osim što su gradonačelnici četiri opštine na severu podneli ostavke na funkcije, ali izgleda samo medijima pošto ih nisu zvanično uputili vlastima u Prištini, na čijim izborima su izabrani. To je, kako se čuje, jedino uradio gradonačelnik Zubinog Potoka Stevan Vulović, koji slovi kao "jastreb", pa je zbog toga bio kritikovan iz Beograda.

Srbima sa severa, za koje se tvrdi da su zbog taksi dovedeni na "ivicu humanitarne katastrofe" (citat premijerke Ane Brnabić), stalno se servira priča kako će buduća vojska Kosova da ih "porobi" i natera na novi egzodus. Slično je bilo i sa tvrdnjama da će to učiniti specijalne jedinice policije ROSU ukoliko dođu na sever, što je, kako je stalno isticano, zabranjeno Briselskim sporazumom. No, te jedinice su tu dolazile u više navrata, hapsile razne ljude uključujući i direktora vladine kancelarije za Kosovo i Metohiju Marka Đurića, išle i u demonstrativni obilazak brane i jezera Gazivode, sa sve Tačijem – i nikom ništa. Niti se ko od Srba iselio, niti je bilo "novih 'Bljeskova' i 'Oluja'" (citat Vučića, koji su često papagajski ponavljali Đurić i neizbežni ministar odbrane Aleksandar Vulin).

Zato, ukoliko bude formirana kosovska vojska, verovatno sem propagande za unutrašnju upotrebu, nikakvih drugih dešavanja neće biti osim... E, to osim moglo bi se desiti ukoliko Srbija počne da primenjuje Rezoluciju 1244 gde stoji da Kosovo nema pravo na vojsku. To piše i u Vojnotehničkom sporazumu iz Kumanova, ali je Kosovo potom dobilo Kosovski zaštitni korpus koji je potom prerastao u Bezbednosne snage Kosova, a Srbija je preko toga olako prešla, kao što je i primorana da ne ispuni odredbu da na Kosovu ima do 1000 vojnika i policajaca.

"Nadam se da nikada nećemo morati da upotrebimo svoju vojsku, ali je to u ovom trenutku jedna od opcija na stolu, jer ne možemo da gledamo novo etničko čišćenje i nove oluje iako premijer Albanije Edi Rama na njih poziva", upozorila je nedavno Brnabić, pa se potom "prala" od te izjave, tvrdeći da je rečenica izvučena iz konteksta. Verovatno ju je Vučić "izribao" jer je izgovorila nešto što nije smela.

SCENARO ZA IGROKAZ SA PUCANJEM

A šta ako Srbija stvarno upotrebi svoju vojsku i policiju i zauzme sever Kosova uz prećutnu saglasnost međunarodne zajednice i tako se brzinski primeni ideja o razgraničenju? To je, naravno, najmanje verovatna mogućnost, ali u praksi i te kako sprovodiva. Ali, kad je već bio "igrokaz sa pevanjem" – koncert Cece Ražnatović u Kosovskoj Mitrovici – doduše, slabo posećen – zašto ne bi bilo i "igrokaza sa pucanjem"?

Šta bi se desilo kad bi Srbija, na primer, koristeći odredbe Rezolucije 1244, jedne noći poslala 1000 svojih vojnih specijalaca i

»

ŠTA SE IZA BRDA VALJA

Ipak, rafovi u Kosovskoj Mitrovici i drugim mestima na severu Kosova su puni, a ispred njih stoje kombiji sa kosovskim tablicama puni proizvoda iz Srbije, koji se bez problema isporučuju.

"Protesti su samo motiv da se skrene pažnja sa bitnih problema na relaciji Beograd–Priština, zbog čega ispaštaju građani", kaže za "Vreme" Ksenija Božović, potpredsednica Građanske inicijative Srbija, demokratija, pravda i bliska saradnica Olivera Ivanovića.

Razgovaramo u oronuloj kancelariji ispred koje je pucano u leđa Ivanoviću 19. januara ove godine. Na ulici je policijski džip, a u njemu jedan policajac.

"Roba srpskog porekla je i dalje svuda: u Prištini, enklavama i na Severu, a cene gotovo iste. Nestašica lekova postoji u državnim apotekama, ali tako je unazad dve godine", govori Božovićeva.

Prema njenim rečima, ima zaliha, a i roba dolazi preko "alternativnih puteva", ocenjujući da to ne bi moglo da se radi "bez saglasnosti Beograda i Prištine":

"Korist od toga ima uži krug ljudi, veo-

SVE JE SPREMNO: Hašim Tači i KBS
Foto: AP Photo

pripadnika Žandarmerije i SAJ-a da krišom, preko Kopaonika s jedne i iz pravca Novog Pazara i Raške s druge strane, uđu na sever i uspostave graničnu liniju, praktično front, a njima se pridruže domaći Srbi? Kosovska policija i Bezbednosne snage ne bi imale nikakve šanse da im se suprotstave, niti bi mogle uspeti u kontranapadu. Šta ako bi, na primer, Kfor (a to je praktično NATO) dobio signal da se ponaša poput Unprofora kada su hrvatske snage u januaru 1993. godine napale RSK na području Maslenice i Ravnih kotara, ili u maju 1995. izvele akciju "Bljesak" u Zapadnoj Slavoniji, i postane samo posmatrač, iako mu je zadatak bio da spreče sukobe? Ideja o razgraničenju, koju su podržali neki svetski krugovi, tako bi mogla da zaživi, a Kfor da se samo povuče unazad i stane između dve strane.

Svi putevi "hamvija"

Da se SAD spremaju za podršku, ukazuje i činjenica da su Kosovu isporučena 24 blindirana vozila "hamer" (u žargonu poznati kao "hamvi"), prvi kontingent od ukupno 51 koje je kosovska vlada kupila ugovorom iz jula. Za prodaju te vrste borbenih vozila potrebna je saglasnost države, što je bio jasan signal da su SAD dale "zeleno svetlo" formiranju vojske.

Ne treba, međutim, zaboraviti i da su SAD Srbiji proteklih godina donirale više desetina "hamera", koje koriste specijalne jedinice. Pre toga su, u martu 1999. godine, imale i "nevoljnu donaciju" – kada je uoči bombardovanja oteto više desetina u narandžasto obojenih "hamera" Verifikacione misije OEBS. Te "hamere" je uzela Jedinica za specijalne operacije.

To sve, naravno, najviše zavisi od "miga" SAD, ali šta se sve dešava na tajnim ili polujavnim susretima i sastancima raznih međunarodnih predstavnika sa Tačijem i Vučićem i šta se sve dogovara, nemoguće je znati. Ideja o razgraničenju tako bi bila oživotvorena, to bi donelo poene i Vučiću, ali i Tačiju, jer bi mogao da "smakne" Haradinaja sa vlasti, a onda objasni da na severu ionako nema Albanaca i da će zauzvrat da pregovara o dobijanju delova Bujanovca i Preševa. Pa se onda upriliče neki pregovori i mirovna konferencija – i kraj.

Sve ove pretpostavke su, naravno, hipotetičke, ali su u praksi ostvarive. Pogotovo što bi odluka o formiranju kosovske vojske mogla biti inicijalna kapisla.

Za tu odluku, međutim, potrebni su i glasovi Srba u parlamentu u Prištini, ali nije isključeno da se i to desi, Srpska lista je ionako koalicioni partner kosovskih vlasti. Ne treba zaboraviti da je Haradinaj za premijera izabran zahvaljujući glasovima poslanika Srba, pod apsolutnom kontrolom Beograda. A iz Beograda su prethodno stizale poruke o Haradinaju krvniku, zločincu, monstrumu... "Odsekao je glavu bebi od dve nedelje i ubacio je u lonac sa pasuljem, pa rekao roditeljima: Sad imate meso", pročitao je svojevremeno Đurić na konferenciji za novinare. Bez obzira na sve ovo, poslanici Srpske liste glasali su za izbor Haradinaja za premijera, sigurno ne svojom voljom, nego naredbom iz Beograda. Zato ne bi trebalo da čudi i da ne spreče odluko o stvaranju Oružanih snaga Kosova.

To bi moglo doneti i nova radna mesta za Srbe, jer je Tači odavno rekao da mu je cilj da u oružanim snagama bude najmanje 10 odsto Srba. Sudeći po onom što se desilo sa Kosovskom policijskom službom i Bezbednosnim snagama Kosova, to će lako ostvariti, jer je odziv Srba u te dve formacije bio zadovoljavajući – primljeno ih je onoliko koliko je projektovano.

Inače, postojeće Bezbednosne snage Kosova imaju 2500 pripadnika i još 800 u rezervnom sastavu. Prema ranijim informacijama iz obaveštajnih izvora, ukoliko bi bezbednosne snage prerasle u vojsku, formirala bi se dodatna tri bataljona od po 700 vojnika (ojačani bataljoni, u odnosu na iste formacije u Srbiji i zemljama okruženja) i bili bi smešteni u Prištini, Peći i Gnjilanu. Time bi Oružane snage Kosova brojale približno 5000, a to je broj sa kojim su baratali prištinski mediji. Vojska Kosova imala bi, prema istim izvorima, oko 3000 rezervista.

Sada sve, naravno, zavisi od SAD, koje su se izjasnile da daju podršku formiranju kosovske vojske, za razliku od prošle godine, kada su se tome usprotivile. Da će SAD imati ključnog uticaja i na buduće odluke Srbije, ne treba ni sumnjati. ¶

DAVOR LUKAČ

ma blizak sa srpskim i kosovsko-albanskim političarima", rekla je ona.

Pokušaji da se porazgovara sa građanima u kafeima, na ulicama, u dekoru fasada oblepljenim plakatima sa likom Aleksandra Vučića i Vladimira Putina, ostaju neuspešni. Strah je sveprisutan čim se pomenu takse, protesti, moguća sveobuhvatna rešenja za Kosmet. "Ne smemo da dajemo izjave", uglavnom je odgovor.

"Učesnici protesta su primorani da idu na demonstracije jer im je prećeno da mogu da izgube posao", tvrdi Ksenija Božović.

Slično mišljenje ima Nenad Radosavljević, Direktor kablovske televizije Mir iz Leposavića: "Svi oni koji su zaposleni u državnim institucijama obavezni su da učestvuju, a sve organizuje Srpska lista po nalogu Aleksandra Vučića".

Po Radosavljevićevim rečima, "dešavanja na Kosovu imaju za cilj da se odvrati pažnja od pregovora predsednika Srbije i Kosova o 'podeli teritorije, uz saglasnost velikih zapadnih sila kao što su SAD'. Povećanje taksi od sto posto je »

ZAHVALNOST: Obeležavanje američkog praznika u Prištini
Foto: AP Photo

poslednji pokušaj Vučića i Hašima Tačija da realizuju razgraničenje duž Ibra. Sastali su se u Italiji i dogovorili da se takse nametnu kao problem da bi srpski narod sa severa reagovao. Onda su srpski gradonačelnici dali ostavku na severu, tako da sada Priština nema upravu nad opštinama Severna Kosovska Mitrovica, Zvečan, Zubin Potok i Leposavić. U isto vreme, Ramuš Haradinaj održava sastanak u Peći sa premijerom Albanije Edijem Ramom i dogovaraju se da dogodine granice između Kosova i Albanije budu otvorenije nego između zemalja Evropske unije, sa namerom da se Sever otcepi od Kosova i da ostane u Srbiji, a da se ostali deo poveže sa Albanijom; onda neće morati da se priznaje nezavisna država Kosovo jer je neće ni biti ".

HARADINAJ I VOJNI FAKTOR

Diplomata koji dugo godina živi na Kosmetu i želi da ostane anoniman, smatra da Aleksandar Vučić i Hašim Tači jesu pregovarali o rešavanju problematike razgraničenjem duž reke Ibar i da još nisu odustali od toga jer to vide kao šansu da obojica ostanu na vlasti, ali smatra da je većina albanskog stanovništva protiv takve granice, kao i da kosovski Albanci ne žele da se Kosovo spoji sa Albanijom.

Zato se postavlja pitanje uloge Ramuša Haradinaja. Da li sve vreme pokušava da pokvari dogovor ili je u pitanju farsa? Da li igra poker i sprema se za izbore pa svesno "ljuti" veći deo međunarodne zajednice, znajući da je nemoćna da išta preduzme, ne samo zato što je inertna, već i zbog predstojećih izbora u Evropskom parlamentu. Naime, uprkos zahtevima zvaničnika EU, uključujući visoku predstavnicu Federiku Mogerini i komesara Johanesa Hana da se povuče odluka o povećanju taksi, Haradinaj insistira da će takse ostati na snazi "sve dok Srbija ne prestane da podriva suverenitet Kosova i ne počne da se pridržava svojih obaveza". Dapače, najavljuje još sličnih mera i zasigurno usvajanje zakona o izmeni mandata Kosovskih bezbednosnih snaga (KBS) u parlamentu 14. decembra, koji će podrazumevati transformaciju istih u vojsku. Upozorenje generalnog sekretara NATO-a Jensa Stoltenberga da sada "nije vreme za formiranje vojske i da će se, ako se ne odustane, suočiti sa posledicama" nimalo nije uticalo na izmenu stava. Haradinaj je odgovorio da je to "unutrašnje pitanje Kosova".

Beograd je upozorio da je odluka Prištine "neodgovorna" i da "predstavlja rizik za mir i bezbednost regiona". Ipak, sve vreme se zvanično insistira da treba da se nastavi dijalog, ali premijerka Ana Brnabić ipak izražava nadu da Srbija "neće morati da koristi vojsku", dok srpski prorežimski mediji otvoreno koriste ratno huškački vokabular. Naime, naslovne strane objavljuju "Šiptari hoće rat", "Ekonomsko etničko čišćenje", "Nema kiseonika u bolnici", "Prazni rafovi", "Zalihe hrane za samo još nekoliko dana"... Sve to zajedno stvara atmosferu u kojoj se nameće neizbežan zaključak da zajednički život Albanaca i Srba nije moguć iako to činjenice, pogotovu južno od Ibra, protivreče. Priznanje nezavisnosti Kosova vlasti u Beogradu suptilno predstavljaju kao jedino moguće rešenje, uz, u najbolju ruku, zadržavanje teritorije severno od Ibra.

"Ni Srbi ni Albanci ne podržavaju takav plan, nije momenat", smatra Ksenija Božović. "Pogotovu što nemamo informacije gde bi tačno bila ta granica, šta bi bilo sa Srbima južno od Ibra, kako bi se zaštitile svetinje i ko bi garantovao da neće biti međuetničkih sukoba.

Strah u Kosovskoj Mitrovici je sveprisutan čim se pomenu takse, protesti, moguća sveobuhvatna rešenja za Kosmet. "Ne smemo da dajemo izjave", uglavnom je odgovor

Božovićeva dodaje i da za sada rešenja nema, da treba mudrosti, pameti i vremena za dijalog, makar trajao godinama, ali bez pritiska i nasilja, insistirajući da je Oliver Ivanović ubijen zato što je bio "glas razuma".

U KANDŽAMA VLASTI I RATOVA

Nekima se ipak žuri. U dijalogu sa Milivojem Mihajlovićem, rođenim u Prištini, novinarom i bivšim direktorom Radio Beograda, objavljenom na portalu KoSSev, Beljulj Bećaj, rođen u Prizrenu, autor stotina javnih i naučnih radova, među kojima "Kad će Srbi i Albanci da se pomire", smatra da je "lavina krenula": "Danas Albanci i Srbi, umesto uspostavljanja normalnih odnosa, dovedeni su u predsoblje konflikta. Svesno i sa predumišljajem stvorena je klima strepnje i straha, sa potencijalnim ekscesima.

Postaje sve jasnije zbog čega je došlo do odlaganja usvajanja i sprovođenja ozbiljnih sporazuma. Ukratko, lavina spinovanja približava se epilogu. Prijatelju, i ja imam predosećaj da se sprema velika predstava koja bi trebalo da čitavom svetu pokaže da Srbi i Albanci ne samo da ne mogu zajedno, već da ne mogu da žive ni jedni pored drugih. Upravljači krizom bi, naravno, trebalo da izvuku zaključak da je 'jedini izlaz' iz ove situacije – podela Kosova."

Milivoje Mihajlović postavlja pitanje: "Šta smo naučili? Ova najnovija kriza je otkrila pravu prirodu kosovske svakodnevice. Niti su Srbi sa Severa onomad iskreno ušli u 'kosovski sistem', niti Priština iskreno želi Sever. Sever je, nekako, svima bio samo moneta za potkusurivanje. Saznali smo, takođe, da ne postoji status quo koji na Kosovu ne može da se promeni za dva minuta. Videli smo balkanski model tehnologije vlasti: umesto demokratizacije daj narodu homogenizaciju. Umesto mira – strah. Umesto reda – haos. Napravi danas problem – sutra ćeš samo ti moći da ponudiš rešenje. To je recept za dugu vladavinu".

Uoči najavljene transformacije Kosovskog zaštitnog korpusa u vojsku, čijih je 4000 pripadnika do sada imalo ingerencije isključivo u oblasti civilne zaštite, pitanje je da li se približavamo poslednjim činovima pred epilog, ili je u pitanju još jedan spin.

Portparol Kfora, pukovnik Vićenco Graso, navodi da je bezbednosna situacija pod kontrolom i da je posebno Sever pod monitoringom, te da tenzija postoji na političkom nivou.

"Stanovništvo je na terenu mirno", kaže za "Vreme" pukovnik Graso. "Usvajanje zakona kojim KBS postaje vojska ne predstavlja direktnu pretnju u ovom momentu, jer treba novca, opreme, održavanja i pre svega vremena da bi se napravila vojska. To je proces koji traje deset godina."

Već pomenuti diplomata koji insistira na anonimnosti, međutim, u svemu ovome vidi veliki problem:

"KBS neće zvanično kročiti na Sever dan nakon izmene mandata, ali nije isključeno da nekolicina provokatora, u nadahnuću atmosfere koja se priprema, ne pokuša da dokaže da Albanci kontrolišu celo Kosovo i uđu naoružani u Kosovsku Mitrovicu. Zabrinjavajuće je da Vlada Kosova za sada odbija da potpiše obnovu dogovora sa Kforom da KBS ne prelazi Ibar".

Skoro dvadeset godina nakon kraja rata na Kosovu, sudbina Srba, Albanaca i ostalih stanovnika teritorije na kojoj su mnoga carstva uspostavila svoju jurisdikciju u rukama je aktivnih učesnika konflikta. Oni ni jednog trenutka nisu izrazili spremnost da pokrenu i podrže bilo kakav proces odgovornosti i pomirenja, niti to međunarodna zajednica traži od njih. Iako je, u izveštaju specijalni izvestilac Parlamentarne skupštine Saveta Evrope Dik Marti ispitao navode o trgovini organima na Kosovu i apostrofirao kao glavnoosumnjičenog protagonistu Hašima Tačija, od kako je isti prihvatio da govori o "korekciji granica", Međunarodni specijalni sud se ućutao, a Predsednik Kosova je ponovo prihvaćen kao pregovarač... Možda zbog toga niko i nije obratio pažnju kada je Aleksandar Vučić u septembru izgovorio u Kosovskoj Mitrovici: "Milošević je bio veliki srpski lider, namere su mu svakako bile najbolje, ali su nam rezultati bili mnogo lošiji". ¶

MILICA ĆUBRILO FILIPOVIĆ

NEDELJNIK "VREME" VAS POZIVA NA OKRUGLI STO

SOLIDARNOST SA STARIMA

Skoro 1,4 miliona ljudi u Srbiji starije je od 65 godina. Početkom 2018. godine objavljeno je veliko istraživanje koje je ukazalo na loš položaj starih, kao i na činjenicu da je položaj starijih u seoskim sredinama teži nego u gradskim. Javnost je nedavno potresao slučaj 90-godišnje slepe starice o kojoj nijedno od njeno šestoro dece nije želelo da preuzme brigu. Dodatno, težak položaj starih otežalo je i nedavno ukinuto umanjenje penzija, zbog kog udruženja penzionera ne odustaju i žele da potraže pravdu u Međunarodnom sudu za ljudska prava u Strazburu.

Učesnici:

– BRANKICA JANKOVIĆ, poverenica za zaštitu ravnopravnosti
– NADEŽDA SATARIĆ, Snaga prijateljstva "Amity"
– MILOŠ GRABUNDŽIJA, Sindikat penzionera Srbije "Nezavisnost"
– Prof. dr MIHAJLO MITROVIĆ, Udruženje sindikata penzionera

Moderira: Jovana Gligorijević, novinarka nedeljnika "Vreme"

Okrugli sto biće održan 14. decembra 2018. godine u Pres centru UNS-a (Knez Mihailova 6/III) sa početkom u 15 časova.

Okrugli sto je sastavni deo projekta "Država i solidarnost – Pogled uprt u evropsko pravo", koji finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz medijski program.

Podrška porodicama sa decom

Mame su ljute

Gotovo šest meseci od stupanja na snagu novog Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom, traje borba da se isprave nepravde kojima su oštećene i diskriminisane porodilje i majke u Srbiji. Po svemu sudeći, Vlada Srbije ući će u 2019. godinu sa protestom majki, porodilja i trudnica pod prozorom

Za subotu, 15. decembar, Inicijativa "Mame su zakon" zakazala je veliki protest ispred Vlade Srbije jer u Predlogu zakona o budžetu Republike Srbije za 2019. godinu nisu izdvojena posebna sredstva koja bi bila usmerena za podršku izmene spornog Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom. Slogan protesta je "Mame su ljute", a kako stvari stoje, ljute su s pravom.

Podsetimo, 1. juna ove godine stupio je na snagu novi Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom, o čemu je "Vreme" u više navrata izveštavalo. Krajem leta počela su da stižu rešenja o porodiljskim naknadama po novom Zakonu i pratećem pravilniku, a u njima je stajalo da pojedine porodilje imaju pravo na svega 900 ili 600 dinara bruto porodiljske naknade. Povodom ovih rešenja počinju da se oglašavaju udruženja roditelja, portal Bebac i mnogi drugi. U septembru poslanica Pokreta centra Tatjana Macura pokreće inicijativu "Mame su zakon" i od tada počinju protesti majki i trudnica u Beogradu, Nišu i Novom Sadu, uz prateće tribine i debate u mnogim gradovima Srbije. Nadležni ministar Zoran Đorđević obećava da će neki od nedostataka Zakona i pravilnika biti ispravljeni, međutim, prošlonedeljna rasprava o budžetu za 2019. godinu pokazala je da za ovu namenu nisu izdvojena nikakva sredstva.

Inicijativa "Mame su zakon" oglasila se u ponedeljak, 10. decembra saopštenjem, nakon što je ministarka bez portfelja zadužena za demografiju i populacionu politiku Slavica Đukić Dejanović u petak izjavila kako je u pripremi izmena Zakona o finansijskoj podršci porodicama sa decom i još jednom najavila da se već početkom sledeće godine te izmene mogu naći na dnevnom redu Narodne skupštine.

"Ovo nije prvi put da trudnice i porodilje u Srbiji dobijaju uveravanja da će doći do izmena spornog zakona i to gotovo uvek uoči protesta koje Inicijativa 'Mame su zakon' održi ili neposredno nakon protesta", stoji u saopštenju Inicijative, u kom još podsećaju da je 18. septembra, neposredno pre održavanja velike protestne šetnje u Beogradu, na kojoj je bilo više od 1000 mama i budućih mama, kao i onih koji podržavaju njihove zahteve, ministarka u izjavi za "Blic" najavila izmene zakona do kraja godine: "S obzirom da do sad nije predlog izmene zakona stigao u Skupštinu, a da je Skupština pre samo nekoliko dana usvojila budžet za 2019. godinu i da u istom nisu izdvojena sredstva za mame i buduće mame, postavlja se pitanje na kakve je izmene uopšte mislila ministarka Đukić Dejanović tada", kaže Inicijativa "Mame su zakon".

Oni podsećaju da je i 6. oktobra u izjavi datoj "Slobodnoj Evropi" ministarka izjavila da Zakon o finansijskoj podršci porodicama sa decom zahteva najčešće izmene, ali je isto tako 5. novembra u izjavi za RTS ministarka procenila da je sporni zakon "pronatalitetan" i dodala nesvakidašnji komentar u kojem kaže da "mlada majka može da radi od kuće, da ne stagnira dok je na porodiljskom", osvrćući se na to koliko je danas teško uskladiti posao i roditeljstvo. "Nismo do kraja sigurni na šta je tačno ministarka mislila i u kakvoj je vezi ovaj komentar sa spornim zakonom, osim što ovo može-

MAME SU LJUTE: Protest roditelja protiv nelogičnosti i nepravde, septembar 2018.
Fotografije: Marija Janković

mo protumačiti kao preporuku majkama da ako im nadoknade od 1000, 2000, 3000 dinara nisu dovoljne da pokriju troškove života dok su na porodiljskom odsustvu ili odsustvu radi nege deteta, mogu ostvariti i dodatnu zaradu fleksibilnim radom od kuće sa bebom."

Narodna poslanica Tatjana Macura najavila je 6. decembra na konferenciji za medije protest koji nosi naziv "Mame su ljute", a koji će se, prema planu Inicijative, održati na platou ispred zgrade Vlade u subotu 15. decembra u podne. Sledećeg dana ministarka Đukić Dejanović u izjavi "Blicu" rekla je da će "nepravda biti ispravljena".

SVE NEPRAVDE

Kako bi bilo potpuno jasno šta su sve problemi koji su nastali stupanjem na snagu novog Zakona o finansijskoj podršci porodicama sa decom, ostatak saopštenja Inicijative "Mame su zakon" prenosimo u integralnoj verziji:

"Ministarka navodi nekoliko izmena, a mi ćemo se na sve najavljene izmene pojedinačno osvrnuti.

Prva izmena tiče se majki koje imaju najviša primanja u Srbiji i toga da će maksimalna nadoknada koja može biti isplaćena biti povećana sa tri na pet prosečnih republičkih zarada, kako je i bilo u prethodnom zakonskom rešenju. Iako se, nažalost, radi o jednoj maloj grupi žena, svakako je pohvalno to što će se prestati sa kažnjavanjem žena koje imaju sreću da danas u Srbiji zarađuju više od tri prosečne zarade.

Ministarka se osvrnula i na majke koje rade manje od 6 meseci i rekla da ta primanja "ne smeju biti degradirajuća". Šta to tačno znači? Iz ove izjave se naslućuje da je planirano neko uvećanje nadoknada, možda i primena neke nove formule, ali ne znamo na koji tačno način i na koju se nadoknadu tačno odnosi – na nadoknadu za porodiljsko odsustvo ili na nadoknadu za negu deteta? Naravno, nije objavljena ni informaciju o kolikom uvećanju je reč – ako je majka dobila rešenje na, recimo, 900 dinara, uvećanje je i ako će joj buduća nadoknada biti 3000 dinara, ali to i dalje nije nedegradirajuće. O kolikom se uvećanju tačno radi, na šta se odnosi i da li će ova izmena važiti retroaktivno za one žene koje već jesu primenom lošeg zakona degradirane ne znamo ništa.

Ministarka se osvrnula i na one tek zaposlene žene koje su primorane da koriste bolovanje radi održavanja trudnoće i navela da će i njima nadoknade biti uvećane. Podsećamo ministarku da problem korisnica trudničkog bolovanja nisu samo nadoknade i da je mnogo veći problem to što trudničko odsustvo sa posla ne ulazi u obračun do punog iznosa nadoknade. To u praksi znači da je zaposlena buduća majka koja mora da koristi trudničko bolovanje od prvog dana za sistem jednako nevidljiva kao i ona koja je nezaposlena jer vreme koje provede na takvom bolovanju ne ulazi u "čarobnu formulu" za isplatu pune nadoknade.

Za poslednje dve situacije rešenje je u novoj formuli koja bi se primenjivala, a prema kojoj bi svaka majka, bez obzira da li je bila u radnom odnosu ili ne, imala pravo na fiksnu nadoknadu u visini republičkog minimalca, dok bi se varijabilni deo odnosio na to koliko je majka radila pre otvaranja porodiljskog, obavezno računajući i trudničko. Takođe, veliki je problem i to što je određeno da majka mora u kontinuitetu raditi 18 meseci, što bi u odnosu na objektivnu situaciju na tržištu rada bilo primereno da se smanji na maksimalnih 12 meseci.

Još jednom napominjemo predstavnicima Vlade Republike Srbije, posebno ministrima zaduženim za ova osetljiva pitanja, da pažljivo slušamo šta govorite i na koji način kozmetičke izmene najavljujete kao velike. Uveravamo vas da nećemo odustati od naših zahteva sve dok se oni i suštinski ne uvaže. Jasno je kao dan da u budžetu za sledeću godinu nisu planirana dodatna izdvajanja za majke i buduće majke i da to mora hitno da se promeni, a kozmetičke izmene zakona nas ne interesuju."

Po svemu sudeći, Vlada Srbije ući će u 2019. godinu sa protestom majki, porodilja i trudnica pod prozorom ¶

Priredila: J. GLIGORIJEVIĆ

Članak je objavljen u okviru projekta "Država i solidarnost – Pogled uprt u evropsko pravo" koji finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz medijski program. Objavljivanje ovog članka omogućeno je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Sadržaj članka odgovornost je isključivo nedeljnika "Vreme" i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenja Evropske unije.

Nezavisnost pravosuđa je osnovno ljudsko pravo

"Usredsređeni smo na nezavisnost pravosuđa i zabrinuti smo zbog ustavnih amandmana koji su predloženi. Moram da kažem da to nije samo naša zabrinutost, već to osećanje sa nama dele i strukovna evropska udruženja. Koliko sam mogao da čujem, nema nijednog jedinog profesora prava koji je izjavio išta pozitivno o izmeni Ustava Republike Srbije"

Na nedavno održanom skupu o nezavisnosti tužilaštva u Srbiji, jedan od gostiju bio je i Filipe Markeš, predsednik MEDEL-a što je francuska skraćenica od naziva asocijacije Evropski magistrati za demokratiju i slobodu, koja okuplja strukovna udruženja sudija i tužilaca evropskih zemalja. Filipe Markeš ima 42 godine, studirao je pravo u Portugalu i Italiji, a po diplomiranju radio je godinu dana u Milanu. Po povratku u Portugal završio je Pravosudnu akademiju i 2002. postao sudija osnovnog suda. I dan-danas je na istoj poziciji, a iako je od decembra predsednik najvećeg udruženja nosilaca pravosudnih funkcija, sam kaže da ne voli da se mnogo eksponira u javnosti.

"Nemam Fejsbuk, nema me na Linkedinu", kaže Markeš u razgovoru za "Vreme" i dodaje: "Smatram da kao sudija treba da držim nizak profil. U Portugalu sudije ne mogu biti ništa drugo osim sudije, ne mogu raditi bilo šta drugo, niti imati bilo kakve druge prihode osim plata. Pored sudijskog posla dozvoljeno mi je samo da predajem pravo, ali pod uslovom da ne budem plaćen za tu aktivnost. Mogu da budem član strukovnog udruženja, pa i da budem predsednik MEDEL-a, kao što sam poslednjih godinu dana, ali za to ne dobijam ni manje posla ni više novca. Evo, na primer, juče popodne sam doputovao u Beograd, a pre toga sam bio u sudu i radio svoj posao običnog sudije.

"VREME": Koliko su vama i MEDEL-u poznate prilike u srpskom pravosuđu i amandmani na Ustav Republike Srbije koje je predložilo Ministarstvo pravde?

FILIPE MARKEŠ: MEDEL je asocijacija sudijskih i tužilačkih udruženja kojih, trenutno, ima 23 iz 18 evropskih zemalja. Nemamo pojedince kao članove. Informacije o stanju pravosuđa u Srbiji dobijamo od dva vaša udruženja: Društva sudija Srbije i Udruženja javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije. Poslednjih desetak godina pažljivo pratimo stanje u srpskom pravosuđu, posebno od 2009. kada je bio period reforme pravosuđa i reizbora sudija. MEDEL se veoma podrobno i u kontinuitetu bavio tim periodom tokom dve-tri godine. Sećate se, Dragana Boljević je bila generalna sekretarka MEDEL-a iako tada nije bila reizabrana na sudijsku funkciju. Često smo intervenisali u to vreme na osnovu informacija koje smo dobijali od udruženja, naših članica iz Srbije, ali i na osnovu izveštaja koje su sastavljali Savet Evrope, Evropska komisija, Venecijanska komisija... Posle tog perioda, kad smo pomislili da su se stvari stabilizovale, suočili smo se sa procesom izmene Ustava, koji kod nas izaziva ozbiljnu zabrinutost. Ceo taj proces ne pratimo u svim detaljima i pojedinostima, ali pratimo svaki korak i svaku novost o kojima smo obavešteni, analiziramo ih i dajemo svoje mišljenje.

Da li ste imali nekih direktnih kontakata sa Ministarstvom pravde?

Ne. Imali smo ih ranije, tokom perioda reforme i reizbora, kada smo 2012. odredili dvojicu penzionisanih sudija, Nemca i Francuza, da sastave poseban izveštaj o stanju u srpskom pravosuđu. Kako su njih dvojica vršili nezavisnu reviziju reizbora sudija, oni su se sastajali i sa vlašću i sa mnogim drugima. Tokom sadašnjeg procesa izmene Ustava nismo imali kontakte sa srpskim zvaničnicima.

Kakvo je vaše mišljenje o predloženim izmenama Ustava?

Mi se ne bavimo politikom niti imamo nameru da to radimo u budućnosti. Mi smo usredsređeni na nezavisnost pravosuđa i zabrinuti smo zbog amandmana koji su predloženi. Moram da kažem da to nije samo naša zabrinutost, već to osećanje sa nama dele i strukovna evropska udruženja. Koliko sam mogao da čujem, nema nijednog jedinog profesora prava koji je izjavio išta pozitivno o izmeni Ustava Republike Srbije. Brinu nas neke ključne stvari: kontrola nad pravosudnim savetima, zatim predlog da 50 odsto članova tih saveta budu osobe koje nisu ni sudije ni tužioci, a u slučaju Vrhovnog saveta tužilaštva takvih članova je više od 50 odsto. Tu je i problem što se ti članovi koji nisu nosioci pravosudnih funkcija biraju prostom većinom u parlamentu, što može dovesti do manipulacije članovima saveta. Na taj način može se desiti da parlamentarna većina u potpunosti kontroliše pravosudne savete. Sve je to u suprotnosti sa preporukama Saveta Evrope o nezavisnosti sudija koje jasno kažu da većina članova Visokog saveta sudstva treba da budu sudije koje su njihove kolege izabrale. Evo vam jedan primer: kod nas u Portugalu Visoki savet sudstva postoji više decenija, ali je nedavno došlo do promena tako da postoji mogućnost da većinu članova ne čine sudije. U najmanje tri ili četiri slučaja desilo se da je državu Portugal osudio Evropski sud za ljudska prava baš zbog toga što se nije pridržavala uputstva da većinu članova Visokog saveta sudstva čine sudije. Poslednji slučaj bio je pre dve nedelje. Dakle, ne govorimo o nekim apstraktnim stvarima, to su obaveze koje su preuzele države članice Saveta Evrope, a te obaveze sprovodi Evropski sud za ljudska prava. Takve stvari bi mogle da se dese i Srbiji i to nas zabrinjava.

Takođe nas zabrinjava što javni tužioci imaju manje nezavisnosti od sudija. Tužioci ne smeju da se tretiraju kao čvrsta

Fotografije: Marija Janković

“Zabrinjava što javni tužioci u Srbiji imaju manje nezavisnosti od sudija. Veoma je lako manipulisati tužiocima, pogotovo ukoliko određena vladajuća većina poželi da zapreti svojim političkim protivnicima”

ruka vlasti, oni moraju da imaju proaktivnu ulogu u gonjenju osoba koje krše zakon. Veoma je lako manipulisati tužiocima, pogotovo ukoliko određena vladajuća većina poželi da zapreti svojim političkim protivnicima, onda će to učiniti preko javnih tužilaca. Moramo da imamo nezavisno javno tužilaštvo, koje nije podložno mogućnosti da njim manipuliše neka izvršna vlast. Zbog svega ovoga veoma je važno da i u Srbiji većinu članova pravosudnih saveta čine sudije i tužioci.

Šta se konkretno desilo kod vas u Portugalu?

Bilo je više slučajeva, ali poslednji koji je Portugal izgubio pred Evropskim sudom za ljudska prava desio se pre dve nedelje. Jedna sudija je bila disciplinski kažnjena, ona se žalila, ali joj je žalba odbijena. Zatim se žalila Evropskom sudu za ljudska prava i tu joj je žalba usvojena. Sud je utvrdio da u trenutku kada je odlučivao o disciplinskoj meri Visoki savet sudstva Portugala nije u svom sastavu imao većinu članova koji su sudije. To je u suprotnosti sa uputstvima Saveta Evrope, a posebno je u suprotnosti sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima koja kaže da svi imaju pravo na nezavisno pravosuđe. Dakle, sud je osudio državu Portugal jer se nije pridržavala uputstava Saveta Evrope koja obezbeđuju nezavisnost pravosuđa.

Vlasti u Srbiji odaju utisak selektivnog pristupa pravima i obavezama prema Evropskoj uniji. Imate li utisak da shvataju da se mnoga pravila moraju poštovati i mnoge obaveze ispunjavati kada država postane punopravna članica Evropske unije?

Ova poslednja godina je veoma važna za Evropsku uniju i nezavisnost sudstva i to svaka država kandidat treba da ima na pameti. MEDEL već nekoliko godina tvrdi da Evropska unija ima mnogo kriterijuma za prijem, ali ima veoma malo pravila za članice kad jednom uđu u to društvo. Nažalost, u slučaju Poljske i Mađarske stvarnost je pokazala da smo bili u pravu. Te dve države su morale da ispune mnoge standarde prema Kriterijumima iz Kopenhagena i istog trenutka kada su ušle u Evropsku uniju, počele su da rasturaju vladavinu prava u svojim državama. To je bio problem jer nije bilo političke volje da se sistem menja. Član 7 koji omogućava Evropskoj komisiji da »

pokrene prekršajni postupak prema zemljama koje ne poštuju vladavinu prava nije efikasan jer zahteva konsenzus svih država članica. Iz tog razloga su države poput Poljske i Mađarske bile relativno samouverene jer su znale da, čak i kad bi Evropska komisija pokrenula postupak protiv njih, na kraju, nikada neće biti osuđene pošto je potreban konsenzus da bi bile sankcionisane. Međutim, u februaru ove godine nešto se promenilo. Moje udruženje, Udruženje sudija Portugala, jeste izgubilo slučaj pred Evropskim sudom pravde, ali je evropsko pravosuđe mnogo dobilo onim što je napisano u prvom delu presude. Šta se desilo? Usled velike ekonomske krize plate u Portugalu su smanjene, pa tako i plate sudija. Naše udruženje se žalilo portugalskom sudu, a taj sud je upitao Evropski sud pravde da li je smanjenje plata sudijama u suprotnosti sa evropskim pravom. Odgovor je bio da plate nisu deo evropskog prava, već pripadaju suverenitetu država članica.

"MEDEL već nekoliko godina tvrdi da Evropska unija ima mnogo kriterijuma za prijem, ali ima veoma malo pravila za članice kad jednom uđu u to društvo. Nažalost, u slučaju Poljske i Mađarske stvarnost je pokazala da smo bili u pravu"

Međutim, usput je Evropski sud pravde utvrdio nešto krucijalno: svaki sudija u nacionalnom pravosudnom sistemu države članice istovremeno je i evropski sudija i mora da sprovodi evropske zakone. To praktično znači da ako portugalski sudija treba da sprovede odluku nekog poljskog sudije, onda on, iako ne mora da poznaje poljski pravosudni sistem, mora da bude uveren da taj poljski sudija ima jednaku garantovanu nezavisnost kao što je imaju sudije u Portugalu. Dakle, Evropski sud pravde je rekao: "Mi smo nadležni da analiziramo da li se neki nacionalni pravosudni sistem pridržava pravila o nezavisnosti pravosuđa koja su utvrđena evropskim ugovorima." To je veoma važno jer je otvorilo vrata sledećem: kad god u budućnosti neka država članica pokuša da rasturi vladavinu prava u svojoj zemlji, ta država može da odgovara pred Evropskim sudom pravde, a taj sud ne mora da odlučuje konsenzusom. Već smo imali takva dva slučaja. Prvo je Poljska raspisala evropsku poternicu po kojoj je jedna osoba uhapšena u Irskoj. Irski sudija je rekao: "Ja ću suspendovati izručenje ove osobe jer ja nisam siguran da je u Poljskoj pravosuđe nezavisno i o tome ću tražiti mišljenje Evropskog suda pravde." Poljske vlasti su se uspaničile jer je odluku donosio sud, a ne države članice koje odlučuju konsenzusom. Drugi slučaj, koji je još važniji, desio se ponovo u Poljskoj. Njihov parlament je nedavno usvojio zakon o Vrhovnom sudu Poljske po kojem su smanjene godine života za penzionisanje sudija. Tako je vlast uspela da penzionisanjem izbaci trećinu sudija iz Vrhovnog suda. Evropska komisija je, pozivajući se na presudu mom udruženju iz februara ove godine, tužila državu Poljsku Evropskom sudu pravde tvrdeći da poljski zakon urušava vladavinu prava u toj zemlji. Istovremeno, zatražena je privremena mera kojom bi se suspendovao sporni zakon dok sud ne donese presudu. Tako se i desilo: 19. oktobra Evropski sud pravde proglasio se nadležnim za spor i naredio Poljskoj da suspenduje zakon. Zato je ovo važna godina za Evropsku uniju i nezavisnost pravosuđa u nacionalnim pravnim sistemima. Sada svaka država kandidat za priključenje Evropskoj uniji mora da bude svesna da više neće biti mogućnosti da kad se jednom uđe u Evropsku uniju, prestane sa ispunjavanjem svojih obaveza.

Postoji li mogućnost da ukoliko Srbija ispuni neke uslove do kojih je možda Evropskoj uniji veoma stalo, kao, na primer, priznanje nezavisnosti Kosova, da se onda našim vlastima u drugim oblastima progleda kroz prste, kao što je, recimo, nezavisnost pravosuđa?

To je politika. Mi u MEDEL-u se nadamo da će oni umeti da razdvoje takve stvari. Verujem da su evropske institucije shvatile, posle problema sa Poljskom, da su pravila važnija od politike. Nadam se da neće menjati priznanje Kosova za neispunjavanje uslova iz oblasti reforme pravosuđa. Važno je naglasiti kako vi ne treba da nezavisnost pravosuđa stavite na prvo mesto zato što to od vas traži Evropska unija, to treba da uradite zato što je to od fundamentalne važnosti za zaštitu ljudskih prava građana vaše države. Čak i kada ne biste pokušavali da postanete članica Evropske unije, vi to treba da uradite. Svaka država to treba da uradi. To je pitanje demokratije i to je pitanje zaštite ljudskih prava svih građana. Nezavisnost pravosuđa je osnovno ljudsko pravo. Nadam se da evropske institucije shvataju da se sa takvim stvarima ne sme trgovati. ¶

RADOSLAV ĆEBIĆ

DRAGAN ILIĆ

Koreni bez Kunte Kintea

Od prvog kadra je postalo jasno da će *Koreni* biti mučno suočavanje sa dilemama epohe, naroda i pojedinaca na prelazu dva veka

Prvu epizodu serije *Koreni* dočekao sam, evo priznajem, sa blagim podozrenjem. Plašio sam se da će posle *Nemanjića* dramski igrani program nastaviti sa prezentovanjem televizijskih adaptacija nacionalne mitomanije. U tom smislu, ekranizacija kultnog romana „oca nacije“, kako su nazivali Dobricu Ćosića, predstavljala je veliki izazov. Bez obzira na njegov burni politički život, Dobrica Ćosić je bez ikakve sumnje pisac koji je odlično razumeo kolektivnu psihologiju ili, možda preciznije, arhetipe našeg čoveka. Ma šta mislili o njemu kao o političaru, *Koreni* su mnogo više od školske lektire. Oni su univerzalni priručnik za razumevanje Srba. Istoimena američka serija *Koreni* prikazala je mučnu istoriju robovlasništva u Americi, odakle dolaze i aktuelni problemi njihove današnjice. *Koreni* su dakle uvek bavljenje najdubljim ćoškovima istorije pojedinca i društva.

Priznajem da sam prijatno bio iznenađen izborom scenariste, jer Đorđe Milosavljević je vrhunski profesionalac, tako da sam za početak bio siguran da neće doći u iskušenje da „popravlja Dobricu“ da parafraziram film *Turneja* u kom ambiciozni lik „malo popravlja Njegoša“. Producent Goran Šušljik (Eye to eye production) odlučio se za glumačku kombinaciju koja se pokazala kao pun pogodak. Priču o porodici Katić i večnoj kulturološkoj dihotomiji između modernog i tradicionalnog ispričao je sveden glumački ansambl na čelu sa Žarkom Lauševićem, Slobodom Mićalović i Igorom Đorđevićem. Oko njih su, kao okosnica ekipe, i Nenad Jezdić i Dara Džokić.

Serija ima odličnu sliku zahvaljujući reditelju Ivanu Živkoviću i direktoru fotografije Goranu Volareviću. Ovo je serija u kojoj preovlađuju tamni tonovi, svet je i dalje osvetljen svećom ili petrolejskom lampom, a duboke psihološke drame u akterima prikazane su uglavnom u polusvetlu, bilo da se radi o pritajenoj mržnji, erotici ili alkoholnom delirijumu. Od prvog kadra je postalo jasno da će *Koreni* biti mučno suočavanje sa dilemama epohe, naroda i pojedinaca na prelazu dva veka.

Sličan manir je upotrebljen i kod kostima koje je radio Boris Čakširan. On je verno prikazao taj prelaz od „narodnog odela“ tradicionalne Srbije do „kaputaša“ koji su već izgledom pokazivali svoju evropsku orijentaciju.

Takođe je bojom kostima dobro prikazana ta najstarija srpska podela. Dok kod radikala dominira sukneno domaće odelo, u tamnocrvenim tonovima, vlast je prikazana u plavim nijansama, naročito zbog činjenice da su u doba Obrenovića redovni vojnici imali svetloplave uniforme. Time je karakterizacija dobila i vizuelni oblik, pa nije samo slika epohe već i vrednosnog sistema.

Mislim da je potpuno izlišno pisati o kvalitetu Žarka Lauševića, jer je čovek svojim povratkom, prvo sa filmom *Smrdljiva bajka*, a zatim i likom patrijarha porodice Katić samo potvrdio koliko je nedostajao na našoj sceni svih prethodnih godina njegovog tragičnog egzila. Aćim Katić je podeljena ličnost. Sinovi su mu po prirodi potpuno različiti, različita politička uverenja su dovedena do krvavog sukoba, a njegova borba protiv liberala je borba za slobodu i autonomiju seljaka koja već tada ima arhaičan oblik. To je čovek koji zaustavlja vreme, a kao što znamo, to je jalov posao.

Igor Đorđević je dobio veoma težak zadatak da gotovo celu ulogu izvede u delirijumu rastrzanog sina, muža i seoskog gazde nesposobnog da ima decu, a željnog sina naslednika. Ta priča o vezi krvi, tla i gena, toliko bliska svakom nacionalisti, ovde je prikazana u najdramatičnijem obliku, bez mitomanije. To je želja da se kroz naslednika ne samo produži trajanje, već da se mržnja i osveta prenesu u sledeću generaciju.

Možda najveću glumačku bravuru u seriji *Koreni* ostvarila je Sloboda Mićalović u ulozi snaje Simke. Njena uloga je, po meni, rame uz rame sa Petrijom koju je na početku karijere odigrala Mira Karanović. Ona je kod gledalaca i izazvala najveće reakcije, jer je pokazala mučan život žene koja je tada, baš kao i danas, osnova „kuće i ognjišta”, biće drugog reda, ali istovremeno i ona od koje prvenstveno zavise egzistencija i trajanje. U muškom svetu *Korena* tadašnje Srbije, upravo je žena ta koja donosi najvažnije odluke. Njen, u osnovi tragičan lik, nosi ceo teret radnje sa neverovatnom iskrenošću. Sloboda Mićalović je ovom ulogom mnogo rizikovala, jer iza sebe ima ogromnu popularnost koju su joj donele upravo televizijske serije Zdravka Šotre. Međutim, dobila je priliku da pokaže svoju glumačku zrelost i zato je za mene upravo ona adut ove porodične drame.

Veliku pomoć je tu imala od Dare Džokić, koja personifikuje žensku mudrost.

Ukratko, bez želje da preterujem, mislim da smo sa *Korenima* svi skupa na dvostrukom dobitku. Najširem krugu gledalaca je predstavljen domaći klasični roman, kao i objektivna slika mentaliteta, istorije i korena našeg nacionalnog identiteta. Naše današnje podele imaju duboke korene i ova serija nam to verno pokazuje.

Na dobitku je i Dobrica Ćosić, jer je njegovo najpoznatije delo dobilo moderno čitanje, kritički pogled iz 21. veka. RTS je, uz pomoć spoljne produkcije, dobio ozbiljan element igranog programa. Dakle, svi smo na dobitku, a da li ćemo ponavljati greške naših predaka – to je samo na nama. ¶

Izgaranje za novom istorijom

Za ovog istoričara politički odnosi Srbije i Rusije kroz vekove samo su jedan (ne i najvažniji) segment njihovih ukupnih odnosa, trajno obeleženih vremenskim i interesnim kontekstima, kao i značajnim razlikama u međusobnim percepcijama

Piše: **Vladimir Todić**

Autor je istoričar iz Beograda

U danima sećanja na prerani odlazak istoričara Miroslava Jovanovića u "naponu stvaralačke energije" (Milan Ristović), njegove kolege sa Filozofskog fakulteta u Beogradu, prijatelji i studenti svakako bi se složili u jednom – Miki je bio intelektualna i moralna veličina koja je ostavila neizbrisive tragove u modernoj srpskoj istoriografiji. Pripadnost krugu umnog inovatora i filantropa, akademika Andreja Mitrovića, presudno je uticala na sazrevanje i artikulaciju Jovanovićevog snažnog i širokog istraživačkog nemira. Njegovo opredeljenje za Mitrovićevo teorijsko-metodološko i saznajno izučavanje "totalne istorije kao suštine znanja" (Dubravka Stojanović), a čija fragmentacija zapravo vodi u nerazumevanje stvarne prošlosti, vodila ga je ka velikim pitanjima i temama. Jovanovićeva sintetička dela i dokumentarne zbirke ("Staljinizam", "Ruska emigracija na Balkanu od 1920. do 1940", "Srbi i Rusi 12–21. vek – istorija odnosa", "Moskva–Srbija, Beograd–Rusija. Društveno-političke i kulturne veze", itd.) predstavljaju dragoceno i kvalitativno drugačije izučavanje istorije Rusije i srpsko-ruskih odnosa. To je posebno vidljivo preko poređenja sa radovima i nastupima pojedinih stručnjaka, koji, motivisani političkim, lukrativnim ili emocionalnim razlozima, često ove teme sagledavaju u skučenim formatima. U tom smislu, Jovanović je umeo da se oštro obruši na ovo "najatraktivnije oruđe estradne istoriografije koja daje pojednostavljena tumačenja na vanvremenskoj ravni dobra i zla".

Za ovog istoričara politički odnosi Srbije i Rusije kroz vekove samo su jedan (ne i najvažniji) segment njihovih ukupnih odnosa, trajno obeleženih vremenskim i interesnim kontekstima, kao i značajnim razlikama u međusobnim percepcijama. Kao višegodišnji predavač na Istorijskom fakultetu Univerziteta Lomonosov, Institutu međunarodnih odnosa Ministarstva inostranih poslova Rusije (MGIMO) i preko saradnje sa drugim ruskim naučnim ustanovama, Jovanović je razvijao bliske veze sa uglednim istoričarima (Modest Kolerov, Andrej Šemjakin, Oleg Ajrapetov, Jaroslav Višnjakov i dr.) gradeći nove putokaze srpsko-ruskih intelektualnih veza i rasterećujući ih od obostranih starih zabluda i stereotipa. Tiranija trenutka smrti sprečila ga je da svoja istraživanja kruniše originalnom sintezom o Rusiji i Rusima u 20. veku, koja bi "odstupala i od ruskog i od zapadnjačkog pogleda" (Goran Miloradović).

NACIONALNI DISKURSI

Sledeći pionirske korake Andreja Mitrovića i Ljubinke Trgovčević-Mitrović ka bližem naučnom povezivanju i razumevanju balkanskih intelektualaca u doba postjugoslovenskog krvavog raspada, Jovanović je ostvario značajnu saradnju i sa novom i vrlo talentovanom generacijom bugarskih kolega (Mihail Gruev, Dimitar Grigorov, Snežana Dimitrova, Aleksej Kaljonski, Naum Kajčev i dr.). Tako se stvarala klima za snažnije institucionalno povezivanje Beogradskog i Sofijskog univerziteta putem razmene istraživača, ali i za proučavanje vrlo složenih i specifičnih srpsko-bugarskih odnosa uz identifikaciju važnih sličnosti dva, ratnom prošlošću, opterećena nacionalna diskursa. Kroz svoje višeslojne interakcije, Jovanović je postao integralni deo ruskih i bugarskih zajednica istoričara, najintimnije doživljavan kao "Miroslav Mirkovič" (Andrej Šemjakin) ili kao naglašeno empatičan intelektualac koji bi "u svakoj prilici govorio ili pisao mejlove na bugarskom" (Naum Kajčev).

U svom radu, Jovanović je puno vremena posvetio izučavanju teorijskih postulata o istoriji, što je, s vremenom, definisalo njegov naučni stav da se "savremena istorijska nauka ne može zamisliti bez problematizacije prošlosti kroz multidisciplinarni pristup i primenjivanje teorija" (Radina Vučetić). Po njemu, metodologija istraživanja u oblasti savremene istorije podrazumevala je poznavanje filozofsko-teorijskih dela Fernana Brodela, Jirgena Koke, Andreja Mitrovića, Knuta Ćelstalija, Lisjena Fevra i drugih znamenitih mislilaca koji su otvarali nove vidike u razvoju svetske istoriografije. Imao je intelektualne radoznalosti da promišlja o različitim pravcima razvoja nauke podjednako prihvatajući uticaje nemačke istorijsko-socijalne škole, francu-

Jovanović je umeo da se oštro obruši na ovo „najatraktivnije oruđe estradne istoriografije koja daje pojednostavljena tumačenja na vanvremenskoj ravni dobra i zla"

skih analista, britanskih socijalnih istoričara i nove ekonomske istorijske škole u SAD. Okružen najbližim prijateljima, strastveno bi analizirao dela iz istorijske antropologije (Balandje, Arijes, Gurevič, Berk) i psihoistorije (De Moz, Lifton). Međutim, Miroslav Jovanović nije imao samo impozantna saznanja – i sam je zaplovio teorijskim morima u nameri da stvara sopstvene obrasce za promišljanje o prošloj stvarnosti.

U koautorskom delu (sa Radivojem Radićem) *Kriza istorije*, on polemiše sa ovim različitim uticajima istovremeno stvarajući, po mnogo čemu, originalni teorijsko-istoriografski prostor. Jovanović jasno naglašava značaj pravilno postavljene teme istraživanja preko teorijskog upoznavanja sa prošlom stvarnošću. Iz ove istraživačke baze slede proučavanja kroz kontekstualizaciju, konceptualizaciju i problematizaciju, da bi se, na kraju, preko analitičkog objašnjavanja rezultata došlo do konačnih zaključaka. Ovakvo Jovanovićevo sagledavanje "van instrumentalnih domaćih narativa i van diskursa politički štetnog-korisnog" (Aleksej Timofejev) prirodno ga je vodilo ka stručnoj konfrontaciji sa dominantnom, okoštalom školom u srpskoj istoriografiji – tradicionalističkim pozitivizmom. Jovanović je ubedljivo argumentovao njenu prevaziđenost usled odsustva sintetičkog razmišljanja, fetišizacije arhivskih izvora ("nema istorije bez dokumenata, ali dokument nije istorija"), jednostranih tumačenja procesa iz nacionalne perspektive i konstrukcija preko "poželjne, ali neostvarene povesti".

UKORENJIVANJE NOVIJE ISTORIJE

Svojim knjigama *Protiv Vuka* i *Jezik i društvena istorija* potražio je dijalog sa domaćom konformističkom intelektualnom zajednicom zbog obilja stereotipnih naučnih zaključaka o značaju i vrednosti jezičkih reformi Vuka Karadžića, a koje su istovremeno odbacivale kulturni koncept srpskog građanstva u Ugarskoj. Iako brzo rasprodate, knjige su ostale bez ikakvog stručnog odgovora. To je jasno osvetlilo polemičku nespremnost pojedinih intelektualnih koterija da kroz Jovanovićev izazov eventualno redefinišu pojedina stajališta, a bez straha za ugroženost sopstvenih autoriteta. U momentumu najvećeg interesovanja za jugoslovensku ideju i njeno istorijsko iskustvo, važno je podsetiti da je Miroslav Jovanović o ovim pitanjima već polemisao razmatrajući sedam diskontinuiteta u razvoju moderne, dvovekovne Srbije. Njegov zaključak je ubedljiv i teško osporiv – rezultati poslednjih nekoliko decenija u prošlosti srpskog naroda i Srbije posledica su, pre svega, delovanja domaćih političkih, intelektualnih, privrednih, vojnih i crkvenih elita koje su ostale bez samopreispitivanja o sopstvenim ulogama u dramatičnoj i kontinuiranoj demografskoj, ekonomskoj i društvenoj krizi čitave zajednice.

Današnje vreme donosi nam značajnu istoriografsku produkciju uz obilje amatersko-publicističkih radova, dok je razvoj interneta i elektronskih medija omogućio čestu prisutnost istoričara u javnosti. Međutim, veliko je pitanje koliko sve to doprinosi razvoju istorijske nauke u Srbiji, posebno na tragu Jovanovićeve prosvetiteljske potrebe za ukorenjivanjem nove istorije. Trendovi u javnosti izgledaju neumoljivo – nije došlo do promena u tradicionalnom odnosu prema patriotskom smislu istorijske nauke. U medijskoj sferi prisutna je snažna simbioza interesa raznolike društvene elite i ambicija stručnjaka za javnom afirmacijom, u čemu se znanje o prošloj stvarnosti neretko banalizuje. Ipak, uticaji Jovanovića i drugih modernista srpske istoriografije, iako nedovoljno vidljivi, kapilarno su se proširili na značajan broj istraživanja jedne nove generacije. Ona uspeva uspešno da "komunicira" sa svetskim dostignućima u istorigrafiji, istovremeno razbijajući i pojedine negativne stereotipe o nama, nastalim uglavnom u vreme raspada Jugoslavije. I to bi bio samo jedan od razloga zašto bi ih značajnije trebalo podržati. ¶

Nemamo prava da odustanemo od budućnosti

Pre će biti da Srbijom vladaju sitna ili krupna pohlepa i korupcija nego strah. Ovde se ljudi, mediji, institucije, agencije, akademije i svakoliki savezi jednostavno kupuju kao diploma, kao doktorat, kao mesto na carini ili u policiji, kao pobeda na konkursu za sredstva za film, kao donacija medijima ili kao mesto direktora klinike. Dakle, politička elita, koliko god to cinično zvučalo, više kupuje nego što bije. Zna vlast da je ćar i privilegija svinjče koje nikada nije dovoljno debelo

Piše: **Boža Prelević,**
izvršni direktor nevladine organizacije Liga eksperata "Lex"

"Poziv je životni cilj, sudbina, unutrašnja prinuda. To je ono na šta je čovek kao na kocku stavio svoj celokupni život. Poziv je igra i strast. Oblik života u kome je čovek rođen. To nije ni radno mesto, ni pozicija, ni novac, već mnogo više od toga", rekao je Bela Hamvaš.

Nagrada Vitez poziva dodeljuje se onim pojedincima koji su svojim životom i radom branili univerzalne vrednosti, koji su odolevali iskušenjima i pritiscima koji su dolazili od ideologije, politike, institucija, grupnih i pojedinačnih interesa i koji su na najbolji način usaglasili profesionalna znanja i savest i tako doprineli opštem razvoju društva. Svi dosadašnji laureati su dosledno nastavili borbu za opšte dobro i pored fatvi koje su na njih u sekularnoj državi bačene. Ne mogu da ne spomenem "stare neprijatelje onog i ovog režima" karikaturiste Koraxa i Dušana Petričića, a vitezove poziva koji uporno narušavaju novouspostavljenu harmoniju horskog pojanja preobraženih evropejaca sa starim drugovima a novim idolima i simbolima. Izložbe se zatvaraju, a pesnici proteruju danas u ime evropskih vrednosti i novostečenih lojalnosti. Kada bi pravila dozvoljavala, ponovo bi Korax i Petričić bili laureati, s obzirom na njihovu istrajnost u nameri da nam saopšte kako istina danas izgleda.

SOLIDARNOST ĆE ODREDITI BUDUĆNOST

Često se može čuti dijagnoza "Srbijom vlada strah". Eto amnestije za sve građane koji inače znaju da pristajanje na rušenje institucija njihove države ne dolazi iz straha nego za ćar i nagradu. Pre će biti da Srbijom vladaju sitna ili krupna pohlepa i korupcija nego strah. Ovde se ljudi, mediji, institucije, agencije, akademije i svakoliki savezi jednostavno kupuju kao diploma, kao doktorat, kao mesto na carini ili u policiji, kao pobeda na konkursu za sredstva za film, kao donacija medijima ili kao mesto direktora klinike. Dakle, politička elita, koliko god to cinično zvučalo, više kupuje nego što bije. Zna vlast da je ćar i privilegija svinjče koje nikada nije dovoljno debelo.

Da bi sadašnje stanje opstalo, potrebno je da drugi pristanu ili bar da ćute. Dijagnoza o pristajanju i nesolidarnosti, razočaranosti više je dijagnoza o građanima Srbije nego o Poligrafu Poligrafoviču. Poligraf Poligrafovič je dobro izučio tačku topljenja kritične mase i tehnologiju vlasti. Nije mi poznato da je neko dobio batine zato što nije hteo da bude urednik tabloidnih medija ili karikaturalnih institucija, a drugačiji motivi su poznati svima nama.

Od prošle dodele nagrade bilo je dosta prilika da budemo solidarni sa građanima Srbije: od otimanja vode na Staroj planini, uzimanja aerodroma Nišu i napada na karikaturiste do političkog govora metalnim šipkama. Počelo je – da vas podsetim – sa Oliverom Ivanovićem. Napad na Sergeja Trifunovića i druge glumce kojima je skoro uskraćeno pravo na rad zbog drugačijeg mišljenja, takođe je bila prilika za solidarnost. Dakle, jedino što mogu da vam obećam do sledeće dodele nagrade jeste da će ovde sve više i više biti prilika za solidarnost, ali i za pokornost. Sukob ove dve krajnosti odrediće budućnost Srbije. Samo jedno odlučno NE kritičnog dela Srbije bilo bi dovoljno da se prestane sa razaranjem institucija jer nama su potrebne vladavina prava i jake institucije.

Vođa je rekao da je svako vaše NE protiv njega i Srbije, da su svi koji nisu s njim protiv njega, i Srbija je pognula glavu, uzela sendvič i uglavnom ćutala. Čast izuzecima. Neki su dosegli čak i do majice "svi smo mi Milan Radojčić". I baš ti sa baš tim majicama će spasti baš Srbiju; biće tog spasa za sve ako se oni pitaju.

Sto godina je prošlo od stvaranja države Južnih Slovena; sto godina se borimo da napravimo jake demokratske institucije i vladavinu prava. Neuspeh drugog je vodio neuspehu prvog, a nisam primetio da smo nešto naučili. Podmićivanje, pretrčavanje, privilegije, unapređenja bez

Ovogodišnji dobitnici

Udruženje Liga eksperata "Lex" uručilo je nagradu Vitez poziva 10. decembra, na Međunarodni dan ljudskih prava, u saradnji sa Narodnim pozorištem u Beogradu. Ovogodišnji laureati su sociolog Jovo Bakić, novinarka Ljubica Gojgić, pravnik Goran Ilić, režiser Dejan Mijač, sociolog Vukašin Pavlović i kompozitor Ivana Stefanović.

osnova, zapošljavanje nekompetentnih, proizvodnja samouverenih neznalica – to su mehanizmi vladanja na ovim prostorima opisani i kod Nušića i Domanovića, Radomira Konstantinovića i Dušana Kovačevića. Pojedini organizatori i vođe velikih mitinga za bolju Srbiju u bliskoj prošlosti, namireni i ušuškani nešto bi da reknu, a srce u novčaniku im se steglo, boje se skupih rečenica i još skupljih istina. Vele, bolje izgledamo ako strah upravlja Srbijom nego ako su pare i privilegije u pitanju. Ovome za film, onome za ženu, trećem za dete, četvrtom za televiziju, petom za pola Beograda, onom za pozorište, ovom za Kopaonik ili Zlatibor, pa guravim Srbima šta ostane. Veliki zgrtač nije škrt prema merkantilnim podizačima rejtinga.

VREME TOTEMA

Vitezovi profesije vladaju snagom znanja, etike i morala, a poslušnici izdajom struke, znanja, zakona i morala. To kolosalno pljačkanje budućnosti Srbije u interesu ideje koja je proglašena za višu, dozvoljava i opravdava svaku aktivnost vlasti, bez obzira na posledice. Od kada je jezik izgubio svoju jedinu svrhu a to je sporazumevanje, u nacionalnom parlamentu je umesto dijaloga različitih na sceni monolog istih međusobnih obožavalaca – kao hor, samo jedan po jedan. Parlament bez dijaloga nema svrhu postojanja do zabave za dokoličare sa daljinskim. Istorijski gledano, parlament je zamenio govor mača govorom argumenata. Srpski parlament je diskusiju argumenata zamenio unapred pripremljenim istim sastavima koje izgovara većina poslanika kradući vreme da se ne bi čulo drugačije mišljenje. I baš to se građanima Srbije, kažu ankete, sviđa i to u trenutku kada šalju svoje dete u inostranstvo.

Ima i onih koji su sa alibijem razočaranosti u bivše demokrate digli ruke od borbe za vladavinu prava za jake institucije za sopstveno dobro, a tako i od sopstvene budućnosti i budućnosti svoje dece. Odlučili su da najmilije pošalju u inostranstvo, a oni će sedeti, što kaže Hamvaš, u prljavštini sa stisnutim zubima i čekati da prođe vreme gneva i glibavih institucija, slušajući mitove i gledajući novu vertikalnu seobu naroda. Ono što je bilo gore, potonulo je, ono što je bilo dole, izronilo je. Gore nije razum, nego nagon. Ovde se ne vlada, nego pokorava. Samo se postavlja jedno pitanje, koliko još planiramo da stojimo usred sopstvene tame, pravdajući sopstvenu odluku strahom. Razaranje institucija je moguće tamo gde ima dovoljno pokornih.

Ne pamte se ove razmere poltronisanja i divljenja totemu još od sredine prošlog veka, kada su se gradovi utrkivali ko će prvi dodati prefiks Titovo, da bi odmah nakon njegove smrti izmišljali nove totеme i nova božanstva. Totem upija dušu mase, on je definisan kao hipertrofija kolektivizma, mikropsihička pojava koja odgovara makropsihičkoj svesti o bogu; totem nastaje kada čovek u masi nije načisto sa značenjem krupnih životnih činjenica a stvarnosti života nacije nije u stanju da shvati. Potrebno je nešto spoljašnje oko čega bi se mnoštvo mikropsiha okupilo i ujedinilo. Otuda i toliko divljenje siromašnih.

Za opšte dobro potrebno je dati glas, ne samo na društvenim mrežama nego i na izborima drugih koji se ne dive bogovima nego gledaju stvarnost sopstvenim otvorenim očima i ne bore se za opoziciju nego za sopstveno dobro. Mi smo pre 18 godina saznali šta možemo. Možemo da odbranimo pravo na dostojanstven život. Ta borba nije smela da prestane. Ona je morala da traje bar do trenutka kada naša deca biraju Srbiju kao mesto života, a ne kao mesto odakle su pobegli. Dakle, reč je o procesu kroz koji su prošle ili upravo prolaze sve evropske demokratije, koji zahteva angažovanost oko univerzalnih vrednosti kao što su nezavisnost sudstva, sloboda medija, pravo na imovinu, pravo na život.

Mi ne odustajemo od budućnosti. Generacije koje dolaze ne daju nam pravo na predaju. Mi znamo da to možemo i moramo. ¶

Dešavaju se stvari koje govore da će biti bolje

“Moramo da shvatimo da niko neće promeniti ovu kulturnu sredinu osim nas samih. I ako tražim da me Ana Brnabić čuje, da donese određene odluke sa svojim timom i vladom, moram da budem spreman da dam konkretne predloge i da pomognem da se pojasni kako da se te odluke sprovedu”

U toku je deseta godina Hartefakt fondacije i njen peti HFestival. Osim pozorišnih predstava (*Nora*, *Prst*), izložbe fotografija (Fadil Šarki), koncerta pozorišne muzike (Draško Adžić) i filmova (Sarajevo film festival), na programu HFestivala je i trodelna konferencija “Budućnost izvođačkih umetnosti u Srbiji – perspektive i izazovi”, čiji je cilj da pokrene rešavanje problema pozorišnih institucija, festivala i nezavisne scene. Konferenciju će u četvrtak 13. decembra otvoriti predsednica vlade Ana Brnabić.

Andrej Nosov (1983) je pozorišni reditelj (*Crna kutija*, *Aveti*, *Ostaci*, *Verter: ili imaš nade ili nade nemaš*, *Izopačeni*). Bavi se temama društveno-političke odgovornosti, promocije i odbrane ljudskih i manjinskih prava. Osnivač je Inicijative mladih za ljudska prava i Hartefakt fondacije. Član je Saveta za kreativne industrije formiranog na inicijativu premijerke Brnabić. Upravo režira *Balavu* Dunje Matić u produkciji Hartefakta.

“VREME”: Šta je Hartefakt?

ANDREJ NOSOV: Registrovani smo kao fondacija zato što smo u trenutku osnivanja tako najbolje mogli da se bavimo onim što smo hteli – naš zakon prepoznaje fondaciju kao nešto što pripada neprofitnom i vanistitucionalizovanom radu. Od tada smo dali više od 150 grantova, iza nas je dvadesetak produkcija, oko 150 raznih programa i 30 drama sa konkursa za savremeni dramski tekst, od kojih je više od dve trećine postavljeno na scenu, brojne koprodukcije u regionu.

Kažete da ste neprofitna organizacija. Kako nabavljate novac za grantove, za produkcije...?

Mi smo, na nezavisnoj javnoj sceni, poznati kao organizacija koja okuplja ljude sa ličnim kredibilitetima, koji su angažovani u prostoru ljudskih prava, u prostoru javne kritike vlasti, ali su i poznati u profesionalnim i umetničkim krugovima kao stručni, ostvareni i nekompromitovani. Hartefakt okuplja te i takve ljude, iz regiona i iz srodnih organizacija, evo, već 10 godina. Novac dobijamo od projekata, na konkursima i domaćim i stranim. Ljudi nam se čude kada kažemo da tokom samo jednog turnusa podnesemo više od 30 aplikacija raznim fondovima, sponzorima, institucijama, od kojih nam prihvate jednu-dve. Onda tim sredstvima guramo dalje, paralelno konkurišemo, ali i realizujemo projekte za koje smo dobili nekad sasvim nedovoljna sredstva. Mi mislimo da novac nikada ne treba da bude prepreka da se nešto dobro napravi. Da će se novac uvek nekako naći, makar u vidu donacije ličnog rada i vremena ljudi sa kojima stvaramo svoj svet. U Hartefaktu, u svakom trenutku, radi dvadeset do četrdeset ljudi na raznim poslovima, bilo da su zaposleni, bilo da su volonteri, stažisti. Trenutno smo artikulisali program za 2023. godinu.

Vaš HFestival se razlikuje od ostalih, ne predstavlja, na primer, samo pozorišne predstave, multimedijalan je...

... i multifunkcionalan. Mi festival vidimo kao prostor za različite umetnike iz različitih sfera. HFestival nije mesto prikazivanja nečega što je Hartefakt sa svojim partnerima uradio, već je prostor novog izraza, prostor da se razgovara o nekoj temi s namerom da taj razgovor promeni stvari. O ovogodišnjoj temi festivala, koju radno zovemo “Ponižen i uvređeni”, pričaćemo na osnovu primera raznih manjinskih grupa: migranata, pozorišnih radnika, mladih rođenih devedesetih, a bavićemo se i ženskom perspektivom što jeste manjinska perspektiva – podsetiću vas da je, na primer, pitanje nežnosti koje je svojstveno ženskoj perspektivi danas nedostajuće ovom svetu. Lajt motivi festivala su novi ljudi i konstruktivna oštrica, mogućnost da kritički pristupimo kulturnim politikama u ovoj zemlji, da artikulišemo konkretne predloge i da ih predložimo vlastima kako bi se možda nešto promenilo. Razumem ljude koji odustaju – razočaranje je posledica naše povređenosti onim što nam pruža svakodnevica, ali mi smo u toj matrici ipak pronašli način kako da još jednom probamo da nam bude bolje.

Tema same konferencije i njeni ciljevi govore da je Hartefakt na sebe preuzeo posao Ministarstva kulture, od koga se očekuje da rešava pitanja kulturne politike.

O ministru Vukosavljeviću i Ministarstvu je uzaludno govoriti. Ne zato što ja nužno imam nešto protiv ministrovog rada, iako imam, nego zato što mislim da treba da prevaziđemo vreme u kome će poslovi u kulturi ili bilo koje druge oblasti biti nužno samo poslovi tog nadležnog organa. Jer ne verujem da je kultura nečija, da ona pripada tekućem funk-

Fotografije: Marija Janković

cioneru ili bilo kom čoveku na poziciji moći, već da ti ljudi treba kulturi da služe. Mnogi misle da Hartefakt radi protiv institucija. Ovde svi stalno imaju osećaj da će neko nešto da im uzme, ali, tu praktično, ni nema šta da se uzme. Ta potpuno pogrešno postavljena pozicija stavlja nas u ulogu da mi nešto kao napadamo, a oni se kao brane. To nema smisla. Mi imamo institucije koje bi trebalo da se bave kulturnom politikom, imamo čitave zavode koji to rade. Mislim da je problem nedostatak dogovora na kulturnoj sceni o pitanju šta je to naša kultura. Pojavljuju se neki interesi i naše stalno busanje u grudi srpskom tradicijom. Naša kulturna politika postaje Boj na Kosovu zato što se stalno stavljamo u rovove pa tražimo Murate. I onda, kad taj krug naše mitomanije propusti ljude koji žive ovde, ispostavi se da veliki broj kvalitetnih mladih umetnika odustaje od stvaralaštva u Srbiji. E, mene taj podatak uznemirava. Dosta mi je da slušam kako je nekad neka predstava bila fantastična. Ja hoću da sada gledam fantastične predstave, moje kolege i moji vršnjaci sada i ovde stvaraju! Šta ćemo čuvati od nas za 50 godina ako naši umetnici radije stvaraju u Minhenu nego u Beogradu? To nije gastarbajtersko pitanje, to je pitanje tamošnjih boljih uslova za rad i boljih odnosa.

Kritikujete ministra kulture, člana vlade Ane Brnabić koja je osnovala Savet za kreativne industrije, čiji ste vi član. Zašto ste se priključili Savetu ako ne mislite pohvalno o premijerkinom ministru? »

Prvi put, tu, na Savetu, neko iz vlade nam je predložio: ok, haj'mo zajedno, haj'mo za nešto. To pružanje ruke je za mene značilo dobar znak. Zato sve što smo artikulisali u Savetu sa premijerkinim kabinetom nije protiv neke druge institucije, nego je – za. Savet nije organ ni vlade ni vlasti, već neplaćeno savetodavno telo jedne konkretne osobe, premijerke, koje na osnovu argumenata, analiza i mišljenja može da stvori sliku o situaciji u kulturi.

I, kakvi su rezultati?

Postoji dvadesetak inicijativa na kojima Savet sa kabinetom premijerke radi. Inicijative za izvođačke umetnosti odnose se recimo na festivale, i na status profesionalnih igrača – baletskih i narodne igre. Na primer: u Srbiji postoji 35 izvođačkih festivala od kojih su tri najozbiljnija. Razmatramo mehanizam koji će podržati te festivale kroz specijalne fondove. Oni moraju da dobiju konkretnu podršku države, oni ne smeju svake godine na konkursu Ministarstva da budu dovođeni u pitanje. Ti festivali su naš mejnstrim. Zato, hajde da se dogovorimo da te manifestacije zaslužuju svu našu podršku. Bližimo se rešenju i velikog problema statusa profesionalnih igrača kako

"Ovde svi stalno imaju osećaj da će neko nešto da im uzme, ali, tu praktično, ni nema šta da se uzme"

bi mladi ljudi koji igraju u ansamblima mogli da se zaposle, i kako bismo ljudima koji su karijeru posvetili igri mogli dostojanstveno da zahvalimo na svemu što su uradili. Traga se za preciznim mehanizmom koji će voditi računa o tom problemu i sistemski ga rešiti, sad smo u finalnoj fazi. Bavimo se, takođe, što je za nas najvažnije pitanje, uspostavljanjem neke vrste pozorišnog centra Srbije, institucionalnog okvira za razmenu i podršku institucija u tom sektoru, po ugledu na Filmski centar Srbije.

Da se vratimo aktuelnoj konferenciji. Kakav zaključak očekujete: da ima ili da nema nade za kulturu?

Naš strateški cilj je da Beograd postane jedna od evropskih prestonica za izvođačke umetnosti. Znači da u Beogradu želimo da vidimo inostrane autore kako ovde sa nama stvaraju svoja dela. Želimo da vidimo koprodukcije između naših pozorišta, institucionalnih i vaninstitucionalnih, da Beograd ne samo u vreme Bitefa nego tokom cele godine bude vibrantno strateško mesto za stvaranje kulturnih sadržaja. Mislim da imamo potencijal za sve to, samo se nismo dobro organizovali. Hajde zato da vidimo kako da se bolje organizujemo. Hajde da vidimo: ako imate ideju a niste sposobni da je realizujete, hajde da napravimo mehanizam kojim ćete je ostvariti. Verujem da minimalnom organizacijom od strane vlasti i spremnošću nas unutar sektora da radimo i razgovaramo, možemo da napravimo promenu na kulturnoj sceni.

Iako nemamo prostora, ni Hartefakt ga nema, iako je na snazi zakon o nezapošljavanju, iako su problemi nezavisne scene nesagledivi, a da o novcu ni ne pričamo?

Bez infrastrukture ne možemo mnogo, i mislim da je zadatak vlade i svih osnivača pozorišta da postojeće prostore stave u funkciju, da ih opreme i time osposobe za savremeno pozorište. I mislim da je vreme da razmišljamo o modelima malo drugačijeg upravljanja tim prosto-

rima. Inače, u Hartefaktu mene najviše brine prostor. Očajnički pokušavamo da ga nađemo jer bez prostora nikakvi veliki planovi neće biti realizovani. Ako ga dobijemo, neće biti samo za nas jer je u udruživanju snaga naše kulturne scene, sanjamo o prostoru koji bismo delili sa nama sličnim organizacijama i grupama u kome možemo, bez potrage za krovom nad glavom, da se koncentrišemo na ono što najbolje radimo – na umetnost, na umetničku produkciju, na stvaralaštvo. Druga stvar koja će osim infrastrukture biti glasno izgovorena na HFestivalu je: pozorištima u Srbiji treba produkcioni fond. Ako hoćete da se pozorište u Srbiji razvija, ono ne sme da bude finansirano preko konkursića, osuđeno na ove ili one komisije koje, prema nedefinisanim kriterijumima i vrednostima, to malo para dele i usitnjavaju tako da veliki nikad ne dobiju dovoljno a ipak uzmu najveći deo kolača, a mali dobijaju mrvice od kojih ništa ozbiljno ne može ni da se započne. Tu je uvek problem fantomskih organizacija, koje se registruju i izniknu baš pred konkurse i nakon dobijanja para prosto potonu, nestanu, niko ih više ne pozove na evaluaciju, analizu potrošenih sredstava i umetničkih rezultata. Pozorišni produkcioni fond je minimum koji je ova država dužna da obezbedi budućim pozorišnim stvaraocima. Jer ako se zadrži dosadašnji sistem finansiranja – svima iz iste kase pa kako kome zapadne – doći ćemo u situaciju da ljudi neće želeti da rade čak ni u institucionalnim pozorištima. Plašim se da će vrlo skoro reći "izvini, ne mogu". Ja želim da vidim da pet drama sa našeg konkursa za dramski tekst ne čekaju po godinu i po da se postave na scenu, jer su one budućnost dramske literature i dramskog pozorišta i u zemlji i u čitavom regionu. Možda nisu savršene, možda neće preživeti reč vremena, ali su ono što je sada najbolje što postoji u savremenom dramskom stvaralaštvu.

Deluje nesavladivo, pred svakom inicijativom je zid. Čemu svi ti vaši predlozi i rešenja ako nema ko da ih čuje?

Sve ono što se ovde izgovori, oni će čuti. Potrudili smo se da ne govorimo uzalud. Zadatak Hartefakta je da sve što se izgovori na Konferenciji artikuliše u predložak i da ga prezentuje onima kojih se to tiče. Organizovali smo čak i da nas čuju van zemlje: u februaru će biti sastanak patronata, tridesetak uticajnih dramaturga, pisaca, producenata iz Evrope sagledaće naše probleme, oni će biti neka vrsta vodiča kako da pomoću kulturne diplomatije što bolje plasiramo svetu svoje autore. Taj patronat imaju brojni evropski festivali i mislimo da je to dobar put i za nas.

Inače, dešavaju se neke stvari koje nam govore da će biti bolje. Problemi su nagomilani, veliki broj njih je posledica odluka donetih u prošlosti i birokratizacije polja kreativnog stvaranja. Tako da ako me pitate da li taj zid postoji, ja nisam navikao da je bez njega. Ni u pozorištu ni u društvu. Imam 15 godina aktivizma u polju nevećinskog mišljenja i računam na zid i odijum. Ne možete da očekujete da govorite i radite ove stvari a da vas ljudi dočekaju sa aplauzom. Moramo da shvatimo da niko neće promeniti ovu kulturnu sredinu osim nas samih. I ako tražim da me Ana Brnabić čuje, da donese određene odluke sa svojim timom i vladom, moram da budem spreman da dam konkretne predloge i da pomognem da se pojasni kako da se te odluke sprovedu. E, sad: da li postoje neka vrednosna pitanja o kojima se ja ne slažem sa predsednicom vlade – postoje. Prvo po pitanju Srebrenice ili oko raznih stavova koje izgovara, ali ne slažem se ni sa opozicijom oko tih pitanja. Na srpskoj političkoj sceni, od svih velikih partija i u vlasti i u opoziciji, ne postoji gotovo niko sa kojima delim ključne stavove. Ne postoji partija koja će glasno reći: da, Srebrenica je genocid, čak ni ne postoji ona koja to i tajno u sebi misli, ali ne sme da kaže, jer nije popularno. Zato je licemerno prozivati ljude da se ne sarađuje zbog toga, jer onda ni sa kim ovde nikada ne možemo sarađivati. Ako treba da se dogovorimo oko političkih pitanja, nećemo se nikad dogovoriti, razvešćemo se. Ako ćemo da radimo zajedno, moramo da vidimo kako ćemo. Jer, ja sam osnovao Inicijativu mladih za ljudska prava, ja sam onaj kome mnogi zameraju što sam okačio bilborde 2005. godine oglašavajući našu ulogu u genocidu, ja mislim o Kosovu i sad kao što sam i onda mislio. Ali ja ne mogu da se o tim pitanjima složim sa 90 posto javne scene. I šta sad ja da radim? Da idem u izolaciju i glumim opoziciju do kraja života? E, bogami neću! Shvatio sam da ne želim da provedem život u sukobu oko bukvalno svih stvari i da i ja i naša kulturna elita moramo da shvatimo da ćemo opstati samo ako nađemo minimum konsenzusa, barem najmanji zajednički imenitelj. Važno je da počnemo da čuvamo jedni druge. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Tiho i uporno propadanje

Monografija o Forumu novog plesa kojeg više nema je prilika da se setimo pomaka koje je našoj plesnoj sceni doneo ovaj projekat, i da po ko zna koji put definišemo današnje probleme u toj oblasti

Nedavno su u Novom Sadu i Beogradu održane promocije monografije *Forum za novi ples* (Aleksandar Milosavljević i Olivera Kovačević Crnjanski, izdanje Udruženja baletskih umetnika Vojvodine i Bitef teatra), kojom je sačuvano jedno važno razdoblje u radu Srpskog narodnog pozorišta, odnosno novosadske savremene plesne scene. Bila je to prilika da se učesnici i publika podsete velikih pomaka, brojnih uzbudljivih projekata i autora koji su učinili da se stvari u ovoj marginalizovanoj umetničkoj oblasti pomere napred i, naravno, da se to dobro vreme naše baletske scene poredi sa današnjim. Urađena u modernom dizajnu Katarine Popović, sa brojnim fotografijama, publikacija vodi čitaoce kroz predstave *Osmeh uma, Pop it up, Šampanjac i jagode, Fragmenti, Balerine, Revolucija – Otkazana!*...

Forum za novi ples počeo je sa radom 2002. godine u Srpskom narodnom pozorištu dok je na njegovom čelu bio dramski pisac Ivan Lalić, a direktor baleta britanski koreograf Endrju Grinvud. Inicijatori i osnivači Foruma bili su Jasna Kovačić, Ivana Inđin, Branko Popović, Grinvud i Olivera Crnjanski, koja će na njegovom čelu kao umetnički rukovodilac i koreograf ostati do kraja. Na produkcionom planu Forum za novi ples bio je vrlo zanimljiv projekat koji je pomirio dva često suprotstavljena teatarska koncepta. Naime, zaživeo je u jednoj tradicionalnoj, nacionalnoj instituciji kulture koja je kada je Balet u pitanju, ako izuzmemo period rada Nade Kokotović, imala dosta konzervativan repertoar. Produkcije Foruma kretale su se od formi savremenog mejnstrima do sasvim radikalnih izvođačkih praksi, oličenih na prvom mestu u radu Saše Asentića, Ane Vujanović, Galine Borisove... Zato je rad Foruma bio tako dragocen i važan, jer je doprineo reformi plesne scene, istovremeno edukujući i igrače i publiku za nove forme.

Nažalost, u našoj sredini se često nacionalni teatri tretiraju kao konzervativni pozorišni centri, koji poput muzeja imaju zadatak da čuvaju tradiciju. A upravo je suprotno, oni treba da neguju tradiciju, istovremeno kreirajući nove forme, nudeći nove koncepte, podstičući autore da istražuju a publiku da bude "budna". Sličan primer imamo i kada je u pitanju Narodno pozorište u Beogradu, dok Drama poslednjih godina doživljava procvat u novim smelim produkcijama, Balet ostaje u najvećoj meri na nivou prevaziđenih formi i stilova, te gubi kontakt sa mladom publikom.

Foto: Iz monografije *Forum za novi ples*

Moj prvi susret sa produkcijom Foruma za novi ples, u to vreme kao baletskog kritičara, dogodio se u Beogradskom dramskom pozorištu na izvođenju predstave *Jezik zidova* Gaja Vajcmana i Roni Haver. Bila sam u nedoumici, da li je moguće da gledamo članice Baleta

Prostor za revoluciju
Foto: Nenad Šugić

Srpskog narodnog pozorišta, a ne neku stranu trupu. To je bio pokazatelj šta se može postići u kratkom vremenskom periodu sa klasično školovanim igračima, kada postoje jasno usmerenje i novac za angažovanje eminentnih evropskih koreografa. To će se nešto kasnije pokazati i u radu Bitef dens kompanije, koja će svoj zamajac doživeti sarađujući, pored domaćih koreografa, upravo sa Vajcmanom, ali i sa Edvardom Klugom i Jasmin Vardimon. Takođe, to je pokazatelj da se vrhunski projekti savremenog plesnog stila ne mogu producirati *ad hok*, već igrači moraju imati redovan trening i redovan pozorišni angažman. Drugim rečima, stabilno i redovno finansiranje.

Plesna scena u Srbiji se nažalost svodi samo na Beograd i Novi Sad. Naime, opstanak te umetničke grane ozbiljno je doveden u pitanje, jer za razliku od drugih, ova važna umetnička praksa nikada u Srbiji nije institucionalizovana. Umetnička igra obuhvata nekoliko oblasti – klasičan balet, koji čine dva ansambla, Beogradski i Novosadski, mjuzikl kao žanr zastupa baletski ansambl Pozorišta na Terazijama, dok narodna igra ima svoje uporište u profesionalnom ansamblu "Kolo". Svi ovi ansambli finansiraju su redovno iz budžeta, dok je oblast savremenog plesnog stvaralaštva prepuštena sama sebi, odnosno godišnjim konkursima Ministarstva kulture, gradskim konkursima i sponzorima. Dakle, bez stabilnog finansiranja, bez svoje scene, bez igrača redovno angažovanih ugovorima. Bitef dens kompanija, koja iduće godine obeležava deset godina od osnivanja, dočekaće taj jubilej sa trideset realizovanih plesnih produkcija i dvadeset osam nagrada koje su dobili igrači, koreografi ili predstave u celini. Ipak, i pored ovakvih uspeha, pored gostovanja na svim relevantnim festivalima u regionu, ali i Švedskoj, Poljskoj, Japanu... ova trupa nema stalno angažovane igrače već ih angažuje po projektu, ne obezbeđujući im tako nikakvu sigurnost, pa je odliv igrača u inostranstvo izuzetno veliki. Do mere da potpuno ugrožava ovu profesiju. Sa druge strane, edukacija u oblasti plesa je na zavidnom nivou, o čemu upravo svedoče podaci da igrači koji završe Baletsku školu "Lujo Davičo" igraju u brojnim prestižnim ansamblima u svetu. Baletsko i igračko obrazovanje je veoma skupo, u srednjoj školi igračke klase čini svega šest učenika kojima predaje veliki broj pedagoga, što nas dovodi u paradoksalan položaj da plaćamo elitno obrazovanje i šaljemo naše igrače bogatim zemljama poput Holandije i Nemačke, dok naša plesna scena tavori.

Sa druge strane, kada su u pitanju koreografi, nezavisna scena se takođe suočava sa odlivom autora. Zato je potrebno preduzeti korake da se situacija unapredi, a rešenje je svakako u formiranju Plesnog centra, koji bi bio platforma za rad, kako plesnih trupa tako i samostalnih autora. Tu je naravno i problem nepostojanja državnog visokog obrazovanja u ovoj oblasti. Posle dugo vremena, bar jednom velikom problemu vezanom za igračku profesiju nazire se rešenje, a reč je o prekvalifikaciji baletskih igrača, odnosno finansiranju njihovog rada i nakon što se završi aktivna igračka karijera. Time se oslobađa značajan broj radnih mesta za mlade igrače koji nose klasičan baletski repertoar, a trenutno ne mogu da dobiju zaposlenje.

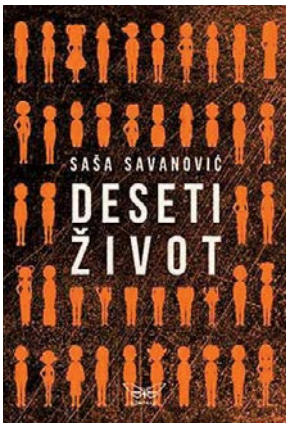
Produkcije Foruma za novi ples se nažalost više ne izvode, te je promocija monografije bila dobra prilika da se skrene pažnja na olako gašenje i zaboravljanje nekih značajnih umetničkih i producentskih pomaka i inicijativa. Takođe, ona je alarm i poziv mladim učesnicima plesne scene u Novom Sadu da nastave ovaj projekat, pod ovim ili nekim drugim imenom, u instituciji ili van nje. Jer, koliko god to delovalo sizifovski, na njima leži odgovornost da ono što je učinjeno na planu savremenih izvođačkih praksi ne padne u zaborav, već da nastavi svoj razvoj. Ostvariti ovu ideju nije lako, ali Forum je dokaz da nije nemoguće. ¶

JELENA KAJGO

Avala ponovo pada?

Prvenac mlade Saše Savanović osvežavajuće je i obećavajuće otkriće, duboko uronjeno u "vajb" današnjeg Beograda, "zabavnog" lovišta predatorskog kapitalizma

Odmah smo se ubacile u neke priče. Nametljivo smo se smejale i podvriskivale, pomalo đuskale i pušile iako pušenje nije bilo dozvoljeno. Tu smo se i združile s nekim strancima, odlično se provode i baš im je drago što su večeras došli. Naravno, svi su kreativni i tu su da prikažu svoju i nauče o tuđoj kreativnosti. Gradom su bili naročito oduševljeni: naša beda ih je očaravala! Ipak očekivali su malo više egzotike, uzbuđenja. "Zaboravi na evropsko vreme..." pevali su. Prvi utisci: u grad su se slili u potocima, željni autohtonog, gladni neobičnosti, nenormalnosti, ružnoće, razmileli su se po ulicama, stanovima, klubovima, željni nečeg sirovog, stvarnog, od mesa, međutim u tom smislu nisu doživeli ništa do blaži fijasko. Za utehu ovo iskustvo je barem bilo jeftino – jeftina hrana, jeftini ljudi, jeftina zabava, jeftino piće i droga. Sve u svemu, bili su zadovoljni.

Čini se da savremena srpska proza, bar onaj njen najpropulzivniji i najuzbudljiviji deo, lakše hvata "vajb" današnjeg Berlina, Beča ili Londona nego, recimo, Beograda. Je li to zato što su mnogi od najboljih i najperspektivnijih u privremenoj ili trajnoj emigraciji, ili zato što je nekako "lakše" ukačiti duh vremena i mesta *tamo negde*, gde se gleda širom otvorenim i utiske upijajućim okom stranca, i gde imigrantske sudbine, same po sebi živopisne i (melo)dramske, nude preobilje literarnih mogućnosti? Kako god, čini se da Beograd uporno ostaje *podzastupljen* tamo gde bi ga trebalo biti najviše... A nova vremena i okolnosti vapiju za novim proznim izričajem, jer ovo odavno nisu varljivo idilična vremena iz *Grlom u jagode*, ni postnovotalasne osamdesete, ni mračne i pogibeljne devedesete, ovo je jedan novi svet koji zahteva nove poglede i nove postupke; na filmu se toga gdegde i nađe, pa i u pozorištu, i na televiziji (*Jutro će promeniti sve*?), ali u romanu... Tek se u poslednje vreme i tu nešto menja.

Saša Savanović (rođena u Novom Sadu 1986.) u debitantskom romanu *Deseti život* (Kontrast izdavaštvo) locira svoju protagonistkinju u grotlo današnjeg Beograda stisnutog, pa razmazanog, između patrijarhalno-malovaroške baze na kojoj je nikao, starograđanskog i socijalističkog moderniteta koji danas opstaju kao kulise na kojima počiva, "teškog nasleđa novije prošlosti", i agresivnog periferijskog kapitalizma u nasrtljivoj ekspanziji; ova potonja pošast guta ama baš sve jer je večito gladna i voli svaku vrstu hrane, uključujući sve navedeno u prethodnoj rečenici, ali uključujući – o, i te kako! – i sasvim up-to-date "životne stilove" urbanog hipsterskog sloja, za koji je globalni kapitalizam osmislio celu paletu proizvoda i usluga iz žanra "nonkonformističkog" "društveno (ekološki, rodno etc.) osvešćenog" i dakako "antikapitalističkog" potrošačkog asortimana. Ona radi u nevladinoj organizaciji, pomalo, zapravo sve više, joj se gadi i taj posao i svet koji se oko njega vrti, i taj jezik i ti rituali; na drugoj strani, teško da bi je neki drugačiji izbor zadovoljio, jer su dosegljive alternative još gore, čak i sasvim nezamislive. Tavoreći na labilnoj granici između mladosti i prve sredovečnosti, između lelujavosti ranog životnog doba u kojem ne samo da nemaš odgovore na većinu važnih pitanja o sebi i svetu (mada ti se nikada kao tada ne čini da ih sve znaš!) nego to niko od tebe ni ne očekuje, i postepenog odustajanja od romantične zablude kako ćeš u svetu izdubiti neku rupu za sebe kakvu niko još pre tebe nije pronašao, te posledičnog "utemeljivanja" u egzistencijalne modele koji će te po svoj prilici poklopiti za ostatak života, pa – šta izvučeš, izvukao si. Gotovo pa dnevnička/noćnička forma poslovnih sudara i lomova, noćnih lutanja u potrazi za prihvatljivo kvalitetnim zaboravom i nestabilne ljubavne priče-pornice sa izvesnim Vinsentom, koji jeste i nije tu i jeste i nije stvaran, tmurne socproze porodičnog okvira za odrastanje, istovremeno je i odlično postavljen i potom vrlo zadovoljavajuće ispunjen okvir za portretiranje mesta (Beograda, Srbije, Balkana, Evrope...) i epohe, do granice uopštavajuće pretencioznosti ali vrlo retko preko nje. Drugim rečima, Saša Savanović piše roman koji je posve i na sasvim literarno opravdan i uverljiv način duboko uronjen u vreme i mesto, što ga pak ne čini ni na koji pogrešan način trivijalnim i "dnevnim"; naprotiv, čitajući ga, nametala mi se jedna paralela koja je, okej, možda i preterana, ali ne bih je ni odbacio bez temeljitijeg odvagivanja: da u ovom prvencu i u njegovoj protagonistkinji ima nečega, mnogo čega, od onog daha svežine i od one suverene uronjenosti u mesto i čas kakvi su krasili danas već kanonski prvenac Biljane Jovanović *Pada Avala*, a koji do dan-danas više i bolje govori o stanju duhova, ljudi i mesta sedamdesetih nego što bi to ikada moglo govoriti bilo šta što nije književnost, proza, ona od najprobranije sorte.

Jezik ovog romana, slojevitost, slikovitost, stilistička minucioznost bez napornog "cifranja" i diskurzivna energija koja s lakoćom trpi i inkorporira i lirske i ironijske ekskurze i još mnogo toga, te generalno izražajno bogatstvo, daleko pretežu nad sitnijim nedostacima, poput nepotrebnog povremenog zapadanja u nerazgovetnost ili izvesnih viškova koje je dodatni rad mogao da "ispegla". Dakle, sasvim ekstraordinaran debi koji nipošto ne bi trebalo propustiti, malo li je za jedan (književni) život? Za ostalih devet, videćemo. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Crvene godine Klanja

kraljpetarprvi.rs

***Kralj Petar I*, iznenađujuće vešto realizovan spektakl koji pruža (pa makar i samo u domaćim/regionalnim okvirima) vanserijsko bioskopsko iskustvo**

Znatno pre nego što je i pala prva klapa, projekat za film *Čarape kralja Petra* izazvao je kontroverzu. Razlozi za to bili su višestruki i uglavnom nefilmske prirode. Pozornost je pre svega izazvalo svrstavanje glumca/producenta Lazara Ristovskog uz vladajuću političku opciju i njegova otvorena podrška istoj koja se, da čaršiji i esnafu stvar bude zanimljivija, manje-više podudarila sa dobijanjem državnih sredstava. Projekat je u međuvremenu zadesilo nekoliko suštinskih izmena: scenario je prerađen (Milovanu Vitezoviću su se kao scenaristi pridružili Vladimir Ćosić i Petar Ristovski) i naslov promenjen u *Kralj Petar I*, dok se umesto prvobitno najavljenog Lazara Ristovskog režije latio njegov sin Petar... Sve to je ukazivalo da je u pitanju problematičan projekat od koga ne treba previše očekivati. Srećom po srpski film i porodicu Ristovski, te pesimistične prognoze nisu se ostvarile. Iako ne bez mana, *Kralj Petar I* je kvalitetan dugometražni debi mladog reditelja, iznenađujuće vešto realizovan spektakl koji pruža (pa makar i samo u domaćim/regionalnim okvirima) vanserijsko bioskopsko iskustvo.

Kralj Petar I je ostvarenje koje se bavi stradanjem i junaštvom srpskog naroda za vreme Prvog svetskog rata, te prelaskom vojske i civila preko Albanije koji i danas, nakon više od sto godina, izaziva mešavinu jeze i divljenja. Ove prelomne istorijske okolnosti date su iz vizure pet nosećih likova. Pre svih tu je Petar Karađorđević (suzdržani i efektni Lazar Ristovski), stari kralj bogatog životnog iskustva koji je, iako vidno narušenog zdravlja, spreman da se stavi u službu svog naroda. Zatim, Momčilo Gavrić (nadahnuto ga glumi dečak Ivan Vujić), osmogodišnjak kome su austrougarski vojnici iz hrvatske Vražje divizije poubijali čitavu porodicu i koji se pridružuje srpskoj vojsci postavši najmlađi podoficir u Prvom svetskom ratu. Gavrić se sprijateljuje sa artiljercima Marinkom Spasojevićem (debitant Milan Kolak) i Životom (Radovan Vujović, u svojoj do sada ubedljivo najupečatljivijoj filmskoj ulozi), pa tako priča paralelno prati sudbine kralja i trojice vojnika. Lik koji povezuje ova dva narativna kraka je Makrena Spasojević (Danica Ristovski), Marinkova majka, koja zavetuje kralja da pronađe njenog sina i uruči mu čarape koje je lično isplela, a koje je zaboravio da ponese kada je krenuo u vojsku.

Mešajući istoriju i fikciju, *Kralj Petar I* nudi dramaturški veoma jednostavnu priču, sa scenarističkim rešenjima koja često prvoloptaški, a zarad dramaturškog efekta, prekrajaju pojedine istorijske fakte (pravi Gavrić i Spasojević se, recimo, nisu poznavali, dok su u filmu nerazdvojni), i/ili ostavljaju utisak nezaokruženosti – na primer, uvođenje likova koji kasnije neobjašnjivo nestaju iz priče, verovatno je posledica toga što je kad i film nastajala i televizijska serija. Ako se tome doda da praćenje radnje zahteva određena predznanja koja većina gledalaca ne poseduje (pre svega se valja upoznati sa biografijom naslovnog junaka, uključujući i njegov prevodilački rad »

koji ovde predstavlja važno dramaturško čvorište), neumitno dolazimo do konstatacije da je scenario najslabiji aspekt filmske inkarnacije ovog projekta, a da li će neke od tih manjkavosti biti korigovane u seriji – ostaje da se vidi.

Srećom, režija Petra Ristovskog je izuzetno nadahnuta: njegov rad sa glumcima je vidno pažljiv, baš kao i osećanje za filmski tempo i ritam. *Kralj Petar I* poseduje epski zamah i produkcijsku kompetentnost koji se danas ne sreću u srpskom filmu, a koji u sećanje prizivaju čuvena ostvarenja Žike Mitrovića i Veljka Bulajića. Taj zamah i produkcijska ambicioznost, ta iznenađujuća vizuelna raskoš, ključno doprinose da konačni utisak bude pozitivan. Scene bitaka su uzbudljive i otrežnjujuće krvave, dinamično režirane i vešto koreografisane, višestruko efektnije u odnosu na ono ponuđeno u *Zaspanki za vojnike*, prvoprikazanom ovogodišnjem srpskom filmu na temu Prvog svetskog rata. Doprinos direktora fotografije Dušana Joksimovića je u tom kontekstu neprocenjiv. Joksimovićevi kadrovi su poput oživljenih slika Paje Jovanovića: puni detalja i sugestivni, pažljivo osvetljeni i nadograđeni brižljivo realizovanim kompjuterskim efektima. Gledaocima je obećan spektakl, i spektakl ih je i dočekao na velikom platnu: ta pažljivo građena vizuelna sugestivnost (kojoj svakako doprinose scenografija Aljoše Spajića i kostimi Borisa Čakširana) predstavlja pravi podvig, i teško je pojmljivo da je postignuta u okvirima srpske kinematografije.

Sam kraj će nesumnjivo podeliti gledaoce zato što se ne uklapa u pobednički srpski narativ o Velikom ratu, ali ga je moguće doživeti i kao veoma hrabru i ispravnu odluku da se u tim poslednjim kadrovima izbegne romantizovanje čemera i sublimira sav užas i stradanje. Katarze nema i ne treba da bude. "Crvene godine Klanja", da se podsetimo te moćne sintagme Dušana Vasiljeva, u poslednjim minutima *Kralja Petra I* dobijaju sasvim odgovarajući epitaf i svoj filmski ekvivalent. ¶

ĐORĐE BAJIĆ

Pozorište

O smeni generacija

Još od vremena kada su kritike pisali Hristić i Stamenković, stavljanje akcenta na dramski tekst u pozorišnoj kritici smatra se neprihvatljivim. Ali, ovog puta ćemo prekršiti to nepisano pravilo zbog predstava *Moćni rendžeri ne plaču* Srpskog narodnog pozorišta (Novi Sad) i *Stvaranje čoveka* Ateljea 212 (Beograd) koje povezuje Tijana Grumić, predstavnica nove generacije dramskih pisaca. Osim ova dva komada, pomenimo i *Kepler* Pozorišta "Bora Stanković" (Vranje) koji je bio u selekciji ovogodišnjeg Sterijinog pozorja.

Šta nam novo donosi Tijana Grumić? Kao prvo, ona je reprezent generacije rođene nakon Dejtonskog sporazuma. Za njih je Jugoslavija pluskvamperfekt te ih pitanja tipa "ko (nam) je kriv što naše zemlje više nema?" uopšte ne tangiraju, a neki za generaciju 45+ važni istorijski datumi (NATO bombardovanje, demonstracije, ubistvo premijera, 5. oktobar) postoje u magli važnijih ličnih doživljaja i događaja. Kao slika takvog odnosa prema nedavnoj istoriji, u njenoj drami *Moćni rendžeri ne plaču* saznajemo o ubistvu premijera tako što je zbog toga prekinut jedan za glavnu junakinju vrlo neprijatan čas. Rat na jugoslovenskim prostorima u *Stvaranju čoveka* Tijana Grumić opisuje ovom rečenicom: "Moji su došli iz Jugoslavije. Čini se da tamo rat nikada nije ni prestajao."

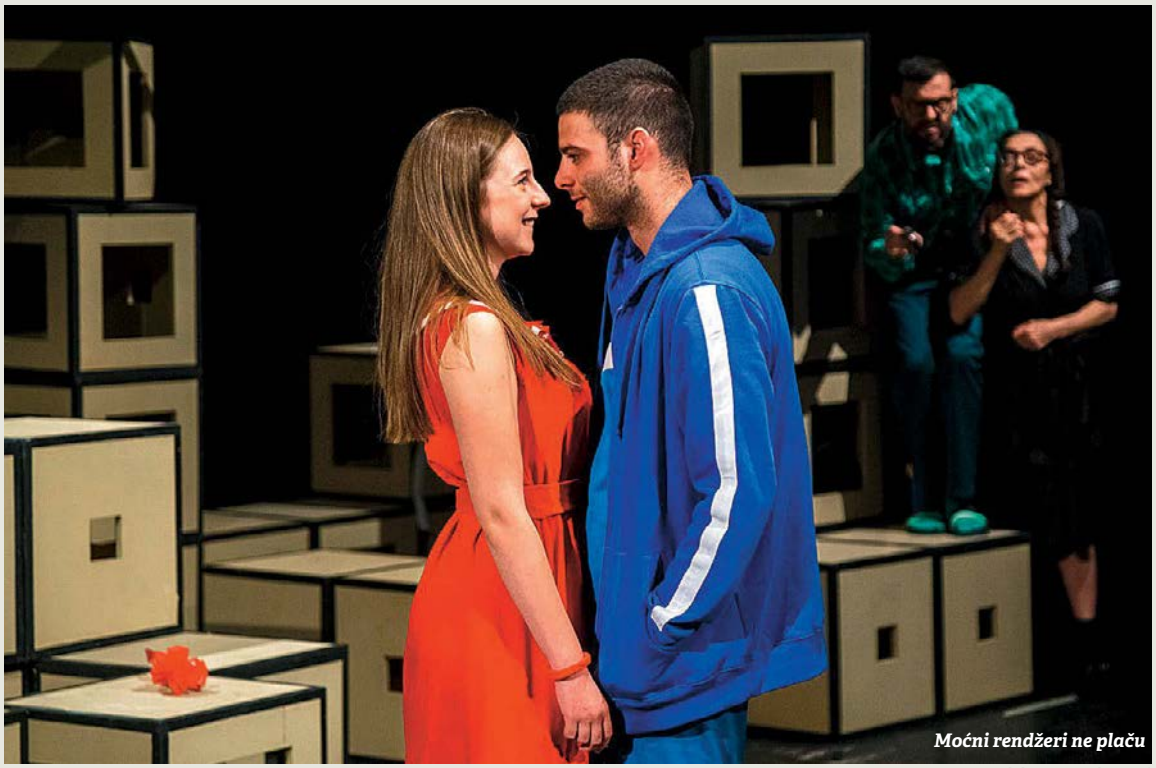
U tekstovima tri njene pomenute drame, politika je nešto što se dešava negde drugde, a junaci samo žive njene posledice. Tako je čak i u *Stvaranju čoveka*, komadu koji za neposredni početni motiv ima migrantsku krizu na Bliskom istoku. Glavni junaci drame su dva brata koji su bežeći pred ratnim dejstvima u svom gradu pokušali da se spasu tako što su kupili dva ronilačka odela s namerom da prerone na bezbedno. Jedan brat se spasao, a drugi se udavio i postao inspiracija za moderno umetničko delo o stradanju emigranata. Međutim, u komadu nećete saznati koji je to rat, ko je protiv koga i kakav je autorkin stav o tome. Nećete, jer ova generacija ima jak osećaj da se istina ne može saznati, da je sve relativno i promenljivo i da čak i samo izražavanje stava kroz umetnost u zapadnom svetu nije ništa drugo nego cinično građenje sopstvenog značaja na tuđoj nesreći. Umesto politike, važno je, na primer, more. Motiv mora se pojavljuje u sva tri njena koma-

Ono što je nama bilo važno, gledano kroz naočari mladih koje reprezentuje Tijana Grumić, više nije važno

Stvaranje čoveka

Foto: Boško Đorđević

Moćni rendžeri ne plaču

Foto: Aleksa Ramadanović

da i to kao želja i čežnja (možda) srećnog deteta. U *Stvaranju čoveka* spisateljica piše: "Rođen sam jednog sunčanog dana kada je vazduh mirisao na jasmin. Imao sam srećno detinjstvo i uvek sam voleo more." Pored mora važna je i porodica. Ali to je neka defektna, raspala porodica (u *Kepleru* i *Moćnim rendžerima*... mama je umrla) u kojoj odrasli nisu dobri u svojim roditeljskim ulogama, a deca ih i takve vole pa čak i razumeju. Tu porodicu pogađa smrt, ali ta smrt je na neki način tek deo života. Nema ništa od onog potuljenog gneva koji je provejavao kroz *Porodične priče* Biljane Srbljanović ili *Paviljone* Milene Marković. Ono što je nama bilo važno, gledano kroz naočari generacije koju reprezentuje Tijana Grumić, više nije važno. To je jedan od sigurnih dokaza da je na našoj pozorišnoj i spisateljskoj sceni došlo do smene generacije. Ali šta je njima važno?

Važno im je da imaju punu svest o tome da žive u svetu u kome principi postmoderne nisu više nov umetnički pravac već deo svakodnevice – zato je legitimno da svako ima svoju istinu, te da oni nisu u obavezi da se sa scene izjašnjavaju o bilo čemu što im nije važno.

Važno je da znaju da dolaze u teatar u kome su reditelji prethodne generacije svoju reputaciju izgradili na dekonstrukciji dramskog teksta. Zato je u dramama Tijane Grumić dramski tekst već dekonstruisan. Priča je sasvim nejasna, motivacija problematična, likovi bledi. Ostao je samo tekst napisan da bude izgovoren, a taj ogoljeni tekst polako klizi ka pesmi. Ima tako mnogo poetičnog u dramama Tijane Grumić: "Na vrhu zgrade stojimo ja / Moj ružni pas, / koji u stvari nije moj, / I moj bicikl, / Koji isto tako nije moj, / I ja počinjem da plačem. / I plačem tako mnogo i tako dugo / da je sve oko nas voda, / mnogo vode, / kojoj se ne nazire kraj." To je kraj komada *Moćni rendžeri ne plaču*. Zanimljivo je da reditelji kada se suoče sa ovakvim tekstom imaju mnogo više skrupula prema tekstu nego kada, na primer, postavljaju Steriju ili Nušića. Pažljivo ga i senzibilno slede nastojeći da u krhotinama nađu scensku radnju. A možda je stvar u tome da tekstove Tijane Grumić režiraju rediteljke njene generacije. *Stvaranje čoveka* u Ateljeu 212 režirala je Ivona Šijaković, a *Moćni rendžeri ne plaču* u SNP-u režirala je Tijana Vasić. Odavno na srpskim pozorišnim scenama nismo videli toliki rediteljski respekt prema tekstu. Uskoro se, valjda, možemo nadati da će se i glumci lakše snalaziti sa ovakvim tekstovima, pa ipak treba istaći i pohvaliti nemali trud Miloša Rušitovića, Ivana Mihailovića, Ivone Šijaković, Ivana Jevtovića, Slavena Došla, Radomira Nikolića i Nikole Zečevića da na scenu donesu tekst *Stvaranje čoveka*. Isto se može reći i za Miu Simonović, Nebojšu Savića, Aleksandra Pleskonjića i Vukašina Randelovića koji igraju u *Moćnim rendžerima*. Treba naći nov način kako govoriti novu dramsku poeziju. Iskreno, teško je ovde pristupiti poznatim glumačkim alatima, te stoga drame Tijane Grumić i dalje bolje "zvuče" kada se čitaju u osami nego na sceni. Ipak, na sreću Tijane, pa i svih nas, njeni tekstovi su našli svoj put do scena srpskih teatara. Valjda se možemo nadati da će i ona sama naći svoje mesto u srpskom društvu, ostati ovde i nastaviti da piše, i tako malo razbiti našu (onih od 45+) stereotipnu predstavu o Srbiji kao zemlji odakle odlaze najbolji da svoje mesto nađu negde tamo daleko. ¶

MARINA MILIVOJEVIĆ MAĐAREV

Francuska: Četvrti čin "žutih prsluka"

SOCIJALNA POBUNA

Protesti "žutih prsluka" iznedrili su dva ključna pitanja oko kojih se lome koplja: kupovna snaga niže i srednje klase i poreska pravda. Emanuel Makron, uzdizan kao predsednik nade, nadalje će vladati kao predsednik dugoročne krize kojoj je teško videti kraj

PROTESTI U PARIZU: Zahtev za socijalnom pravdom
Foto: AP

Početak četvrtog čina protesta "žutih prsluka" počeo je u subotu 8. decembra na pariskoj stanici Sen Lazar na koju su različite grupe veselo pristizale iz predgrađa, šaleći se, pevajući i uzvikujući parolu jeseni "*Macron demission*". Pedesetogodišnji muzičar iz mesta Melun (Sena-Marna) Žan-Filip priča reporteru "Imanitea" da su ljudi dugo bili tihi i da konačno pokazuju svoje nezadovoljstvo, ali i nadu i radost, te da se to "ne može suzbiti represijom", da će "dugo trajati" i da je to "lep trenutak u životu naše zemlje".

S tvrdnjom da su do sada ljudi u Francuskoj bili tihi ne slaže se činjenica da su, na primer, za 36 dana od aprila do juna železničari bili u rotirajućem štrajku 27 dana, ali je uprkos haosu koji je zbog toga nastajao predsednik Emanuel Makron progurao zakon o reformi železnica.

Tokom leta, i francuski penzioneri su izašli na ulice da protestuju, a glavnih devet sindikata i penzionerska udruženja su pozvali na opštu mobilizaciju protiv vladinih mera koje ih osiromašuju. Opet je prošao Makronov zakon. Makron je lako izlazio na kraj sa marševima i štrajkovima.

PITANJE OD 15.000 EVRA

Kritikovali su ga kao apsolutistu, kao Jupitera, kao nekoga ko hoće da postane kralj, ali za samo tri nedelje dospeo je u situaciju da prođe kao Marija Antoaneta. Toj promeni je doprinela pobuna "periferne Francuske" bez lidera, koja je najpre ignorisana, a onda sa najvišeg mesta i uz orkestarsku pratnju prikazivana kao rušilačka. Izveštači zapažaju da decenijama francuska vlast nije pokazivala takvu odlučnost i silu protiv pokreta koji je paralisao zemlju, uz preventivna hapšenja i dramatične najave da u Pariz dolaze i neki koji bi da pljačkaju i ubijaju. Publicitet je dobijala i "tamna strana revolucije".

Pred najavljene demonstracije u subotu 8. decembra policija je na različitim kontrolnim punktovima oduzimala svaki predmet za koji bi posumnjala da može biti "alatka" demonstranata, kugle, praćke, palice, različite stvari uključujući i naočare za zaštitu od suzavca, i predočavala ih javnosti.

Iv Ruso, 64-godišnji zvaničnik u policijskoj prefekturi u mestu Le Pij an Vele, malom gradu u Gornjoj Loari na oko 400 kilometara južno od Pariza, pričao je za nemački magazin "Špigel" kako se u večernjim satima 1. decembra 150 "gnusnih ljudi" probilo do prefekture, razbilo prozore teškim kamenjem, bacalo Molotovljeve koktele, traktorom dovezlo gume i zapalilo ih pa je plamen zahvatio kancelarije, a demonstranti vikali: "Ispeći ćemo vas kao piliće!" Sve vreme su puštali glasnu tehno muziku. Kada su policajci pokušali da ih suzbiju, demonstranti su ih posuli zapaljivim acetonom.

"Ekspres" je objavio da su na prethodnim demonstracijama sami demonstranti predali policiji jednog narkomana u žutom prsluku pod optužbom da je u podrumu jedne robne kuće (koju su demonstranti valjda "rekvirirali") navodno prinudio na felacio jednu 23-godišnju učesnicu u demonstracijama.

U celoj Francuskoj su u "strašnu subotu" 8. decembra uhapšene 1723 osobe, od toga samo u Parizu 1082, od kojih je 900 zadržano u pritvoru.

"Liberasion" izveštava da je od početka pobune 17. novembra policija uhapsila 4523 osobe, a u pritvoru zadržala 4099. Francuski ministar pravde Nikol Belube je tvrdio da je reč o preventivnim hapšenjima potencijalnih nasilnika, a advokat Anri Lekler je objašnjavao da je teško dokazati da je onaj ko je pošao da protestuje imao nameru da vrši nasilje. "Žuti prsluci" su često hapšeni po članu 222-14-2 Krivičnog zakona koji predviđa sankcije za osobu koja svesno učestvuje u grupi koja se priprema za vršenje nasilja. Za učešće u takvoj grupi je predviđena kazna od 15.000 evra ili godinu dana zatvora.

Makronu se između ostalih u osudi nasilja demonstranata pridružio i "novi filozof" Paskal Brukner, koji se ranije istakao kao zagovornik tzv. humanističkih intervencija od Jugoslavije do Libije, a koji je sada izjavio da svako ko počini nasilje "nije više žrtva, već varvarin". Drugi "novi filozof" Bernar Anri Levi izjavljuje da kada vidi da marširaju fašisti, podržava Makrona.

Na drugoj strani Žan-Lik Melanšon na vest o 1700 uhapšenih referiše na

1789. godinu citirajući Maksimilijana Robespjera i poznati član 35 Deklaracije u ljudskim pravima iz 1793. koji govori o tome da kada vlada krši prava građana, pobuna je za narod i za svaki deo naroda najsvetije pravo i dužnost.

8000 POLICAJACA NA 10.000 DEMONSTRANATA

Posle dramatičnih najava da se očekuje neki francuski Armagedon, u Parizu se u subotu 8. decembra okupilo oko 10.000 demonstranata u žutom, a dočekalo ih je 8000 policajaca sa 12 oklopnih vozila za probijanje barikada, konjicom, vodenim topovima. U celoj Francuskoj je mobilisano 89.000 policajaca, a u demonstracijama u celoj Francuskoj je navodno uzelo učešće oko 130.000 ljudi.

"Soar" izveštava da je sa 8000 policajaca Pariz izgledao kao grad pod opsadom. Izlozi su bili prekriveni drvenim panoima. Iznad Avenije Kleber neprestano je kružio helikopter.

Belgijski "Temps" opisuje kako se "koncert sirena" kod stanice Sen Lazar odvijao bez prekida. Muzeji Luvr, Orsej i drugi su bili zatvoreni, a Marsovo polje sa za posetioce zatvorenom Ajfelovom kulom i Trokadero su bili pusti. "Mond" opisuje kako je jedna grupa išla mirno i nasumično alejom Mara prema ulicama koje je blokirala policija na pristupima Jelisejskim poljima, pa je jedan čovek u tridesetim pitao: "Nema nikoga u Parizu?", a drugi odgovorio: "Ne, ovde je siromašna periferna Francuska."

Policija je u Parizu nastojala da demonstrante razbije na manje grupe. Bilo je manje barikada nego prethodne subote, ali je zato, sudeći po medijskim izveštajima, bilo više štete nego tokom prethodnih demonstracija, jer su se poprišta bitaka raširila od Bastilje i stanice Sen Lazar, preko Trga Republike do Trijumfalne kapije.

"Njujork tajms" izveštava da je toga dana bilo više demonstranata protiv klimatskih promena nego "žutih prsluka". Poenta bi trebalo da bude u tome da su to dve grupe s protivurečnim zahtevima, s obzirom na to da je okidač za pokret "žutih prsluka" bio Makronov "eko porez" na gorivo. Izgleda, ipak, da "žuti prsluci" nisu protiv ekologije, nego protiv bogataša i njihovog predsednika Makrona. Na Trgu Republike te dve grupe su se izmešale u zajedničkom protestu, pa je i na njih na kraju policija bacila suzavac.

Demonstracije su bile mirne u Marseju, Nici i Nantu, ali sukobi su izbili u Bordou i Tuluzu gde su demonstranti zapalili barikade, izveštava "Njujork tajms". U Belgiji je 450 ljudi uhapšeno. Opsedali su evropske kancelarije.

SOCIJALNA PRAVDA

Podrška javnosti pokretu "žutih prsluka" u Francuskoj je ostala na visokom nivou (oko 66 odsto) uprkos osudama nasilja i upozorenja ministra finansija da su štete zbog otežavanja prometa, trgovine i uništavanja od 17. novembra dostigle sumu od milijardu evra. Taj pokret, nevelik po brojnosti, ostaje na površini po svoj prilici zato što su na vrh liste zahteva izbila dva ključna pitanja: kupovna snagu niže i srednje klase i poreska pravda.

Među opozicionim političarima najoštriji je bio Žan-Lik Melanšon, koji je pozvao da se "revolucija građana" nastavi sve dok se ne postigne pravedna raspodela. Ekonomska opservatorija "Žan Žores", nazvana po socijaldemokratskom lideru od pre Prvog svetskog rata, konstatuje da su mere koje su preduzete u 2018. godini degradirale kupovnu moć radničke klase, zaposlenih, nezaposlenih, penzionera, državnih službenika. Ogromni transferi koje je od maja 2017. inicirala vlada išli su u korist manjine poreskih obveznika, onih jedan odsto najbogatijih (350.000 domaćinstava).

Od finansijske krize 2008. prosečna kupovna moć 20 miliona domaćinstava »

opala je u proseku za skoro 500 evra, dok se pojačavala percepcija pogoršanja nejednakosti. Prihodi od kapitala su, prema toj računici, oporezovani najviše sa 30 odsto, u poređenju sa 55 odsto poreza na prihode od rada. Poreske olakšice na vlasništvo i na kapitalne prihode koje su stupile na snagu 1. januara 2018. godine, koštaće državni budžet 4,5 milijardi evra godišnje, a 22,5 milijardi evra u toku petogodišnjeg perioda.

Po nalazima Ekonomske opservatorije Fondacije "Žan Žores", Makronova reforma ne ispunjava cilj – ne stimuliše investicije i neizbežno povećava nejednakost.

SATERAN U ĆOŠAK: Emanuel Makron
Foto: AP

PONUDA OD STO EVRA

U govoru naciji koji je dugo iščekivan, a kome je prethodio njegov razgovor sa predstavnicima sindikata, poslodavaca i političkih partija, predsednik Emanuel Makron nije pristao na ukidanje poreskih olakšica za bogate. Tvrdio je da bi to oslabilo Francusku. Rekao je, doduše, da će se boriti za to da velike kompanije plaćaju porez u Francuskoj, što je bio jedan od zahteva "žutih prsluka" uz tvrdnje da poreska evazija u Francuskoj iznosi čak 80 milijardi evra.

Nižim slojevima je obećao utešne nagrade. Obećao je da će minimalne plate u 2019. biti povećane za 100 evra, mada je ministar za rad nekoliko sati pre toga tvrdio da je to nemoguće. U Francuskoj je bruto minimalna plata 1498 evra, a po odbitku poreza 1160 evra. Od januara 2018. blago je povećana. Minimalnu platu prima 1.498.000 zaposlenih od ukupno 28.200.000, od kojih 21.850.000 radi puno radno vreme.

Makron je obećao i poreske olakšice za one čija je penzija manja od 2000 evra, najavio da će ubeđivati privatne kompanije da isplate novogodišnje premije koje neće biti oporezovane, itd.

"Mond" izračunava da će nove Makronove mere, zajedno sa zamrzavanjem povećanja cena benzina, koštati oko 10 milijardi evra.

S bankarske tačke gledišta nekonsolidovana Francuska mogla bi zbog toga da ima problem. Nakon što je Makron objavio svoje mere, cena francuskog zaduživanja je porasla. Nivo francuskog duga iznosi 98 odsto BDP-a, a Makron je proglasio da mu je cilj da nivo zaduženosti smanji na 60 odsto. Rojters prenosi procene da će deficit francuskog budžeta u 2019. iznositi 3,5 odsto, što komplikuje rasprave u evrozoni i pruža izgovor i drugim zemljama da povećaju svoj deficit. Među njima je i Italija, čiji je nacrt budžeta Evropska komisija ranije odbila i tražila da se italijanski deficit smanji sa 2,4 da 1,8 odsto BDP-a.

NEPRAVEDNO DRUŠTVO

Makron, koga su često kritikovali da služi interesima bogatih, samo je delimično ublažio raniju nameru da trošak konsolidacije prebaci na niže slojeve. Odbio je da vrati na snagu takozvani "porez na bogatstvo" koji su plaćala francuska domaćinstva na imovinu od preko 1,3 miliona evra. Levičarski čelnik stranke "Nepokorna Francuska" Žan-Lik Melanšon nazvao je Makrona "predsednikom bogataša".

Makron je krivio svoje prethodnike zbog lošeg stanja u Francuskoj. Rekao je da se već 40 godina uvećava socijalni jaz koji podstiče društvene napetosti. "To je bilo nemoguće popraviti u poslednjih nekoliko godina", pravdao se, ali nije mogao da preskoči okvire zadate tehnokratske igre čiji je eksponent.

Na pitanje nemačkog nedeljnika "Špigel" gde su koreni sadašnjeg francuskog protesta, studentski lider iz 1968. Danijel Kon-Bendit, koji sada podržava Makrona, kaže da je u Francuskoj nešto krenulo naopako u poslednjih 30 do 40 godina. Još je Žak Širak 1995. u toku predizborne kampanje govorio o tome da je došlo do rascepa u sredini društva. Makron je to takođe govorio u predizbornoj kampanji, a taj rascep još nije razrešen. Kon-Bendit kaže da to nije samo francuski fenomen, jer se isto to videlo tokom izbora Donalda Trampa u SAD, a slično izgleda i u Nemačkoj.

Na pitanje da li je njegov projekat propao, Kon-Bendit vraća film na završetak generalnog štrajka u maju '68, kada su sindikati, zaposleni i vlada pregovarali na okruglom stolu u Parizu – sindikati su tada tražili da razlika između najsiromašnijih i najbogatijih bude u srazmeri 1:5, a predstavnici države da bude 1:8. Danas je razlika u srazmeri jedan prema više hiljada. "Živimo u nepravednom društvu", kaže pomirljivo nekadašnji "crveni Deni".

Sudeći po prvim reakcijama, Makronovi božićni pokloni "žutim prslucima" nisu ublažili socijalno nezadovoljstvo koje je uzdrmalo Francusku. Teško da će njegovo pozivanje na jedinstvo, neodređeno priznavanje grešaka i literarni izlivi osećanja prema onima koji ne mogu dočekati kraj meseca, popraviti njegov rejting. Po poslednjim merenjima, pao je na 18 odsto podrške. On može računati na to da je ustavni položaj francuskog predsednika izuzetno jak, a mandat dug. Ipak, ostaje izvesno da će on, koji je uzdizan kao predsednik nade, nadalje vladati kao predsednik dugoročne krize kojoj je teško videti ishod i kraj. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

NOVA ERA CDU: Anegret Kramp-Karenbauer
Fotografije: AP Photo

Pobeda Angele Merkel

Izbor Anegret Kramp-Karenbauer za naslednicu Angele Merkel na čelu nemačkih demohrišćana u šali se naziva "matrijarhatom", a može da se tumači i kao opredeljenje "poslednje velike stranke Evrope" za kontinuitet, umesto za konzervativnu revoluciju. Ali, ta bitka još nije gotova

Za "Vreme" iz Bona

Akronim kao njen zaštitni znak je bio ideja njenog portparola iz Sarske oblasti, malene pokrajine na zapadu u kojoj se Anegret Kramp-Karenbauer politički uzdigla. Nerviralo ju je što u vreme njene udaje žena nije mogla da zadrži svoje prezime, pa je rešila da mu pridoda suprugovo. Ime i dvostruko prezime sa četiri R muči čak i Nemce, navikle na jezičke vratolomije. Tako je 2009. žena kabastog imena pristupila Tviteru kao AKK.

Kada se u petak (7. decembar) sajamskom halom u Hamburgu iz stotina grla zaorilo "Ej-Kej-Kej", stotine drugih delegata Hrišćansko-demokratske unije (CDU) stropoštali su se u nevericu. AKK je upravo tesno porazila njihovog miljenika Fridriha Merca. Bilo je 517 prema 482 u drugom krugu. Poraženom taboru je trebao čitav minut da se opasulji, a onda ipak ustane i aplauzom pozdravi Anegret Kramp-Karenbauer, osmog vođu CDU-a u posleratnoj istoriji.

Na podijumu je stajala žena jasnih crta lica uokvirenog kratkom kosom za koju će tabloid "Bild" kasnije javiti da je sveže farbana u "espreso-braon" i to kod omiljenog frizera u rodnoj varoši Pitlingenu. Frizura je koštala 139 evra, sitni luksuz žene koja inače igra na kartu skromnosti. U strukiranom žaketu, suknji do kolena i na štiklama, kao da je već i izgledom poručivala – ja nisam mini-Merkel.

Više od osamnaest godina nakon što je došla na čelo partije i šest sedmica nakon odluke da se povuče, Angela Merkel je dobila naslednicu. I to baš onu koju je htela, ženu koju je početkom godine izvukla iz fotelje pokrajinske premijerke i dovela u Berlin da bude generalna sekretarka partije. Tako je počelo možda poslednje remek-delo kancelarke Merkel – satarana uza zid kritikama unutar partije, ona je prepustila vrh CDU-a, ali pod svojim uslovima. I obezbedila se da barem još neko vreme ostane kancelarka. »

GUBITNIK: Fridrih Merc

Uspela je tamo gde su mnogi svetski velikani politike omanuli, piše "Vašington post": "Miroljubiv transfer moći na naslednicu svog izbora, ženu koja će verovatno odbraniti njeno nasleđe."

POKUŠAJ OSVETE

Svetska štampa Angeli Merkel pripisuje mitsku ulogu. Zađevice na nemačkoj političkoj sceni ne mogu da naruže sliku koju je pre tri godine na naslovnici doneo magazin "Tajm": "Kancelarka slobodnog sveta".

Ali ovde se uopšte nije radilo o tome. Gunđanje protiv – pre svega izbegličke – politike kancelarke poklapa se sa jačanjem desničarske Alternative za Nemačku i, uopšte, usitnjavanjem partijske scene. Nema te računice kojom bi moglo da se izračuna koliko je potonuće demohrišćana posledica ove ili one odluke Merkelove, a koliko cajtgajsta, rastakanja tradicionalnih partija svuda u Evropi.

Ipak, CDU je bio rešen da pojede svoju šeficu u pokušaju da sačuva epitet "narodne partije", poslednje koja je sposobna da se obrati svim delovima društva i ostvaruje izborne rezultate od preko 30, pa i 40 odsto. Merkelova je predugo u političkom biznisu, mnogo je rivala već sažvakala i ispljunula. Znala je da će doći po nju kad joj se približi penzija, da će se osvetnici probuditi kad postane ranjiva.

Recimo, Volfgang Šojble, predsednik Bundestaga i doskora ministar finansija, kojeg su američke diplomate u jednoj depeši nazvale "jarosnim starcem". On je kratko vodio CDU posle pada Helmuta Kola da bi ga 2000, usred afere sa partijskim donacijama, sa vrha počistila baš Angela Merkel. Dve godine kasnije, žena iz istočne Nemačke najurila je i Fridriha Merca sa mesta šefa poslaničkog kluba i sama ga preuzela.

Merc se povukao iz politike i stekao basnoslovno bogatstvo učešćem u upravnim i nadzornim odborima desetina korporacija. Šojble pak, večito namrgođen u invalidskim kolicima, ostao je do kraja vojnik stranke. Dvojica konzervativaca su sve vreme ostali prijatelji. Kako se ovih dana saznaje iz jednog dokumentarca, još od 2015. planiraju "konzervativnu revoluciju" – hladnu osvetu Angeli Merkel. Šojble je prestar i kandidat je morao biti Merc.

Umerena Anegret Kramp-Karenbauer, po tonu i staloženosti slična kancelarki, bila je adut kojim je trebalo sprečiti vraćanje stranke udesno, "devedesete godine u aspiku", kako je to nazvao levičarski "Tagescajtung". Nezaustavljivo je delovalo oduševljenje koje je zarazno samouvereni vatreni govornik Merc izazvao svojim ulaskom u trku za predsedavajućeg CDU-a. Sa svakim danom su bujali vlažni snovi desnog krila stranke bliskog krupnijem kapitalu o vremenu u kojem će jedan od njih voditi CDU, a ubrzo i Vladu.

APLAUZ OD DEVET MINUTA

U javnosti je CDU naglašavao svoju naprasnu demokratizaciju: nakon decenija u kojima su predsednici stranke birani aklamacijom, naslednica Angele Merkel je izabrana u otvorenoj trci. To je CDU donekle oporavilo u anketama te ponovo uživa tridesetak odsto podrške – ipak manje nego na saveznim izborima prošle godine i mnogo manje nego što misle da vrede.

Zakulisna kampanja pred stranački kongres u Hamburgu bila je nemilosrdna. Delegati koje šalju lokalni odbori, njih 1001, od stranačke baze dobijaju instrukciju kako da glasaju. Ali Nemačka nije SAD, ovde delegati ipak mogu da zaokruže koga hoće. Uostalom, glasanje je tajno. Mercov tabor je imao predvidive argumente: AKK nije ništa drugo nego "mala Merkel", simbol statusa kvo, vesnik daljeg osipanja birača.

Naravno da je kancelarka to predvidela. Upadljivo se trudila da eksplicitno ne podrži AKK, za razliku od Šojblea koji je javno podržao Merca. Za svoj poslednji govor sa čela stranke, samo par sati pre glasanja, Merkelova je ipak sačuvala otrovne strelice. Govorila je o potrebi da se ne gleda u prošlost, o snazi kompromisa, o tome da su pokrajinski izbori u Sarskoj oblasti prošle godine podsetili da CDU može da pobeđuje.

Nije se moglo prečuti neizrečeno – kancelarka je zapravo poručila svima na koje još ima uticaja da izaberu AKK. Onda je bilo i suza. "Činilo mi je veliku radost, bila mi je čast", rekla je Merkelova na kraju svoje ere u stranci. Aplauz je trajao devet minuta.

KUVANJE MERCA

Par sati ranije stranka se okupila na ekumenskoj misi i boljim novinarima nije promaklo da je Merkelova sela na drvenu klupu baš pored Jensa Špana, njenog ministra zdravlja. Špan se takođe kandidovao, mada je bilo jasno da nema šanse. Važio je za oštrog kritičara Merkelove, mlad, deklarisani gej, čvrsto konzervativan – zapravo, po stavovima bliži Mercu. Ali šuškalo se da je kivan što je Merc uleteo u trku niotkud i uništio njegove šanse. Navodno je Špan posle prvog kruga – u kojem je ispao sa 157 glasova – slao SMS poruke "svojima" da u drugom krugu podrže AKK. To je učinilo njih 67.

Možda je to o Španovoj promeni tabora samo glasina. Možda i suluda teorija kakvih je pun konzervativni "Bild", glasilo u kojem vlada vidno razočaranje što njihov favorit Merc nije pobedio. Sva su pera nemačke štampe primetila da je Merc na kongresu održao slab govor, da je čitao sa papira, što nije njegov običaj, da je zapinjao, da su mu graške znoja oblivale lice. Jedino je "Bild" izašao sa teorijom da je režija kongresa namerno okrenula reflektore tako da "kuva" Fridriha Merca.

Na kraju je Merc skuvan. Falilo mu je

samo osamnaest glasova. Jednodušna je ocena da je napravio previše kikseva. Dok su AKK i Špan ispričali priču o stranci i sebi u njoj, Merc je "držao govor kao da nije kandidat za šefa stranke, nego da je već savezni kancelar: međunarodno stanje, analiza, zaključci", piše konzervativni "Velt".

Premda ima dva aviona i zarađuje preko milion evra godišnje, tokom kampanje je sebe ubrojao u "višu srednju klasu". Kao šef nadzornog odbora investicionog giganta Blekrok, Merc je najavio da hoće da oslobodi deoničare poreza. Odbijao je upozorenja da nadobudnost stvara otpor, da ga dobar deo javnosti drži za beskrupuloznog čoveka koji je unovčio političke veze. Preko svega toga je doveo u pitanje ustavom zagarantovano pravo na azil što je mejnstrim štampi bilo previše: da li on to hoće da zaustavi Alternativu za Nemačku tako što će postati kao oni?

NISAM MALA MERKEL

AKK je znala da deluje prijemčivije običnom čoveku. To su joj pokazale i ankete prema kojima je daleko najbolje stajala kako među simpatizerima CDU-a tako i među građanima. Ali delegati na kongresu nisu obični ljudi. Mnogi od njih su lokalni funkcioneri ili poslanici, deo političke kaste sa službenim automobilima koja podržava promene samo ako ih ne koštaju privilegija. To je bila pol-pozicija za Anegret Kramp-Karenbauer: sa njom na čelu sve bi moglo da ostane isto, a da ipak bude malo drugačije.

"Temeljna pitanja se moraju raspraviti u stranci. Toga je u prošlosti bilo premalo", rekla je u pokušaju da se razlikuje od svoje mentorke Angele Merkel. "To što je CDU narodna partija ne znači da treba da bude politička prodavnica mešovite robe koja za svakog ima neobaveznu ponudu. Nama treba novi narativ, moramo da diskutujemo i odlučimo šta danas znači biti konzervativan, hrišćanski socijalan i liberalan. Moramo da imamo jasniji profil."

Šta je taj njen "jasniji profil"? AKK dosta polaže na *law and order*, to vuče iz vremena kada je u Sarskoj bila ministarka unutrašnjih poslova, prva žena na toj poziciji u Nemačkoj. Deportovala bi kriminalce među azilantima čak i u Siriju. Kada se posmatraju tri smernice koje definišu CDU, AKK je konzervativnija i više "hrišćanka" od Merkelove – za razliku od nje, AKK je katolikinja sa troje dece, pa je samim tim i nešto manje liberalna. Ona i danas naglašava da joj nije pravo što su legalizovani gej-brakovi, ali da nema nameru da ih ukida.

"Ironično, zemlja je pod vođstvom najmoćnije konzervativke u eri posle ujedinjenja postala duboko, nepovratno progresivna", piše "Njujork tajms" i zaključuje: "Nemački konzervativci, koliko god da se obnove, neće moći da pobegnu od liberalizma, sekularizacije i globalizacije. (...) Umesto toga, radiće na nijansama: može brak za sve, ali istopolni partneri ne mogu da usvajaju decu. Nema povratka obaveznom služenju vojske, ali će civilna služba biti obavezna. 'Da' migraciji i azilu načelno, ali oštrija pravila za migrante koji čine krivična dela."

RASKOL U STRANCI

AKK se upustila u poduhvat sa neizvesnim ishodom – da ujedini partiju. Nekoliko viđenih demohrišćana je već napustilo stranku psujući svoje kolege da nisu imale petlje za "sveži zrak" (a to je za njih Fridrih Merc) već su odlučili da CDU dalje tavori u centru i dopušta da je zdesna kruni Alternativa za Nemačku, a sleva sve jači Zeleni. U vrhu stranke "više nema jakih zagovornika konkurentnosti kao nosećeg stuba slobodarskog ekonomskog poretka", žali se i konzervativni "Frankfurter algemajne cajtung".

Gubitnik Merc je jedva procedio poziv svima da podrže novu šeficu, ali šta zapravo misli pokazao je odbijanjem da postane potpredsednik ili makar da uđe u Predsedništvo stranke.

Desnom krilu je AKK već prinela žrtvu tako što je za generalnog sekretara odabrala Paula Cimjaka (33), lidera stranačke omladine. Cimjak je bio u dubokoj opoziciji politici Angele Merkel, naklonjeniji Mercu i Španu. Poneki konzervativni delegat sada optužuje tog mladića za "izdaju". Premda je bio jedini kandidat za mesto genseka, potvrđen je sa samo šezdesetak odsto glasova.

Uzbudljivi dani čekaju nemačke demohrišćane, dani koje bi da prebrode čuvajući status "poslednje velike stranke Evrope", kako sami sebe hvale. Nisu isključene intrige i rovarenja, neizvesno je hoće li se Merc vratiti dobro plaćenim poslovima ili će raditi na rušenju AKK. Ima novina koje nisu mogle da odole prvoloptaškoj asocijaciji na popularnu Netfliksovu seriju pa su pisale o *House of CDU*.

Redovni parlamentarni izbori trebalo bi da budu 2021, ali malo ko veruje da će poluraspadnute socijaldemokrate, mlađi partner u vladajućoj koaliciji, izdržati do kraja. Kad god da AKK krene na kancelarsku poziciju – nije isključeno da to u dogovoru sa Merkelovom bude i pre redovnih izbora – javiće se pritajeni mužjaci da joj to ospore. Vrebaće je ako doživi debakl na evropskim izborima na proleće ili pokrajinskim na istoku zemlje na jesen.

Izvesno je da šefica CDU-a mora biti satkana od štofa da postane kancelarka. Ako nije, jednako je izvesno da će morati da se povuče sa čela stranke.

Potez dve dame u žaketima – jedne koja je i dalje najmoćnija žena sveta i druge koja će to možda postati – bio je igra na sve ili ništa. Merkelova je sklanjajući se sa funkcije u stranci stavila na kocku i kancelarsko mesto. AKK je unapred rekla da će, ako izgubi, smesta okončati političku karijeru. *All in*, pokeraškim rečnikom. I dobile su sve na stolu. Sada samo treba da se paze šibicarskih fazona. ¶

NEMANJA RUJEVIĆ

U slavu krstaških mu

CILJ NEOFAŠISTIČKIH HODOČASNIKA: "Dolina palih" pedeset kilometara od Madrida
Foto: wikipedia/godot

Odluka Vlade Španije da se iz "Doline palih" ekshumiraju posmrtni ostaci generalisima Franka probudila je stare strasti i podsetila na to koliko je zemlja i dalje nepomirljivo podeljena po pitanju "Vođe Španije po milosti božijoj"

U periodu neposredno nakon Frankove smrti poznatom kao "Španska tranzicija", špansko društvo je pokazalo dovoljno zrelosti prepoznavši da se tadašnja društvena tenzija mogla lako transformisati u već viđeni oružani sukob i da bezbednost zemlje ničim nije zagarantovana. Španija u to vreme nije bila članica ni NATO-a, ni Evropske zajednice, te je na neki način bila prepuštena sama sebi. Mira radi je postignut prećutni dogovor prema kome nijedna strana nije zadirala u bolnu prošlost druge. To je omogućilo da se zemlja okrene budućnosti i vrati u klub modernih demokratskih društava iz koga je bila isključena četiri decenije. Stare rane gurnute su pod tepih.

Zbog toga su više od četiri decenije nakon smrti diktatora podele u španskom društvu ponovo uočljive. Mnogi se nadaju da bi ekshumacija Franka iz "Doline palih", koja bi trebalo da bude realizovana do kraja godine, konačno mogla da stavi tačku na jednu od najbolnijih stranica španske savremene istorije. Brojne španske organizacije zalažu se da se u sklopu navedene mere izmeste i grobovi ustaških poglavara Ante Pavelića i Vjekoslava "Maksa" Luburića, koji su nakon bekstva iz Jugoslavije utočište pronašli u Frankovoj Španiji.

DVE ŠPANIJE

Podele u Španiji posebno su došle do izražaja nakon nezapamćene pobede desnog bloka na lokalnim izborima održanim u Andaluziji 2. decembra ove godine, kada je stranka ekstremne desnice Voks sa 10,9 odsto glasova postala neophodna

čenika

karika za formiranje desno orijentisane lokalne vlade. Andaluzija je sa 8,4 miliona stanovnika najnaseljenija španska autonomna pokrajina i do ovih izbora je bila tradicionalno uporište socijalista. Prema poslednjim istraživanjima, Voks bi na narednim izborima mogao da uđe i u parlament Španije, što bi bio presedan nakon demokratizacije zemlje.

Iako podela na progresivnu i konzervativnu Španiju vuče korene iz 19. veka, današnja ideološka razmimoilaženja su direktna posledica podela nastalih neposredno pre i za vreme Španskog građanskog rata (1936–1939). Nezadovoljstvo španskog konzervativnog sektora, posebno prisutno u vojnim, verskim i određenim omladinskim krugovima fasciniranim nadolazećim fašizmom u Italiji i nacizmom u Nemačkoj, svoj puni oblik dobilo je 18. jula 1936. godine. Tada je grupa generala španske vojske predvođena generalom Fransiskom Frankom sinhronizovanim akcijama pokušala da izvede državni udar ne bi li "sprečila da Španija padne u ruke marksista". Puč nije uspeo i sukob je prerastao u građanski rat.

Frankovim saveznicima, na prvom mestu Hitleru i Musoliniju, pružila se prilika da na španskom poligonu testiraju svoju vojsku pružajući dragocenu pomoć pobunjenicima. Najveći broj evropskih država, među kojima i Kraljevina Jugoslavija, nemo je posmatrao španski sukob krijući se iza Pakta o nemešanju koji je ratu pridavao status "unutrašnjeg pitanja Španije".

Za vreme Drugog svetskog rata, dok je još izgledalo da Hitler može da pobedi, Franko je u sklopu Plave divizije kao podršku nemačkoj vojsci poslao preko četrdeset hiljada Španaca na Sovjetski front. Nakon pobede saveznika sledi potpuna međunarodna izolacija Španije, a taj Frankov potez tumačio se više kao njegov doprinos borbi protiv komunizma, a manje kao podrška Hitleru.

Danas jedna od madridskih ulica nosi ime Palih boraca Plave divizije i jedan je od mnogih frankističkih simbola koji opstaju, a sa kojima španska demokratija nije uspela da se obračuna.

Najpoznatiji među tim simbolima je

ČOVEK KOME SE NEKI JOŠ UVEK DIVE: Fransisko Franko

"Dolina palih", u kojoj Franko počiva od 23. novembra 1975. godine. Ne postoje dokazi da je Frankova želja bila da ga sahrane baš tu. Tu odluku je donela tadašnja vlade Španije, a ratifikovao ju je kralj Huan Karlos I.

SPOMENIK FRANKIZMU

Monumentalnog, sablasnog i hladnog izgleda, ovaj faraonski projekat udaljen pedesetak kilometara od Madrida ne ostavlja ravnodušnim nijednog posetioca, ma kog ideološkog predznaka bio. Usečena 250 metara u brdo na kome dominira 150 metara visok i 46 metara širok krst, "Dolina palih" predstavlja mauzolej koga čine benediktinski samostan i masovna grobnica sagrađeni po nalogu diktatora Fransiska Franka. Ovaj megalomanski projekat, na koji je diktator bio ponosan i čija izgradnja je trajala osamnaest godina, započet je 1940, neposredno po završetku Španskog građanskog rata, a zvanično otvoren 1. aprila 1959. godine na dvadesetu godišnjicu pobede Frankovih pučista. Prvobitna zamisao je bila da služi kao spomenik i grobnica "palim za otadžbinu u časnom krstaškom pohodu".

U dekretu koji je Franko potpisao pred početak izgradnje mauzoleja između ostalog stoji: "Značaj našeg krstaškog pohoda... ne može biti ovekovečen jednostavnim spomenicima koji krase gradove... Potrebno je da kamenje koje podignemo ima veličinu antičkih spomenika... kako bi buduće generacije sa divljenjem ukazivale poštovanje herojima i mučenicima krstaškog pohoda..."

Projekat vredan u današnjoj protivvrednosti oko 250 miliona evra započet je u trenutku kada je razorena Španija bolno osećala posledice silovitog građanskog rata u kome je život izgubilo oko pola miliona ljudi i dok su se stotine hiljada porodica širom zemlje u nemaštini borile za elementarnu egzistenciju, a Evropa i svet hrlili u rat. U njegovoj izgradnji je učestvovalo dvadesetak hiljada radnika od kojih su većina bili politički i ratni zarobljenici,

Brojne španske organizacije zalažu se da se izmeste i grobovi ustaških poglavara Ante Pavelića i Vjekoslava "Maksa" Luburića, koji su nakon bekstva iz Jugoslavije utočište pronašli u Frankovoj Španiji

Među velikanima tadašnje ideologije mesto u "Dolini palih" pronašao je i osnivač španske fašističke stranke Španska falanga Hose Antonio Primo de Rivera (1903–1936), koji je ubijen na samom početku rata i koga danas profašistički pokreti i partije slave kao velikomučenika. Njegov i Frankov grob zauzimaju centralno mesto u bazilici, na njima nikada ne fali svežeg cveća.

ZLOUPOTREBA MRTVIH

Neposredno pred otvaranje "Doline palih" prvobitna zamisao da služi kao grobnica samo poginulima na Frankovoj strani obogaćena je odlukom u katoličkom duhu "oprosta" da se na istom mestu pohrane i kosti palih u odbrani Republike. Ovim gestom režim je pokušao da pošalje poruku o nacionalnom pomirenju. »

SLIKA IZ ŠPANSKOG GRAĐANSKOG RATA: Leševi dece u Barseloni poginule posle napada nemačke i italijanske avijacije na republikanske položaje

Nisu retki istoričari u Španiji koji tvrde da se na ovaj korak tadašnja vlast odlučila usled odbijanja velikog broja porodica poginulih frankista da već sahranjena tela njihovih bližnjih budu ekshumirana i prebačena u "Dolinu palih". Nemajući kud, a usled neočekivanog viška prostora, vlast je odlučila da tamo sahrani i poginule republikance ne hajući pritom za saglasnost njihovih porodica.

Prema zvaničnim podacima u ovoj najvećoj masovnoj grobnici u Španiji sahranjeno je 33.847 ljudi poginulih u ratu, od kojih je 12.410 i dalje neidentifikovano.

U današnjoj demokratskoj Španiji, "Dolina palih" zadržala je približno istu formu i značenje koje je imala od samog početka: ona predstavlja svojevrsni spomenik frankizmu i mesto je hodočašća pristalica ekstremno desnih ideologija. Španija je jedina država članica Evropske unije koja na ovaj način daje legitimitet i odaje poštu jednom diktatorskom režimu, uzimajući od poreskih obveznika 1,8 miliona evra za godišnje održavanje mauzoleja.

Na ovu demokratsku anomaliju progresivni deo javnosti je u različitim periodima na tiši ili glasniji način skretao pažnju, nailazeći u periodima socijalističkih vlada na veće razumevanje. Među najglasnijima su svakako porodice poginulih republikanaca na silu sahranjenih u "Dolini palih" koje smatraju da posmrtni ostaci njihovih bližnjih ne treba da budu deo frankističkog projekta. Ujedinjene nacije su u više navrata apelovale da se ovo pitanje reši.

OBRAČUN SA PROŠLOŠĆU

Tek je, međutim, socijalistička vlada Hosea Luisa Rodrigesa Sapatera (2004–2011) napravila prvi konkretan korak sazvavši nezavisnu ekspertsku komisiju da dâ preporuku o budućnosti "Doline palih". Nakon petomesečnog rada i neposredno pred kraj Sapaterovog mandata, ekspertska komisija izdala je u novembru 2011. godine preporuku prema kojoj bi, između ostalog, posmrtni ostaci Fransiska Franka trebalo da budu ekshumirani i preneti "na mesto gde porodica smatra ili na mesto koje se smatra časnim i odgovarajućim", dok bi posmrtni ostaci Hosea Antonija Prima de Rivere trebalo da se izmeste iz centralnog dela bazilike i sahrane zajedno sa njegovim ostalim saborcima u okviru mauzoleja. Izveštaj insistira na potrebi da se celokupna simbolika "Doline palih" preinači kako bi postala spomenik posvećen svim žrtvama Španskog građanskog rata lišen svakog ideološkog i političkog određenja.

U tom smislu izmeštanje Franka iz "Doline palih" predstavlja *sine qua non*, kada se u obzir uzme da je on jedina osoba tamo sahranjena koja život nije izgubila u Španskom građanskom ratu.

Ne manje važan aspekt vlade Hosea Luisa Sapatera jeste usvajanje Zakona o istorijskom pamćenju (2007) koji je stvorio osnov za rešavanje ovog pitanja, a kojim je pokušala da u izvesnoj meri obešteti žrtve progona frankističkog režima. Pristupilo se uklanjanju javnih frankističkih simbola, imena ulica, trgova itd., a istovremeno su odobrena budžetska sredstva namenjena pronalaženju posmrtnih ostataka republikanaca poginulih u ratu i zakopanih u masovnim grobnicama širom Španije. Pretpostavlja se da u Španiji postoji preko dve hiljade masovnih grobnica od kojih je više od pola još uvek neotvoreno, što Španiju čini državom sa najvećim brojem masovnih grobnica u Evropi.

U doba vlade desnog centra Marijana Rahoja (2011–2018) slučaj "Doline palih" završava u fioci čekajući neka druga vremena. Prethodno odobreni fondovi za primenu Zakona o istorijskom pamćenju su ukinuti, a Vlada se odlučuje da "zarad stabilnosti u društvu ne zadire u bolne rane prošlosti".

PORODICA FRANKO UZVRAĆA UDARAC

Nakon neočekivanog raspleta događaja i izglasanog nepoverenja vladi Marijana Rahoja u junu 2018. godine, manjinsku vladu sa Pedrom Sanćezom na čelu formirala je socijalistička partija uz podršku stranke ekstremne levice PODEMOS i nacionalističkih stranaka. Pitanje "Doline palih" našlo se među prioritetnim temama nove vlade. Španski parlament potvrdio je 13. septembra dekret koji predviđa izmenu Zakona o istorijskom pamćenju sa 172 "za" i 164 "uzdržana" glasa (kao i dva glasa Narodne partije "protiv", za koje su kasnije izjavili da je greškom tako glasano), čime je ispunjena i poslednja formalnost kako bi se posmrtni ostaci Fransiska Franka izmestili iz "Doline palih", uz argumentaciju da će tu moći da se nađu jedino posmrtni ostaci poginulih u Španskom građanskom ratu i da će to biti mesto sećanja i odavanja počasti žrtvama sukoba.

Posmatrajući dinamičan i na trenutke konfuzan rasplet događaja koji je usledio nakon usvojenog dekreta, postavlja se pitanje da li je Vlada dobro sagledala moguće posledice, ili je pak htela da na brz i popularan način osvoji lake poene kod svojih glasača.

Sedmoro Frankovih unuka nisu ostali dužni Pedru Sanćezu i njegovoj vladi. Odlučno su se usprotivili najavljenim merama Vlade i ponudili za sebe prihvatljivu alternativu – da deda bude sahranjen u centralnoj madridskoj katedrali Almudeni, tik uz kraljevsku palatu sa čijeg je balkona držao zapaljive govore, a u kojoj porodica Franko raspolaže sa dva slobodna grobna mesta. Ovako pravno (ne)utemeljena alternativa za Vladu bi u najmanju ruku bila pogubna, ako se ima u vidu da bi time centar Madrida postao mesto okupljanja nostalgičara prema diktaturi i raznih profašističkih sektora, koji su se

do sada sastajali na podnošljivih pedeset kilometara od centra grada.

Pokušavajući da spas potraži u oblasti podeljenih nadležnosti, potpredsednica španske vlade Karmen Kalvo hitno se u Vatikanu sastala sa državnim sekretarom Pjetrom Parolinijem kako bi privolela Svetu stolicu da stavi veto na inicijativu porodice Franko. Odgovor Vatikana bio je jasan samo u tome da se neće suprotstaviti ekshumaciji Franka, dok o mestu daljeg počinka Fransiska Franka nije hteo da zauzme stav. Vlada je nakon toga ponovo posegla za Zakonom o istorijskom pamćenju koji zabranjuje bilo koju vrstu javnog isticanja i slavljenja frankizma, ne bi li sprečila da se posmrtni ostaci generalisima prenesu u katedralu Almudenu. Mada je ova odredba Zakona o istorijskom pamćenju do sada korišćena samo za uklanjanje frankističkih obeležja sa trgova, ulica i drugih javnih mesta, pravnici smatraju da bi mogla biti upotrebljena i za rešavanje ovog pitanja.

"DOLINA SE NE DIRA"

Na osnovu ispitivanja javnog mnjenja u anketi Sigma Dos – El Mundo, 40,9 odsto Španaca smatra potrebnim izmeštanje Frankovog groba iz "Doline palih", nasuprot 38,5 odsto onih koji se protive ovoj meri. Među ispitanim građanima 20,6 odsto nema nikakav stav prema ovom pitanju. Zanimljiv je, međutim, podatak prema istom istraživanju na osnovu koga samo 34,4 odsto Španaca smatra da je sada dobar trenutak da se ekshumacija realizuje, naspram 54,3 odsto ispitanika koji misle da nije trenutak za tako nešto.

Nisu retki ni protivnici diktature koji, međutim, smatraju da istoriju treba prihvatiti u njenom autentičnom stanju sa svetlim i mračnim stranama, te nisu veliki zagovornici promene trenutnog statusa "Doline palih".

Nakon Vladine najave u julu da se posmrtni ostaci Fransiska Franka izmeste i najzad formalno donete odluke u septembru ove godine, radikalni desničarski sektori organizovali su okupljanja ispred "Doline palih" pod sloganom "Dolina se ne dira". Predvođeni Frankovim praunukom Luisom Alfonsom de Burbonom, koga u određenim monarhističkim krugovima pristalice smatraju legitimnim prestolonaslednikom francuskog prestola pod imenom Luj XX, uzvikivane su fašističke parole uz ispruženu desnu ruku i pod španskom preustavnom zastavom (frankistička varijanta) koju je policija oduzimala okupljenima.

...Španče koji na svet dolaziš neka te Bog sačuva, jedna od dve Španije srce će ti zaleditи.

Antonio Maćado
(1875–1939)

Iz današnje perspektive jasno je da su period španske tranzicije i tadašnje specifične društvenopolitičke okolnosti zahtevale postignuti prećutni dogovor frankista i progresivnih snaga koji je od Španije napravio evropski rezervat fašističkih simbola. Pitanje je, međutim, da li je tako nešto kompatibilno sa današnjim vrednosnim sistemom konsolidovanih evropskih demokratija. ¶

MARKO FERNANDES

Nemačko-srpska razvojna saradnja

1,8 milijardi evra za 18 godina

Premijernim izvođenjem pozorišne predstave "Punoletstvo" i izložbom pod nazivom "Dela znače" u Skupštini grada Beograda svečano je obeleženo 18 godina nemačko-srpske razvojne saradnje, u okviru koje je Nemačka podržala Srbiju sa više od 1,8 milijardi evra. Od 2000. godine kroz različite programe u saradnji sa Vladom Republike Srbije, lokalnim institucijama, Nemačkom razvojnom organizacijom GIZ, Nemačkom razvojnom bankom KfW i brojnim partnerima, podržane su reforme i promene koje su usmerene na održiv ekonomski razvoj, životnu sredinu i unapređenje demokratskog građanskog društva i državne administracije.

"Nemačka i Srbija već 18 godina zajedno rade na poboljšanju životnih uslova ljudi u Srbiji. Svako ko živi u Srbiji sigurno je na ovaj ili onaj način već imao benefit od te saradnje: na primer, u snabdevanju električnom energijom, u vidu boljeg obrazovanja ili povećanja efikasnosti državne administracije. Želimo posebno da podstaknemo održiv rast i zapošljavanje. Nemačka savezna vlada je iz tog razloga za Srbiju i ove godine izdvojila sredstva u visini od oko 30 miliona evra, uglavnom za projekte za razvoj ruralne sredine i marginalizovane grupe društva, posebno romsku populaciju", izjavio je ambasador Nemačke u Srbiji Tomas Šib.

U okviru izložbe pod nazivom "Dela znače" prikazani su postojeći projekti koji se sprovode u Srbiji u različitim oblastima: podrška reformi javne uprave i javnih finansija, edukacija i inkluzija manjinskih grupa, zapošljavanje i informisanje migranata povratnika, reforma stručnog i srednjeg obrazovanja, podsticanje preduzetnika i razvoj malih i srednjih preduzeća u seoskim oblastima, energetska efikasnost i alternativni izvori energije poput biomase, briga o hidroelektranama, zaštita biodiverziteta, očuvanje vodnih resursa i okruženja od emisija iz termoelektrana, upravljanje otpadom i uspostavljanje što bolje regionalne saradnje.

Nenaplaćeni zdravstveni računi

Kakve efekte po zdravlje stanovnika imaju termoelektrane na ugalj i zbog čega je potreban prestanak upotrebe uglja

Zagađenje vazduha je važan ekološki faktor rizika po zdravlje stanovništva u Evropi. U nedavnoj analizi pod nazivom *Global Burden of Disease* Svetske zdravstvene organizacije (SZO), zagađenje vazduha je rangirano među najvažnijim faktorima rizika za hroničnе bolesti u Evropi. Više od 80 odsto urbanog stanovništva u EU je izloženo višim nivoima koncentracije finih čestica i prizemnog ozona od onih koje propisuje SZO. Suspendovane fine čestice (PM2.5) najveća su pretnja po zdravlje jer sićušne fine čestice mogu dospeti u krvotok kroz pluća. Ozon u nižim slojevima atmosfere je štetan po zdravlje, a nastaje interakcijom policikličnih aromatičnih ugljovodonika i azot-oksida pri sunčevoj svetlosti. Sagorevanje uglja dodatno pogoršava kvalitet vazduha u Evropi i balkanskim zemljama i uglavnom dolazi iz sektora transporta, industrijskih procesa, grejanja stanovništva i poljoprivrede.

Termoelektrane na ugalj, između ostalih izvora aerozagađenja, ispuštaju znatne količine finih čestica, sumpor-dioksida (SO_2) i azotnih oksida (NO_x), a ovi potonji indirektno doprinose stvaranju prizemnog ozona. Druge štetne supstance koje emituju dimnjaci termoelektrana na ugalj jesu teški metali, poput žive, ali i organski zagađivači poput dioksina i policikličnih aromatičnih ugljovodonika. Oni se ili udišu ili se unose indirektno putem vode i hrane.

UTICAJ TERMOELEKTRANA NA ZDRAVLJE

Zagađenje vazduha iz termoelektrana na ugalj doprinosi višim nivoima respiratornih i kardiovaskularnih bolesti, kao i smrtnosti stanovništva u Evropi, uz druge izvore aerozagađenja. Takođe, utiče na nervni i cerebrovaskularni sistem, utiče na reproduktivne kapacitete i zdravlje dece, te predstavlja značajan zdravstveni rizik po opštu populaciju i ostavlja akutne i hronične posledice po zdravlje. Zajednice u blizini termoelektrana na ugalj povremeno mogu da iskuse znatno veću izloženost određenim zagađivačima iz vazduha. Važno je da se naglasi da se značajan deo zagađenja vazduha transportuje na velike razdaljine i utiče na taj način na znatno širu populaciju, povećavajući nivoe zagađenja vazduha.

Najveći uticaj aerozagađenja je na respiratorni sistem. Oksidi azota, sumpordiosksid, fine čestice emituju se kroz dim od spaljivanja uglja (bilo iz termoelektrana ili iz domaćinstava) i mogu da uzrokuju ili pogoršaju različita respiratorna stanja. Izloženost prizemnom ozonu vodi ka akutnim problemima sa disanjem i pogoršava stanja poput astme i hronične opstruktivne bolesti pluća (HOBP). Duže izlaganje određenim nivoima finih čestica može dovesti do HOBP – grupe plućnih bolesti, uključujući hronični bronhitis i emfizem pluća, a koje karakterišu suženost disajnih puteva, kraći dah i kontinuirano smanjenje funkcije pluća. Fine čestice su povezane i sa povećanim nivoom mortaliteta kod raka pluća, a dodatno dijagnoza HOBP je i faktor rizika za mortalitet kod raka pluća.

Postoje dokazi za pozitivnu korelaciju između zagađenja vazduha i nivoa teških kardiovaskularnih bolesti, kao i sa smrću od ovih bolesti. Ova povezanost je najjasnija kod finih čestica. Različite studije pokazuju da kardiovaskularni mortalitet raste sa 12 na 14 odsto na svako uvećanje koncentrata finih čestica od 10 mikrograma. Izloženost finim česticama može izazvati infarkt srca, simptome ishemijske (koronarne) bolesti srca, šlog i srčane aritmije, i uzrokovati smrt. U periodu sa povećanim nivoom finih čestica u vazduhu zabeležen je povećan broj hospitalizacija zbog ovih stanja. Dugoročno izlaganje finim česticama povećava rizik za razvoj niza kardiovaskularnih oboljenja, uključujući hipertenziju i arterosklerozu.

Kada je reč o Srbiji, prema dostupnim podacima Nacionalnog instituta za javno zdravlje, godišnje 5200 ljudi oboli od raka pluća ili bronhija, a 4600 umre od njih. Maligni plućni i bronhijalni tumori su vodeći maligni uzroci u oboljenju (21,3 odsto) i smrti (31,3 odsto) među muškarcima u Srbiji. Doprinosni činioci iz životne sredine u celini imaju značajno mesto u oboljevanju i umiranju od ovih malignih bolesti.

U više zemalja jugoistočne Evrope (JIE) kvalitet vazduha je loš. U Makedoniji sa 87 mikrograma po metru kubnom (µg/m3) i Crnoj Gori sa 53 µg/m3 finih čestica kvalitet vazduha je među najlošijima u regionu. Izveštaj organizacije HEAL (*Health and Environment Alliance*) pod nazivom "Neplaćen zdravstveni račun – kako nas termoelektrane na Zapadnom Balkanu razboljevaju", daje procenu ekonomske cene za zdravstvo koju izaziva paljenje uglja u pet zemalja Zapadnog Balkana. Izveštaj se zasniva na emisijama termoelektrana na ugalj koje su prijavljene u okviru Direktive EU o velikim ložištima (*Large Combustion Plants Directive*), uz izračunavanje uticaja na zdravlje i povezanih troškova.

Zdravstveni problemi na Zapadnom Balkanu povezani sa upotrebom uglja su među najvećima u Evropi. Trenutno, pet zemalja Zapadnog Balkana ima 16 termoelektrana na ugalj kapaciteta 8,7 gigavata (GW). Ove termoelektrane generalno rade sa niskim ekološkim standardima, stvaraju visoke nivoe zagađujućih emisija i negativno utiču na zdravlje. U zemljama Zapadnog Balkana nalaze se termoelektrane koje su najveći emiteri sumpordioksida (SO_2) i PM čestica u celoj Evro-

KAKO UKINUTI UGALJ: Ugljenokop
Foto: *wikipedia.org*

pi. Analiza pokazuje da termoelektrane na ugalj u pet zemalja Zapadnog Balkana izazivaju 7181 prevremenu smrt godišnje u Evropi, što je prevedeno u troškove između 2,9 i 8,5 milijardi evra godišnje u štetama po zdravlje građana Evrope.

Zdravstveni stručnjaci su sve zabrinutiji zbog zagađenja vazduha i uloge korišćenja uglja, i širom sveta podižu svoj glas, zahtevajući različite akcije koje vode poboljšanju kvaliteta vazduha, između ostalog obustavu izgradnje novih termoelektrana na ugalj. Svetska asocijacija za javno zdravlje (*The World's Public Health Association*) nedavno se založila za brzo ukidanje upotrebe uglja, a zdravstveni stručnjaci su pozvali na prepoznavanje štetnog uticaja termoelektrana na ugalj, kao i da bi države prilikom pravljenja energetske strategije trebalo da obrate pažnju na zdravstvene efekte.

Zdravstvenim stručnjacima, pre svega onima koji se bave javnim zdravljem u Srbiji, kvalitet vazduha je veoma dugo u fokusu, ali postaje sve relevantniji sa novim okolnostima: planovima za izgradnju novih termoelektrana na ugalj i potrebom da se obezbede i osiguraju najmanje škodljivi izvori energije. Lekari u Srbiji takođe ističu štetan efekat zagađenja iz termoelektrana na ugalj i insistiraju da nacionalna energetska strategija mora da uzme u obzir zdravstvene aspekte, kako kratkoročne tako i dugoročne. Stručnjaci za javno zdravlje i drugi zdravstveni profesionalci mogu da imaju vitalnu ulogu, naročito na nacionalnom i lokalnom nivou, u postepenom prestanku korišćenja uglja. Uključivanje stručnjaka za javno zdravlje je važno da bi se neplaćeni zdravstveni račun uključio u buduće energetske odluke.

DAŠAK SVEŽEG VAZDUHA

Šta donosioci odluka treba da urade? Iz zdravstvene perspektive, izgradnja novih termoelektrana na ugalj bila bi suprotstavljena naporima da se suzbiju hronične bolesti; stvorila bi velike troškove za javno zdravlje i omogućila neprestane štetne emisije u narednim decenijama. Skriveni troškovi za zdravstvo zbog korišćenja uglja, kako u domaćinstvima tako i šire, nedostaju u debati o budućoj energetskoj slici Evrope. Ovi troškovi bi trebalo da budu uzeti u obzir u svim budućim odlukama o investicijama u energetiku.

Stoga, tvrdnje da domaći ugalj predstavlja jeftin izvor energije treba u najkraćem roku da budu revidirane. Zbog alarmantne potrebe da se uhvati u koštac sa klimatskim promenama i znatnih zdravstvenih rizika od zagađenja vazduha, izbacivanje uglja iz elektrana je opravdano iz zdravstvenih razloga, a prvi korak je da se u budućnosti ne grade nove termoelektrane na ugalj, kao i da se smanji korišćenje uglja za grejanje domaćinstava. Mnoge zemlje jugoistočne Evrope imaju ozbiljnih poteškoća da ispune standarde kvaliteta vazduha, a ipak, mnoge od ovih zemalja imaju projekte za izgradnju novih postrojenja koje pokreće ugalj. Umesto toga, prioriteti bi morali da budu investicije u energiju iz obnovljivih izvora i ušteda energije, i upravo je to potencijal koji bi obezbedio pozitivne zdravstvene efekte, kako kratkoročno tako i na dugi rok.

Donosioci odluka bi trebalo da: razviju i primene nacionalni plan za ukidanje uglja iz termoelektrana, uvedu najviše standarde za kontrolu zagađenja u postojećim termoelektranama, uključe zdravstveni sektor prilikom razvoja energetskih i klimatskih politika i pitanja, uzmu u obzir efekte po javno zdravlje prilikom razvoja energetske i klimatske strategije, da se u budućnosti ne planiraju nove termoelektrane, kao i da se smanji korišćenje uglja za grejanje domaćinstava. ¶

VLATKA MATKOVIĆ PULJIĆ I MARIJA JEVTIĆ

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
Stavovi izneti u članku ne predstavljaju nužno stavove Fondacije Hajnrih Bel.

Ne gubite vreme,

čitajte ono što je bitno.

Svakog dana.

KOMENTAR DANA
urednika i novinara
nedeljnika "Vreme"
samo na www.vreme.com

nedeljnik
VREME

ZORAN STANOJEVIĆ

Izveštaj sa fronta

Ekonomski rat Amerike i Kine ima prvog ratnog zarobljenika najvišeg ranga, finansijsku direktorku ujedno i ćerku osnivača kompanije Huavej. Malo je reći da je ta priča poput scenarija nekog lošeg filma s dobrim glumcima. Gde glavnu junakinju hapse na aerodromu u Kanadi u trenutku dok se predsednici Kine i SAD na drugom kraju sveta dogovaraju o primirju. I ne samo da su nju zadržali već i vest o njenom privođenju, od subote do četvrtka. Ne u Kini, nego (hej!) u Kanadi. Realno, nije realno.

Budući da su informacije o hapšenju šture, spekulanti su se baš razmahali. Potvrđeno je da je Kanada uhapsila Meng Vangžu po poternici SAD, navodno, zbog kršenja sankcija prema Iranu. Amerikanci tvrde da je kineska kompanija Iranu prodavala tehnologiju koja sadrži američke proizvode, a to je nešto što se ne sme tamo izvoziti ni posredno. Nije verovatno da je do hapšenja došlo, a da prethodno kineska kompanija nije barem upozorena na prekršaj. Mada bi se i tada moglo reći da je mera preterana budući da dovodi u pitanje kompletne ekonomske i političke odnose dve zemlje.

Sankcije za sankcije, ali to sa gospođom Meng nije bio razlog da Novi Zeland, Australija i neki operateri u Velikoj Britaniji najave da će iz svojih telekomunikacionih sistema izbaciti svu opremu Huaveja. A slična se mera priprema i u SAD. Tu su razlozi mnogo dublji i istinski ratni jer su Kinezi optuženi da proizvode opremu koja im omogućuje uvid u sav saobraćaj koji preko nje putuje, sve mejlove, poruke, razgovore. Pre dva meseca takve optužbe stizale su iz Epla i Amazona, na čijim su serverima pronađeni mikročipovi veličine zrna pirinča za koje se tvrdilo da nisu bili deo originalnog, američkog dizajna. Matične ploče izrađivane su u Kini, odakle su sve demantovali. Inače, serveri su korišćeni i u institucijama američke vlade, Pentagonu, CIA i tome slično.

Proletos su iz sličnih razloga SAD uvele sankcije kompaniji ZTE, drugom najvećem proizvođaču telekomunikacione opreme u Kini (posle Huaveja, koji je svetski i kineski lider). Sankcije su značile zabranu korišćenja američkih patenata i izvoza u SAD. Tih nekoliko meseci, do abolicije u julu, toliko je bilo bolno za kompaniju, da se sumnjalo da će preživeti. Ista sudbina sada se predviđa gigantu poput Huaveja, što objašnjava zašto su Kinezi za sada vrlo tihi u svom neizmernom gnevu. Zamislite da je u Pekingu uhapšen Bil Gejts zbog piraterije.

Problem nas, posmatrača, jeste u tome što ovaj tehnološki rat neće izaći na dobro. Amerika je i dalje lider na polju pronalazaka u IT industriji, ali ne može da funkcioniše bez kineske proizvodnje i intelektualnog potencijala. Nigde nije moguće pronaći toliko sposobnih inženjera i programera na jednom mestu i za kratko vreme kao u Kini, spremnih da obave svaki zadatak bez mnogo potpitanja. Ako ta saradnja stane, staće i ozbiljan razvoj, internet stvari, veštačka inteligencija, elektro-automobili za mase i sve one kul stvari kojima nas lože poslednjih godina. Prva na udaru je 5G mreža koja je (bila) viđena kao glavna stvar u 2019, nešto što će suštinski promeniti način na koji koristimo internet, samim tim i život.

Umesto toga, naredna godina mogla bi da bude "ratna", puna novih ograničenja za IT proizvode iz Kine, a bez prave zamene za njih. Sve će biti sporije i skuplje, a još ćemo morati da biramo stranu. ¶

PRODAJA & PRETPLATA – cene s novogodišnjim popustom

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4930 RSD	4675 RSD	93,50 EUR	144,50 EUR
12 meseci / 52 broja	9860 RSD	9350 RSD	178,50 EUR	276,25 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	23,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	30,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	37,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	50,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG. PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

Moja Amerika

I kao što Muta, posvećeni ljubitelj supsaharskih ritmova i visokih nubijskih anđela dugih vratova, nikada nije bio u Africi, Joca Del Arno Matić na Jamajci, do skora ni Aca Seltik u Irskoj, kao ni Cune Gojković u Meksiku, tako ni ja, nesrećnik, nisam još uvek bio u Americi.

A ta moja Amerika vam je ona mešavina mangupa i avanturista, religioznih fanatika, uboge irske sirotinje, Nemaca, Holanđana, Indijanaca i ko zna koga još, koja nipošto nije želela da joj kraljevi, pape, markizi i kojekakve upišanice princeze određuju sudbinu, pa su digli čitavu revoluciju da bi stekli pravo da sami sebi izaberu ko će da ih maltretira i globi. I tako i bi. Dobili su neke super ljude da ih vode, a uz njih i svoj fer šer budaletina i manijaka koji su velika sranja napravili. Ali ta im je sloboda donela i još mnogo više onih koji su

se protiv pomenutih budaletina krvavo borili i svakom svojom sitnom pobedom širili po malčice za sebe i za sve nas taj metafizički zabran u kome pristojan svet može živeti. I te su vam borbe bile oni ludo hrabri marševi doktora Kinga i moćni prkos Kasijusa Kleja i nebeska poezija Roberta Zimermana, Bernstin i Vudvord i ceo "Vašington post" kada su onom bolesniku Niksonu nanu naninu i Harvi Milk i Marija Galager neki dan, da bi sprečila da u vrhovni sud pošalju psihopatu i silovatelja, pričvrljila onog senatora u liftu, naredila mu da ne jede mnogo lajne, pa stisla petlju i njemu i celom svetu i svojoj šokiranoj majci pored TV-a prvi put priznala da je i sama žrtva nasilja. I ovaj ode i stvarno glasa protiv i tako bar na kratko odlože izbor degenerika. E, pa, Perikle i Džeferson su na to mislili, baš su na Mariju Galager, svršenu studentkinju Univerziteta Nortistern iz Ardslija, Njujork, mislili kada su izmislili tu strašnu demokratiju, grozomornu tlačiteljku, kojoj se ima stati kaljavom cokulom zavrat i okrenuti se svim blagodetima državnog socijalizma, tu demokratiju u kojoj makar jednom u milion slučajeva, makar na trenutak, pojedinac ličnom žrtvom i snagom argumenata može menjati stvari. Bez te demokratije ne može ni jednom, ni za trenutak.

Amerika su i poremećeni zlikovci koji su skoro istrebili bafala i satrli plemena iz beskonačnih treperećih prerija, mitskih imena Iana, Vala Vala, Ute, Šasta, Hjuron, Povhatan, Pajute, Meskvaki, Dalauer, Gošute, Čumaš, Čipeva, Arapajo. Amerika su i Ludi Konj i Bik koji Sedi, koji su onog naduvenog magarca Kastera tako isprašili da čak ni povjesna priča Broja Jedan o tom događaju nije preterana.

Moja Amerika su ti slobodni dunđeri, Džeferson i ekipa, koji su nekako mislili da je njima baš gotivno da budu takvi, slobodni, pa i srećni, što da ne, ali da nemaju ništa protiv da i drugi ljudi mogu da sami vide šta će sa svojim životom, pa su tu uvrnutu ideju u delo sproveli i guščijim perom na pergament stavili – *Samo po sebi je jasno da su svi ljudi rođeni jednaki i da su obdareni neotuđivim pravima među kojima su Život, Sloboda i potraga za Srećom. Ako ikada ijedan oblik vlade postane prepreka ostvarivanju ovih ciljeva, pravo je ljudi da je promene ili ukinu*. Osim Dučićevih besmrtnih stihova, ovo su najlepše reči koje je ikada i jedan političar stavio na papir, ali Dučić nije bio pravi političar, pa se to ne računa. I tako, još od doba Komandanta Marka i kompanjona mu Žalosne Sove, zahvaljujući mudrim glavama, ljudi imaju zakonom zagarantovano pravo da po volji tragaju za tom sitnom, plavookom i lakonogom snajčicom Srećom.

Moja Amerika vam je i taj malo iščukani kadilak koji me čeka na nekom parkingu u Njujorku da mi ga zavalja zalizani prodavac u dvorednom odelu za razumnih 2999, nije prešao ni dvesta hiljada, gospodine i ne pušta mu ulje na kardanu, keve mi moje Đulije i njenog mi oso buka, da nas odveze prvo do Čikaga, Ilinoj, na surovi džez ljute papričice u Green Mill Cocktail Lounge, pa kod Badija Gaja u njegov Legends na debelu porciju bluza i onda tako site i presite dalje niz taj najvažniji drum broj šeset šest, sve ostavljajući masni trag iz kardana za sobom, dijagonalno dole do drugog okeana da u njemu brčnemo nožice, dok sa radija u kolima Nil Jang i njegovi Ludi konji zaurlavaju da što šta u toj mojoj Americi i na celom ovom belom svetu kurcu ne valja, ali da mi ima da stisnemo petlju i da keep on rockin' in the free world, pa kako nam bude. ¶

NEBOJŠA BROĆIĆ

BUDNI UZ KNJIGU
NOĆ KNJIGE

Noć koju ste čekali!

Noć knjige!

14.12.2018.

17–24h

Popusti na **Lagunina** izdanja:

1 knjiga **25%**

2 knjige **30%**

3 knjige **35%**

4 i više knjiga **40%**

Gift program **20%**

Strana izdanja **20%**

Naslovi domaćih izdavača **20%**

Uz kupovinu mnogo iznenađenja!

Popusti važe i na www.delfi.rs i www.laguna.rs

PRVIH 20 GODINA

Laguna

Laguna RADIO 93,7

DELFI KNJIŽARE

DELFI SKVER

Eurobank Srbija

NAVEDENI POPUSTI SE NE MOGU KOMBINOVATI SA DRUGIM POPUSTIMA I AKCIJAMA.

Kompletan spisak knjižara u kojima se održava Noć knjige potražite na sajtovima www.laguna.rs i www.delfi.rs.

MAESTRO

STAMBOL GEŠTAMOV
PRIPREMIO JE ZA VAS
NEDELJNI RUČAK

Bife sto bez ograničenja količine
Za decu do 7 godina Brunch je na naš račun
Deca preko 7 godina plaćaju svega 50% cene
Igraonica i animatori

INFORMACIJE I REZERVACIJE:
M. +381 11 4146818
T. +381 65 242 11 20
E. reception@hotelparkbeograd.rs
A. Njegoševa 2. 11000, Beograd
www.hotelparkbeograd.rs

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec